

TAMPEREEN YLIOPISTO

”Pimeästä huoneesta on helpompi huudella”
Yläkoululaisten näkemyksiä kiusaamisesta internetissä

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö
Journalistiikan pro gradu -tutkielma
SUSANNA SARIMAA
Lokakuu 2015

Tampereen yliopisto

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö

SARIMAA SUSANNA: "Pimeästä huoneesta on helpompi huudella". Yläkoululaisten näkemyksiä kiusaamisesta internetissä

Pro gradu -tutkielma, 76 sivua + 8 liitesivua

Journalistiikka

Lokakuu 2015

Tutkimuksen tarkoituksena oli saada selville yläkouluikäisten näkemyksiä kiusaamisesta internetissä: miten, missä ja miksi verkossa kiusataan, mitä kiusaamisesta voi seurata ja miten siihen voi puuttua sekä miten se eroaa kasvokkain kiusaamisesta. Taustoitukseksi selvitin myös tutkimukseeni osallistuneiden yleisiä käsityksiä internetistä tilana ja miksi he itse käyttävät internetiä.

Tutkimus on luonteeltaan laadullinen, ja sen analyysimenetelmä on sisällönanalyysi. Tulkitsin aineistoani nuorten internetin käyttöön ja kiusaamiseen liittyvän teorian valossa. Keräsin aineiston talvella 2014 yhdellä yläkoululla haastattelulomakkeen avulla. Tutkimukseen osallistui kultakin luokka-asteelta yhden luokan oppilaita, yhteensä 50 vastaajaa. Haastattelu sisälsi sekä suljettuja että avoimia kysymyksiä.

Aineistosta kävi ilmi, että vastaajien mielestä internetissä voi kiusata missä vain. He antoivat pääasiassa esimerkkejä kiusaamisesta sosiaalisessa mediassa ja peleissä. Niissä muun muassa haukutaan, syrjitään, nolataan ja levitellään juoruja. Kiusaamisen menetelmistä usein käytetty on kiusaaminen kuvien kautta. Nuorten välillä oli kuitenkin eroja siinä, mitä pidettiin kiusaamisena ja mitä ei.

Moni nuori näki kiusaamisen verkossa johtuvan kiusaajan omista motiiveista. Vastaajien mukaan kiusaamista selittää myös anonymiteetti, joka tekee kiusaamisesta verkossa helppoa ja turvallista. Kiinnijäämisen vaara on vähäinen, kiusatun reaktioita ei näe, ja voimasuhteiden merkitys muuttuu. Internetissä kiusaaja ja kiusattu voivat olla täysin eri henkilöitä kuin kasvokkain kiusaamisessa.

Vastaajat pitivät internetkiusaamisen seurauksia yhtä vakavina ja samankaltaisina kuin muuallakin tapahtuvan kiusaamisen. Julkisuuden takia seuraukset nähtiin kuitenkin mittavampina. Osa tutkimusryhmästäni koki myös julkisuuden ja internetjulkaisujen pysyvyyden tekevän verkkokiusaamisesta pahempaa kuin muusta kiusaamisesta. Sitä vastoin joidenkin mielestä väkivallan uhka teki kasvokkain kiusaamisesta pelottavampaa.

Internetkiusaamiseen puuttumisen keinoiksi vastaajat esittivät muun muassa kertomisen ystäville ja aikuisille: vanhemmalle, poliisille tai sivustojen ylläpidolle. Myös oman internetkäyttämisen kontrollointia pidettiin ratkaisuna kiusaamiseen. Havaitessaan kiusaamistilanteen kaikki nuoret eivät olisi valmiita puuttumaan siihen tai puolustamaan kiusattua.

Tutkimukseeni osallistujista suuri joukko määritteli joutuneensa itse kiusatuksi internetissä. Heidän vastaustensa perusteella internetkiusaaminen voi jatkua myös koulukiusaamisena ja kiusaajat saattavat kuulua kiusattujen ystäväjoukkoon. Lisäksi kiusaamisella voi olla vaikutusta nuoren internetin käyttöön.

Avainsanat: internetkiusaaminen, verkkokiusaaminen, nettikiusaaminen, sosiaalinen media, nuoret, mediankäyttö

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO	4
2. NUORTEN MEDIAN KÄYTÖSTÄ	8
2.1 ELINTÄRKEÄ INTERNET.....	8
2.2 SOSIAALINEN MEDIA	9
2.2.1 Sosiaalisen median palveluita.....	11
3. TEORIAA KIUSAAMISESTA	14
3.1 KIUSAAMISEN MÄÄRITELMIÄ.....	14
3.2 SUORA JA EPÄSUORA KIUSAAMINEN	14
3.3 KIUSATUN JA KIUSAAJAN PIIRTEITÄ	16
3.4 ROOLIT KIUSAAMISTILANTEESSA.....	17
3.5 KIUSAAMISEN VAIKUTUKSISTA JA SIIHEN PUUTTUMISESTA.....	18
3.6 INTERNETKIUSAAMISEN OMINAISPIIRTEET	19
3.7 INTERNETKIUSAAJAN PIIRTEITÄ	21
3.8 INTERNET EI UNOHDA.....	22
3.8 INTERNETKIUSAAMINEN OSANA VIHAPUHETTA	22
4. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	26
4.1 TUTKIMUSMENETELMÄ	26
4.2 TUTKIMUSAINEISTON KERÄÄMINEN	28
4.3 TUTKIMUKSEEN OSALLISTUJAT	29
4.4 AINEISTON ANALYYSI	30
5 INTERNETIN KÄYTTÖ JA KÄYTTÄYTYMINEN VERKOSSA	32
5.1 MIKSI INTERNETIÄ KÄYTETÄÄN?.....	32
5.2 KIUSAAMISELLE OTOLLINEN TILA.....	35
6 INTERNETKIUSAAMISEN ILMENEMISMUOTOJA	38
7 NÄKEMYKSIÄ INTERNETKIUSAAMISEN SYISTÄ JA SEURAUKSISTA	47
7.1 KIUSAAMISEN SYITÄ	47
7.2 ONKO PAHEMPAA KIUSATA INTERNETISSÄ VAI KASVOKKAIN?	50
7.3 KIUSAAMISEN SEURAUKSET	52
8 INTERNETKIUSAAMISEEN PUUTTUMINEN	55
8.1 PUUTTUISIVATKO NUORET ITSE INTERNETKIUSAAMISEEN?	59
9 HENKILÖKOHTAISTA KOKEMUSTA INTERNETKIUSAAMISESTA	62
9.1 KIUSATUT	62
9.2 KIUSAAJAT.....	65
10. POHDINTA	67
LÄHTEET	72
LIITTEET	77
LIITE 1: TUTKIMUSLUPAPYYNTÖ HUOLTAJILLE	77
LIITE 2: HAASTATTELULOMAKE	78

1 JOHDANTO

Vuonna 2012 Amanda Todd, 15-vuotias teinityttö Yhdysvalloista, teki itsemurhan vuosia kestäneen kiusaamisen jälkeen. Kaikki alkoi siitä, kun Todd suostui poseeraamaan nettikameran edessä rinnat paljaana jutellessaan tuntemattoman pojan kanssa chatissa. Keskustelukumppani sai paljastavat kuvat talteen ja lähetti niitä tytön koulukavereille, sukulaisille ja facebook-kavereille. Kiusaaminen muuttui hallitsemattomaksi, kun Facebookiin perustettiin Toddia kiusaavia ryhmiä. Kaikkialle levinneitä kuvia ei pystynyt enää saamaan pois netistä. (Voice.fi, 16.10.2012.)

Vuonna 2013 itsemurhaan päätyi internetkiusaamisen seurauksena Hannah Smith, 14-vuotias brittityttö. Ask.fm-palvelussa häntä kehoitettiin useita kertoja tappamaan itsensä. Eräs kiusaaja kommentoi: ”Senkin rumilus, tee kaikille palvelus ja tapa itsesi.” Päivää ennen kuolemaansa Smith kirjoitti Facebook-sivuillaan: ”Luulet haluavasi kuolla, mutta itse asiassa haluat, että sinut pelastetaan.” Tytön perhe ei ollut selvillä kiusaamisesta. (Ilta-Sanomat, 7.8.2013; BBC News, 6.8.2013.)

Samana vuonna myös 12-vuotias Rebecca Ann Sedwick Yhdysvalloista riisti itseltään hengen pitkään jatkuneen kiusaamisen tuloksena. Viranomaiset löysivät tytön kuoleman jälkeen tämän käyttämistä sosiaalisen median palveluista suuren määrän kiusaamisviestejä. (The New York Times, 13.9.2013; Yle, 15.9.2013.)

Lisäksi vuonna 2013 uutisoitiin Rehtaeh Parsons, 17-vuotiaan kanadalaisen kuolemasta. Parsonsin vanhempien mukaan häntä kiusattiin internetissä niin rajusti, että hänen oli vaihdettava koulua ja muutettava pois kotipaikkakunnaltaan. Kiusaamisen taustalla oli internetissä levinnyt kuva, jossa neljä poikaa raiskaa Rehtaehin vuonna 2011. (Ilta-Sanomat, 9.8.2013.)

Suomessa internetkiusaaminen ei ole tiedettävästi vielä johtanut yhtä vakaviin seurauksiin kuin ulkomailla. Kiusaamistapauksia nousee kuitenkin usein uutisotsikoihin maamme eri medioissa. Esimerkiksi vuonna 2013 moni uutissivusto kertoi Facebook-ryhmästä, jossa julkaistiin eräästä 16-vuotiaasta pojasta kuvia ja kuvamanipulaatioita, joihin oli liitetty pilkkaavia ja loukkaavia tekstejä. Ryhmään liittyi nopeasti yli 600 tykkääjää, joista monet asuivat pojan paikkakunnalla. (Helsingin Sanomat, 5.9.2013.)

Tämän vuoden alussa poliisi myös tutki pohjoissavolaisen tyttöporukan WhatsApp-viestittelyä. Tytöt olivat kiusanneet samassa koulussa olevaa oppilasta sovelluksen kautta. Viestittely oli ollut poliisin mukaan sävyltään ”hyvin ikävää”. (Iltalehti, 6.1.2015.)

Esimerkit osoittavat, kuinka vakava ongelma internetkiusaaminen pahimmillaan on. Internetkiusaamista esiintyy erityisesti lasten ja nuorten keskuudessa. He ovat syntyneet aikana, jona internet on jo ollut erottamaton osa arkipäivää. Heidän maailmansa on sekä virtuaalinen että fyysinen. Nuori sukupolvi ei voi kuvitella elävänsä ilman tietokoneita, puhelimia tai muita laitteita, joilla he pääsevät internetiin. Internetin mahdollisuudet ovat loputtomat oppimisen, maailmanlaajuisen yhteydenpidon ja ystävyysuhteiden luomisen ja ylläpitämisen suhteen. Samalla sillä on varjopuolia, joihin kiusaaminen kuuluu. Internetkiusaamista tutkittaessa on kuitenkin huomioitava, kuinka antoisana ja myönteisenä asiana monet nuoret internetin kokevat. Lähtökohtana ei pidä olla koko internetin mustamaalaaminen, kun tarkoitus on tukea ja ohjata nuoria vastuulliseen käyttäytymiseen verkossa. (Shariff 2008, Preface xvi–xvii.)

Tässä tutkimuksessa tarkastelen nuorten näkökulmasta kiusaamista internetissä. Kohderyhmänä ovat yläkouluikäiset, noin 13–15-vuotiaat pojat ja tytöt. Valitsin tämän kohderyhmän, koska minulla on lähivuosina ollut mahdollisuus saada tarttumapintaa yläkoululaisten maailmaan, muun muassa opettajan sijaisuuksien kautta. Päätökseen vaikutti myös se, että yläkoululaiset ovat ikänsä puolesta hedelmällisempi ikäluokka tutkimukselleni kuin alakoululaiset, jotka eivät vielä pysty internetkiusaamisen kaltaista aihetta yhtä syvällisesti käsittelemään.

Päätutkimuskysymykseni on, mitä näkemyksiä yläkoululaisilla nuorilla on internetissä tapahtuvasta kiusaamisesta. Tähän kysymykseen vastaamiseen käytän tukena muita kysymyksiä, kuten miten ja missä nuorten mielestä internetissä kiusataan, mikä on heidän käsityksensä internetkiusaamisen syistä ja seurauksista, miten internetkiusaamiseen voi puuttua ja millä tavoilla kiusaaminen internetissä eroaa kasvokkain kiusaamisesta.

Tutkimukset antavat internetkiusaamisen yleisyydestä Suomessa ristiriitaisia tietoja. KiVa Koulu -hankkeen mukaan Suomen 4–9-luokkalaisista lapsista 2,8:a prosenttia on kiusattu netissä. Se tarkoittaa noin 14 000:ta peruskoulun oppilasta. Monien muiden tutkimusten perusteella nettikiusaaminen on kuitenkin yleisempää, ja niissä luvut kipuavat 10 prosenttiin tai jopa sen yli. Tulosta selittää se, että KiVa Koulu -kyselyn kiusatuiksi lasketaan vain ne, joita on kiusattu vähintään kaksi tai

kolme kertaa kuussa. Jos harvemmin kiusatut laskettaisiin mukaan, kiusattuja olisikin jo 11 prosenttia. (Helsingin Sanomat, 21.8.2015.) Kasvokkain kiusaaminen on kuitenkin edelleen verkossa tapahtuvaa kiusaamista yleisempää (Huhtala 2013, 46).

Internetkiusaamisen tutkimiseen on herätty eri maissa lähivuosina. Edellä mainittujen kaltaiset esimerkkitapaukset ovat osaltaan saaneet aikaan sen, että ilmiötä on alettu tutkia eri tieteenaloilla. Aiheesta on tuotettava laajasti tietoa erilaisilla tutkimusmenetelmillä ja -näkökulmilla, jotta sitä voitaisiin tulevaisuudessa paremmin ymmärtää ja löytää keinoja sitä vastaan. Internetkiusaamista on lähestytty niin psykologian, kasvatustieteen kuin mediatutkimuksenkin kautta. Suomessa siitä on tehty muutama pro gradu -tutkielma nuorten näkökulmasta, mutta niissä tutkimusjoukkona ovat olleet alakoululaiset tai ne ovat olleet kvantitatiivisia tutkimuksia. Yksi keskeinen ulkomaalainen teos, jota tässä tutkimuksessa hyödynnän, on *Cyberbullying: Bullying in the Digital Age* (Kowalski ym. 2008). Siinä tuodaan muun muassa esiin internetkiusaamisen menetelmien laaja kirjo. Yleisesti kiusaamisen teoriaa käsittelen lähinnä teoksien *Kiusaaminen koulussa* (Olweus 1992) ja *Koulukiusaaminen: huomaa, puutu, ehkäise* (Hamarus 2008) kautta. Nuorten mediankäytön kohdalla taas hyödynnän muun muassa tutkimusta *Kavereita verkossa ja sen ulkopuolella: näkökulmia nuorten verkko yhteisöllisyyteen* (Noppari & Uusitalo 2011). Aikaisempien tutkimusten haasteena on se, että internetkiusaaminen ilmiönä on koko ajan muutoksessa. Tietyt internetkiusaamisen piirteet ovat muuttumattomampia kuin toiset, mutta esimerkiksi yhteisöjen ja palveluiden kehittyminen ja lisääntyminen tuo täysin uudenlaisia ulottuvuuksia tutkimusaiheeseen.

Tutkimukseni etenee niin, että seuraavassa luvussa tuon esiin yleisiä nuorten median käytön piirteitä ja heidän suhdettaan internetiin. Esittelen myös sosiaalisen median palveluja, jotka ovat nuorten suosiossa ja tulevat esiin aineistossani. Kolmannessa luvussa käyn läpi kiusaamisen teoriaa, jonka monet samat lainalaisuudet pätevät myös internetkiusaamisessa. Samalla tuon esiin erityisesti verkossa tapahtuvalle kiusaamiselle tyypillisiä ominaisuuksia ja menetelmiä. Neljännessä luvussa kerroan tutkimuksen toteuttamisesta, siihen osallistujista, aineistonkeruusta ja analyysimenetelmästä. Viidennessä luvussa alkaa analyysivaihe, jossa taustoitan varsinaisia internetkiusaamiseen keskittyviä lukuja tulkitsemalla vastaajieni käsityksiä internetistä tilana. Kuudennessa luvussa käsittelen nuorten näkemyksiä siitä, missä ja miten internetissä kiusataan. Seitsemännessä luvussa tarkastelun alla ovat heidän käsityksensä siitä, mikä johtaa internetkiusaamiseen ja mitä siitä voi seurata. Kahdeksannessa luvussa analysoin vastaajien näkemyksiä puuttumiskeinoista verkossa tapahtuvaan kiusaamiseen. Yhdeksännessä luvussa tulkitson ainoastaan kiusattujen ja kiusaajien vastauksia. Viimeisessä luvussa pohdin tutkimukseni onnistumista ja vedän tulokset yhteen.

Käytän tutkimuksessa internetkiusaamisesta myös nimitystä nettikiusaaminen. Tämä nimitys toistuu haastattelulomakkeissa ja on nuorten tapa puhua ilmiöstä. Internetille synonyymina käytän lisäksi sanaa verkko.

2. NUORTEN MEDIAN KÄYTÖSTÄ

2.1 Elintärkeä internet

Nuorten suhdetta internetiin kuvastaa keskustelu, jonka eräs tuntemani opettaja kuuli bussimatalla. Muutama alakoululainen pohti, luopuisivatko he mieluummin kädestä vai pääsystä internetiin, jos jompikumpi pitäisi valita. Jokainen oli valmis antamaan pois mieluummin kätensä kuin internetyhteyden.

Nykynuorten maailma on sekä virtuaalinen että fyysinen. Internet on aina ollut olemassa heidän elämässään, se on erottamaton osa arkea. Nuoret eivät voi kuvitella elävänsä ilman tietokoneita, puhelimia ja muita laitteita, joilla he pääsevät käyttämään internetiä. (Kowalski ym. 2008, 2; Shariff 2008, Preface xvi–xvii; Haasio 2013, 59.) Käyttö alkaa jo varhaislapsuudessa. Muun muassa Ruotsissa on selvitetty, että joka toinen kolmivuotias käyttää internetiä ja peräti 40 prosenttia kaksivuotiaista. (Suominen ym. 2013, 9, 13.)

Martsola ja Mäkelä-Rönholm (2006, 35) toteavat, että nuoret haluavat erityisesti viihtyä ja nauttia verkon tarjoamista sisällöistä. Internetin käyttö on myös merkittävää sosiaalisesti ja ryhmään kuulumisen kannalta. Lisäksi tiedonhaku voi olla käytön motiivi ja joidenkin internetin palvelujen kautta pyritään nostamaan henkilökohtaista statusta.

Aikuisten suhtautuminen internetiin poikkeaa usein nuorten ja lasten suhtautumisesta. Aikuisilla on kokemusta ajasta ennen internetiä, mikä jo pelkästään aiheuttaa juopaa näiden ikäryhmien välille. Erityisesti käsitys internetin vaaroista on aikuisilla erilainen. Aikuisten käyttötaidot ovat myös heikommat, sillä monet lapset opettavat vanhemmilleen internetin käyttöä. (Kowalski ym. 2008, 2.)

Noppi ja Uusitalo ovat tutkineet, että lasten ja nuorten internetin käyttöä käsitellään usein julkisuudessa uhkanäkökulmien kautta. Uhkiin painottuvaa keskustelua hallitsevat yleensä aikuiset: vanhemmat, asiantuntijat ja ammattikasvattajat. Pelimaailmoihin uppoutumisen nähdään uhkaavan lasten sosiaalisten taitojen kehittymistä. Internetissä oleskelun katsotaan vähentävän verkon ulkopuolisia ystävyysuhteita, ja virtuaalitodellisuudessa tapahtuvia kohtaamisia pidetään keinotekoisina. Mediatilojen uskotaan pikemminkin hajottavan ”aitoa” yhteisöllisyyttä kuin ylläpitävän tai tu-

kevan sitä. Nuorten oma kokemus elämästä verkossa on usein kuitenkin paljon arkisempi. Nopparin ja Uusitalon mukaan lasten ja nuorten elämää käsittelevissä tutkimuksissa on viime vuosina pyritty antamaan tilaa lapsille ja nuorille itse puhua ja on huomattu, että he säätelevät mediasuhdettaan paikoitellen hyvinkin kriittisesti. Heillä on medialukutaitoa ja kykyjä selviytyä uusissa mediaympäristöissä. (Noppari & Uusitalo 2011, 140–141.) Myös Martsola ja Mäkelä-Rönholm (2006, 29) korostavat lasten ja nuorten oman äänen kuulemista internetkeskustelussa. Heidän mukaansa “keskustelua käydään aikuisten kesken, eivätkä monet edes koe tarpeelliseksi kuulla, mitä lapsilla on sanottavaa.”

Sen tähden että nuori sukupolvi ei itse keskity vain internetin varjopuoliin ja ongelmiin, aikuistenkään ei tulisi keskittyä. Sen sijaan nuoria tulisi tukea ja heille pitäisi opettaa vastuullista internetinkäyttöä. (Shariff 2008, Preface xvi–xvii.) Haasion (2013, 21–22) mukaan kiellot ja rajoitukset eivät ole rakentava tapa suhtautua verkkoon. Kasvattajien tulisi osoittaa mielenkiintoa verkkokäyttöä kohtaan ja rohkaista nuoria internetin monipuoliseen hyödyntämiseen. Vanhempien on kuitenkin hyvä tietää, mitä oma lapsi tekee verkossa.

Noppari ja Uusitalo esittävät, että nuorten mediakulttuuria kuvataan usein osallistuvaksi kulttuuriksi (participatory culture), jossa “ympäristö tukee omaa tuottamista, kynnyks omien tuotosten julkaisemiseen on suhteellisen matala, toiminnalle on leimallista ryhmissä työskentely ja yhteinen ongelmanratkaisu”. Nykypäivänä osallistuminen verkkoyhteisöihin voi olla nuorelle enemmän tai vähemmän sosiaalinen välttämättömyys. Osallistumattomuus voi aiheuttaa nuorelle kulttuurista toiseutta ja jäämistä kaveripiirin ulkopuolelle. Verkkoyhteisöihin kuulumisen voi ollakin tämän päivän nuorille miltei yhtä tärkeää kuin perheeseen kuulumisen, ja verkkoyhteisöt voivat olla nuorille yhtä voimakkaita psykologisia kiintopisteitä kuin perinteiset kaveriryhmät. “On erikoisempaa olla kuulumatta kuin kuulua johonkin sosiaalisen median yhteisölliseen palveluun”, tutkijat kirjoittavat. (Noppari & Uusitalo 2011, 143.) Tilastojenkin valossa noin 75 prosenttia 13–29-vuotiaista käyttää sosiaalista mediaa älypuhelimessaan (Aamulehti, 9.8.2014).

2.2 Sosiaalinen media

Internetkäyttäjien keskeiseksi kohtaamispaikaksi ovat muodostuneet sosiaalisen median palvelut, joissa etsitään samanhenkistä seuraa, pidetään yhteyttä ystäviin, solmitaan uusia ihmissuhteita, toteutetaan yhteiskunnallista osallistumista ja jaetaan tietoa. (Haasio 2013, 49–50; Matikainen 2011, 78.) Sosiaalisen median kautta ihminen jäsentää paikkaansa ja elämänsä erilaisissa yhteisöissä

(Suominen ym. 2013, 13). Tänä vuonna julkaistun kyselytutkimuksen mukaan suomalaisista 84 prosenttia käyttää yhtä tai useampaa sosiaalisen median palvelua (Aamulehti, 28.3.2015).

Laaksonen ym. esittelevät tapoja määritellä sosiaalinen media. Yhden määritelmän mukaan se on ryhmä verkkopohjaisia sovelluksia, jotka mahdollistavat käyttäjäsällön luomisen ja jakamisen. Viestintä ei ole institutionaalista, vaan käyttäjä on aktiivinen tuottaja ja viestintä on vuorovaikutteista ja verkottunutta. (Laaksonen ym. 2013, 14.) Suominen ym. esittävät, että mikä tahansa verkkopalvelu, jossa on paljon sisältöä jakavia tai keskenään kommunikoivia käyttäjiä, viittaa sosiaaliseen mediaan. Nekin palvelut, jotka ovat irrallaan sosiaalisen median ytimestä, eli uutispalvelut ja lehtien verkkosivut, sisältävät tavallisesti useita näkyviä liittymäpintoja sosiaaliseen mediaan. Uutisia voi linkittää, niistä voi tykätä ja sivustolla voi olla omia keskustelupalstoja. Osa tutkijoista hyväksyy sosiaaliseen mediaan kuuluvaksi myös keskustelupalstat. (Suominen ym. 2013, 15–16.) Laaksonen ja Matikainen ovat tehneet saman huomion Suominen ym. kanssa todetessaan, että sosiaalinen media on tehnyt verkon muistakin sivustoista vuorovaikutteisempia ja näin muuntanut verkon toimintakulttuuria. (Laaksonen & Matikainen 2013, 201.)

Monissa sosiaalisen median palveluissa raja yksityisen ja julkisen välillä on käyttäjänsä itsensä määriteltävissä. Yksityisasetuksiin ja käyttäjäpolitiikkaan liittyvät kohut todistavat, että tämä raja ei ole aina käyttäjälle selvä eri viestintämuotojen välillä. (Laaksonen & Matikainen 2013, 195.) Palveluissa esiinnyttään joko omalla nimellä tai nimimerkin turvin. Facebook on esimerkki yhteisöstä, jossa käytetään omaa nimeä, eli se on avoimeen henkilöllisyyteen perustuva yhteisö. (Haasio 2013, 50.)

Nopparin ja Uusitalon (2011, 143) mukaan niissä sosiaalisen median tiloissa ja palveluissa, joissa esiinnyttään omalla nimellä, nuoret ylläpitävät ja syventävät usein jo olemassa olevia kaverisuhteita. Anonymiteetin mahdollistavat tilat auttavat taas irrottautumaan lähipiiristä ja etsiytymään uusiin vuorovaikutustilanteisiin. Nuoret hakevat verkon yhteisöllisistä tiloista omia vertaisryhmiään ja samalla vanhemmista vapaata vyöhykettä ja autonomiaa.

Sosiaalisessa mediassa ihmiset luovat itselleen verkkoidentiteetin eli verkkominuuden. He voivat jopa brändätä itseään sen avulla. Verkkoidentiteetti syntyy myös automaattisesti, vaikka sitä ei pyrkisi tietoisesti luomaan. Puheenaiheet, keskustelujen sisältö ja foorumit, joilla kukin liikkuu, kertovat ihmisestä paljon. (Haasio 2013, 50.) Verkossa tehdyt valinnat ovat tapoja, joilla nuori kertoo, kuka hän oikeasti on ja millainen hän mahdollisesti haluaisi olla ystäviensä silmissä. Oma minä

pyritään tuomaan julki mahdollisimman edullisella tavalla. Verkko yhteisö toimii nuorelle myös ikään kuin julkisena peilinä: kavereiden kirjoittamat kommentit ja palautteet tarjoavat hänelle tietoa siitä, miten toiset hänet näkevät. Nuorten maailmassa sosiaalisella statuksella on huomattava merkitys. Esimerkiksi Facebookin kaltaisissa palveluissa käyttäjät näkevät toistensa kaverit. Profiileille perustuvat verkko yhteisöt ovatkin nuorille keino todentaa omaa sosiaalista verkostoaan ja tuoda se visuaalisesti esille. Toisten profiilien, kaveriverkoston ja valintojen tarkastelu puolestaan kertoo nuorelle, millainen toiminta on sosiaalisesti hyväksyttyä ja kannattavaa. (Noppari & Uusitalo 2011, 145.)

Nuoret voivat luoda itsestään sosiaalisessa mediassa mielikuvan, joka ei vastaa todellisuutta. He korostavat toivottuja asioita itsessään, kuten ulkonäköä, tietynlaista käyttäytymistä ja elämäntyyliä, jota ajatellaan muiden arvostavan. Kaikki eivät kuitenkaan luo poikkeavaa roolia, vaan saattavat hyvinkin avoimesti kuvata oma arkeaan. (Haasio 2013, 60.) Haasion mukaan sosiaalisessa mediassa kerrotaan helposti intiimejä asioita tai kommentoidaan harkitsemattomasti toisille käyttäjille (Haasio 2013, 51). Ridellkin korostaa tutkimuksessaan, että sosiaalinen media kannustaa yksityisyyden holtittomaan julkistamiseen ja kunkin hetkisten kantojen ja tuntemusten ilmaisemiseen välittömästi muille riippumatta siitä, missä henkilö fyysisesti on (Ridell 2011, 23). Sosiaalisesta mediasta puuttuvat fyysisestä maailmasta tutut hienovaraiset käyttäytymissäännöt ja viestinnälliset keinot. Liikkeitä, eleitä, ilmeitä, kosketusta tai katsetta ei voi hyödyntää oman viestinnän säätelyyn. (Ridell 2011, 15–16.) Ihmisiä saattavat ärsyttää liian henkilökohtaiset viestit, joissa omat yksityisasiat tai kuvat joku toinen jakaa kaikille muille nähtäväksi ilman lupaa. Toinen käyttäjä ei voi kontrolloida, mitä asioita hänen elämästään levitetään ja tehdään julkiseksi. (Ridell 2011, 117.)

2.2.1 Sosiaalisen median palveluita

Sosiaalinen media ankkuroituu muutamiin kansainvälisiin suosikkipalveluihin (Suominen 2013, 17). Esittelen seuraavaksi niistä ne, jotka esiintyvät eniten tutkimusaineistossani.

Youtube

Hakukone Googlen omistama YouTube on perustettu vuonna 2005. Se mahdollistaa erilaisten videoiden katselemisen, jakamisen ja niiden kommentoinnin. YouTubea käyttää kolme neljästä suomalaisesta. (Aamulehti, 28.3.2015; YouTube-sivuston tieto-osio.)

WhatsApp

WhatsApp Messenger on pikaviestisovellus, jonka avulla voi lähettää ilmaisia viestejä puhelimella netin välityksellä. Perusviestinnän lisäksi WhatsApp-käyttäjät voivat luoda ryhmiä, lähettää toisilleen kuvia, videoita ja ääntä rajoittamattomasti. WhatsAppia käyttää 45 prosenttia yli 15-vuotiaista suomalaisista. (Aamulehti, 28.3.2015; WhatsApp-sivusto.)

Facebook

Facebook on vuonna 2004 perustettu palvelu, jonka kautta ihmiset voivat olla yhteydessä toisiinsa, jakaa ja ilmaista itselleen merkittäviä asioita sekä seurata maailman tapahtumia (Facebook-sivuston Info-osio). Ridellin mukaan Facebook on maailman ylivoimaisesti suosituin verkostosivusto. Se on tila, jossa saattavat olla yhdellä kertaa paikalla tietyn henkilön kaikki ystävät, sukulaiset, opettaja ja naapurit. (Ridell 2011, 14.) Facebookin yleistymisen johti siihen, että verkkokeskusteluissa esiinnyttäen useammin nimellä ja omalla identiteetillä. Keskustelupalstojen synnyn ja kasvun aikana vuorovaikutus rakentui pääasiassa anonymiteetille, eli keskustelua käytiin nimimerkkien takaa. (Laaksonen & Matikainen 2013, 199.) Tutkimukset ennustavat, että Facebook menettää 80 prosenttia käyttäjistään vuoteen 2017 mennessä (Helsingin Sanomat, 23.1.2014). Facebookiin ja muihin sen kaltaisiin palveluihin kirjaudutaan yhä nuorempana, ja palveluissa näkee ikärajoista huolimatta 9–10-vuotiaita lapsiakin (Forss 2013, 61).

Instagram

Instagram on vuonna 2010 julkistettu älypuhelimille tarkoitettu sovellus ja sosiaalisen median palvelu, joka mahdollistaa digikuvien käsittelyn puhelimella ja niiden jakamisen verkossa. Palvelulla on yli 150 miljoonaa käyttäjää. (Suominen 2013, 250.)

Twitter

Twitter on palvelu, jossa käyttäjät julkaisevat lyhyitä twiiteiksi kutsuttuja viestejä. Se on perustettu vuonna 2006, ja sillä on tällä hetkellä yli 200 miljoonaa rekisteröitynyttä käyttäjää. Palvelun mukaan Twitterissä lähetetään päivittäin 500 miljoonaa twiittiä. Kaikki julkaisut tehdään omalla nimellä. (Laaksonen & Matikainen 2013, 198–199; Twitter-sivuston tieto-osio.) Facebookin tapaan Twitter perustuu erityisesti verkostoitumiselle, mutta myös jaetun sisällön kautta tapahtuvan vuorovai-

kutuksen merkitys on suuri. Tyypillisesti jaettu sisältö linkittyy muihin medioihin, esimerkiksi YouTube-videoiden julkaisemisen kautta. (Laaksonen & Matikainen, 197–198.)

Ask.fm

Ask.fm on teini-ikäisten suosima sivusto, jossa käyttäjät voivat kysyä toisiltaan kysymyksiä ja vastata muiden esittämiin kysymyksiin. Monet käyttäjät esiintyvät sivustolla omalla nimellään, ja kysymyksiä voi kuka tahansa kysyä myös anonyymisti. Sivuston käyttäjämäärä on kasvanut nopeasti sen perustamisvuodesta 2010 lähtien. Tällä hetkellä käyttäjiä on yli 70 miljoonaa ympäri maailmaa. Ask.fm-sivustolla on 13 vuoden ikäraja, mutta sitä ei valvota. Vuonna 2013 tämä Latviassa perustettu sivusto tuli suomalaisten saataville. (Yle, 28.1.2014.)

Maailmalla Ask.fm on saanut vahvaa kritiikkiä osakseen. Muutaman viime vuoden aikana muun muassa Isossa-Britanniassa ja Kanadassa useampi teini-ikäinen on tehnyt itsemurhan, jota on edeltänyt pitkä internetkiusaaminen Ask.fm:ssä. Juuri itsemurhatapausten vuoksi sivuston perustajien sallima anonyymi kommentointi on nostettu tapetille. Perustajia on syytetty ulkomaisissa medioissa vastuuttomuudesta ja rahanahneudesta. Itsemurhakohujen vuoksi moni iso mainostaja on myös ottanut bannerinsa pois Ask.fm:n sivuilta. (Yle, 28.1.2014.)

Lainvastaiset kommentit Ask.fm:ssä johtavat harvoin oikeustoimiin esimerkiksi kunnianloukkaustapauksissa. Suomesta kunnianloukkaussyytettä on vaikea nostaa, sillä Ask.fm toimii Latviasta käsin, eikä kunnianloukkaus ole Latviassa rikos. Syytteen nostamiseksi ei riitä se, että kunnianloukkaus on säädetty tuomittavaksi teoksi Suomen laissa, vaan sen täytyy olla molemmissa maissa rikos. Internetsivut ovat aina liitoksissa sen maan lakeihin, joissa ne on perustettu, vaikka sivut olisivatkin globaalisti kaikkien käytettävissä. (Yle, 28.1.2014.)

Blogi

Blogit ovat interaktiivisia verkkopäiväkirjoja, joita esiintyy useassa eri muodossa. Nykyisin blogit ovat usein osana perinteisen median verkkosivuja. Blogia voi kuvata kolumnimaiseksi tekstiksi, ja interaktiivisuus tapahtuu sen kommentteissa. Blogia voi pitää minikeskustelualustana. (Laaksonen & Matikainen, 197.)

3. TEORIAA KIUSAAMISESTA

3.1 Kiusaamisen määritelmiä

Hamarus toteaa, että kiusaamisen määrittely on vaikeaa. Määritelmien myötä kiusaamiseen liitetään tai siitä erotetaan tiettyjä käyttäytymisen muotoja. Esimerkiksi kiusaamisen rajaaminen pitkäkestoiseksi ja jatkuvaksi ilmiöksi sulkee pois yksittäiset tilanteet. (Hamarus 2008, 47–48.) Tutkijat ovat kuitenkin pyrkineet eri tavoin selittämään kiusaamisen käsitettä. Muun muassa Kowalski ym. katsovat sen tarkoitukselliseksi aggressiiviseksi käytökseksi, jossa vähintään kahdella ihmisellä on epätasapaino voimasuhteissa. Voimasuhteilla voidaan viitata fyysiseen tai henkiseen voimaan, mutta usein kyse on myös sosiaalisista voimasuhteista ja statuksesta. Voimasuhteiden epätasapainon vuoksi kiusatun on vaikea puolustaa itseään. Kowalski ym. eivät määritelmässään rajaa kiusaamista jatkuvuuden perusteella, mutta huomauttavat, että tyypillisesti kiusaaminen ei ole kertaluontoista vaan toistuvaa. (Kowalski ym. 2008, 17.)

Olweus, jonka tutkimukseen monet muut aiheen tutkijat nojautuvat, määrittelee kiusaamisen altistumisena yhden tai muun henkilön negatiivisille teoille. Teko on hänen mukaansa negatiivinen, jos joku tahallaan tuottaa tai yrittää tuottaa toiselle vammoja tai epämiellyttävää oloa. Olweus korostaa kiusaamisesta puhuttaessa pitkäkestoisuutta, mutta hänkin toteaa, että kerran tapahtuvaa vahvahkoa ahdistelua voi pitää jo kiusaamisena. (Olweus 1992, 14.)

Kiusaamisen määrittelyn yhdeksi lähtökohdaksi voi katsoa myös kiusaamisen kohteeksi joutuneen omat kokemukset. Kiusaaminen on pitkälti sidoksissa subjektiivisiin kokemuksiin. Näin ollen jokainen ihminen kokee kiusaamisen eri tavalla. Joku kestää pitkään hännäämistä, toiselle leikinomainen kiusoittelukin on liikaa. Yksilökohtaiset eroavaisuudet johtavat siihen, että kiusaamista voi olla vaikea havaita ulkopuolelta. (Hamarus 2008, 53.)

3.2 Suora ja epäsuora kiusaaminen

Kiusaamisessa voidaan erottaa toisistaan suora kiusaaminen ja epäsuora kiusaaminen. Suoralla kiusaamisella tarkoitetaan avoimia hyökkäyksiä uhria kohtaan, verbaalisia tai fyysisiä. Epäsuoralla kiusaamisella sitä vastoin viitataan käyttäytymiseen, jossa uhri eristetään sosiaalisesti toisista, sulje-

taan ryhmän ulkopuolelle tai vahingoitetaan kiertoteitse. Esimerkiksi kielteiset eleet ja ilmeet voidaan kokea tällaisena kiusaamisena. Epäsuora kiusaaminen on näkymättömämpää, ja siksi se jää helpommin pimentoon. (Olweus 1992, 14–15; Hamarus, 50.) Näiden kahden kiusaamisen muodon välinen yhteys on merkittävä. Epäsuorasta kiusaamisesta seuraa usein suoraa kiusaamista. Olweuksen mukaan tytöt käyttävät enemmän epäsuoria kiusaamistapoja kuin pojat. Poikien suhteet on tutkimuksissa usein osoitettu raaemmiksi ja aggressiivisemmiksi. (Olweus 1992, 23–24.)

Kiusaamisen keinot ovat moninaiset. Se alkaa usein testaamisesta, jolle Hamarus esittää erilaisia, nuorten keskuudessa esiintyviä nimityksiä: kettuilu, vittuilu, läpän heitto, vinoilu, piikittely, kuittailu. Osa näistä termeistä tulee esiin myös tutkimukseni aineistossa. Testaamisen tavoitteena on nähdä, ketkä yhteisössä lähtevät siihen mukaan ja miten testaamisen kohteena oleva siihen reagoi. Kiusaaja saa tietoa omasta asemastaan ryhmässä, ja samalla tunnustellaan testaamisen kohteena olevan asemaa. Yhteisö ei puolusta testattua, jos hän suhtautuu siihen alistumalla ja hyväksymällä. (Hamarus 2008, 138–139.) Verbaalisen kiusaamisen muita yleisiä tapoja ovat uhkaaminen, pilkkaaminen, hännääminen ja nimittely (Olweus 1992, 14–15; Hamarus 2008, 78). Lisäksi Hamarus nostaa esiin hauskanpidon, vaientamisen ja harhauttamisen. Ensimmäisessä kiusaaja haluaa sanoa kiusatulle jotakin, jolle muut nauravat. Huumorilla saa usein suosiota, sillä hauskan ihmisen seuraan halutaan. (Hamarus 2008, 140–141, 143.) Vaientamisessa oleellista on, että kiusattu ei pysty tai hänen ei sallita vastata vuorovaikutukseen. Viestien tarkoitus on jättää hänet hiljaiseksi, vastausta vaille. Harhauttaminen taas voi tarkoittaa salakommunikaatiota, josta kiusattu on ulkopuolinen tai viestejä, joilla on piilomerkitys selkeän merkityksen lisäksi. Esimerkiksi toteamus “onpa hienot kengät” voi tarkoittaa todellisuudessa, että kengät ovat rumat, äänensävyistä riippuen. (Hamarus 2008, 150–151.)

Kiusaaminen voi ilmetä myös syrjimisenä, joka saattaa johtaa yhteisöstä eristämiseen. Kiusatut itsekin voivat kokea, ettei heille löydy ystävää yhteisöstä, kuten luokasta. Syrjinnän ja eristämisen syynä on yleensä kiusatun poikkeaminen yhteisön kulttuurista tavalla tai toisella. (Hamarus 2008, 79–81.) Poikkeavuus on tekijä, joka muutoinkin johtaa usein kiusaamiseen. Hamarus selittää, että normaalius on luottamusta herättävä seikka. Mutta miten normaalius määritellään? Esimerkiksi koulussa ei saa olla liian hyvä, muttei liian huonokaan. Tai varallisuutta voidaan arvostaa, mutta sillä ei saa leuhkia. (Hamarus 2008, 124.) Ero normaalista voi olla ihmisessä itsessään, kuten käytöksessä tai ulkonäössä, tai se voi olla sosiaalisesti tuotettu (Hamarus 2008, 61–62). Olweuksen mukaan (1992, 33–34) kiusaamisen uhriksi joutuvat tyypillisesti varovaiset, herkät ja hiljaiset. He ovat myös tavallista ahdistuneempia ja turvattomampia sekä reagoivat kiusaamiseen itkemällä ja

vetäytymällä. Kiusatut pitävät itseään usein epäonnistujina ja tuntevat olevansa tyhmiä, häpeissään ja epämiellyttäviä. Koulussa kiusatut ovat monesti yksinäisiä ja hylättyjä. Heillä ei välttämättä ole luokassa yhtään hyvää ystävää.

3.3 Kiusatun ja kiusaajan piirteitä

Yleisin kiusatun tyyppi on passiivinen uhri, joka ei käyttäydy aggressiivisesti tai provosoivasti. Tällaiset uhrit suhtautuvat negatiivisesti väkivaltaan eivätkä kosta hyökkäyksiä ja loukkauksia. Uhrien ollessa poikia he ovat usein fyysisesti heikompia kuin muut ikäisensä pojat. Varsinkin pojilla myös suhde vanhempiin, etenkin äitiin, saattaa olla läheisempi kuin tavallisesti. Äitien ylihuolehtivaisuus voi olla sekä kiusaamisen syy että seuraus. Muutenkin kiusatut saattavat tulla paremmin toimeen aikuisten kanssa, mutta eivät pärjää kaveriporukassa. Passiivisia uhreja harvinaisempia ovat provokatiiviset uhrit. He ärsyttävät ympäristöään ja hermostuttavat muita käytöksellään. He kärsivät usein aggressiivisuudesta ja ahdistuneisuudesta. Provokatiiviset uhrit suuttuvat helposti, ovat ylivilkkaita ja voivat myös itse kiusata vielä heikompiaan. (Olweus 1992, 33–35, 55.)

Kiusatuilla on taipumus joutua kiusatuiksi uudelleen, jopa vuosia myöhemmin, vaikka kiusaaminen olisi kerran päättynyt. Samoin kiusaajat päätyvät toistuvasti kiusaamaan, koska aggressiivisuus on melko vakiintunut piirre ihmisessä. (Olweus 1992, 31.) Hamarus esittää (2008, 108–110, 133), että eri tutkimuksissa kiusaajat kuvaavat itseään johtajatyyppeinä. He tavoittelevat tarkoituksella suosittua asemaa ja muiden hallinta tuottaa heille mielihyvää. Samalla kiusaaja saattaa pelätä, että hän itse tulee kiusatuksi, jos hän ei kiusaa. Hän ajattelee, että hyökkäys on paras puolustus. Myös kateus, syyllisyys ja häpeä voivat johtaa kiusaamiseen. Omia tappiota tai huonommuutta ei haluta myöntää ja osoittaa, joten ne täytyy peittää kiusaamisen ja kostamisen alle. Lisäksi kiusaajien motiivina voi olla itsensä viihdyttäminen, eli heistä on hauska saada joku kyyneliin, tai he vieroksuvat erilaisuutta tai purkavat pahaa oloaan kiusaamalla.

Kiusaajan muita tyypillisiä piirteitä ovat aggressiivisuus sekä kavereita että aikuisia kohtaan, impulsiivisuus ja empatian puute. Kiusaaja saa kiusaamisesta ylemmyyden ja ylivoiman tunteen. (Olweus 1992, 35, 40.) Aggressiivisuus usein peittää todellisuudessa ahdistunutta ja turvatonta sisintä. Kuitenkin tilanne voi olla myös päinvastoin. Kiusaajat eivät pöde alhaista itsetuntoa ja ole turvattomia. (Kowalski ym. 2008, 29–30; Olweus 1992, 35–36.)

Toisinaan halu kiusata voi syntyä sosiaalisesta paineesta. Koulussa tämä on erityisesti tarkkailijoiden ja epävarmojen oppilaiden ongelma. Jos aggressiivisesta käyttäytymisestä saa palkintoja ryhmässä, se vähentää estoja. Jos taas sillä on negatiivisia seurauksia, se estää kiusaamista. Yksilöllinen vastuuntunto alenee sen myötä, mitä enemmän kiusaamistilanteessa on kiusaajia. Tämä selittää Olweuksen mukaan myös sitä, miksi kilteistäkin voi tulla kiusaajia joissakin tilanteissa. Vastuun diffusioituminen vähentää syyllisyyden tunnetta tapahtuman jälkeen. Lisäksi kiusaamisen pitkäkestoisuus saa syyllisyyttä katoamaan. Uhri aletaan nähdä henkilönä, joka ansaitseekin saada selkäänsä. (Olweus 1992, 44.) Hamarus kirjoittaa:

Kiusaaminen ei ole vain kiusatun ja kiusaajan kaksinpeli, vaan siihen liittyy koko yhteisö laajemmin. Kiusaajan asema ja yhteisön kiusaajalle antama tuki ovat oleellisia kiusaamisen jatkuvuudelle. (Hamarus 2008, 95–96.)

3.4 Roolit kiusaamistilanteessa

Kiusaamistilanteissa on erotettavissa erilaisia rooleja. Kiusaajalla on oltava kannattajia, koska yksin ei ole helppo lähteä kiusaamaan. (Hamarus 2008, 108–110.) Kiusaajat keksivät yleensä kiusaamistavat, -syyt ja -paikat. Heidän apurinsa ovat epävarmoja eivätkä aloita kiusaamista, mutta tekevät usein varsinaisen “likaisen” työn. He saattavat olla myös itse kiusaamisen uhreja. Vahvistajat antavat kiusaajalle myönteistä palautetta ja osoittavat käytöksellään hyväksyvänsä kiusaamisen. Puolustajat yrittävät lopettaa kiusaamisen tai lohduttaa uhria jälkeinpäin. He ovat vaarassa joutua usein itse kiusatuiksi, ja siksi tämä rooli on harvinainen. Ulkopuoliset käyttäytyvät ikään kuin kiusaamista ei olisikaan. Roolien muodostuminen riippuu monista tekijöistä. Sosiaalinen asema vaikuttaa rooliin, ja päinvastoin. Myös kaveripiirillä ja aikaisemmilla kokemuksilla on merkitystä. Koulukiusaamisessa kiusaamiseen vaikuttaa pakotettu ryhmä, sillä tiettyjen ihmisten kanssa on oltava tekemisissä. (Hamarus 2008, 58–59, 86.) Internetissä taas ihmisten kanssa ollaan periaatteessa tekemisissä vapaaehtoisesti, ellei sosiaalinen paine vaadi olemaan mukana jossakin yhteisössä.

Hamarus toteaa, että yhteisössä oletetaan, että kiusaamista on kestettävä tiettyyn pisteeseen asti. Jos yhteisön jäsen ei halua sietää kiusaamista, hän voi joutua muuttamaan rooliaan ja näin tekemään uhrauksia. (Hamarus 2008, 185, 187.) Kiusaaminen aiheuttaa usein kollektiivista häpeää ja syyllisyyttä ryhmän sisällä. Kiusaaja kokee sitä kiusaamisesta, muut osallistumisesta. Toisaalta joskus syyllisyys vieritetään vain kiusaajan harteille ja selitetään pois. (Hamarus 2008, 133.)

3.5 Kiusaamisen vaikutuksista ja siihen puuttumisesta

Kuten aiemmin toin esiin, kiusaaminen on subjektiivinen kokemus. Kun yksilöön sattuu, häntä kiusetaan. Eri ihmiset myös reagoivat eri tavoin kiusatuksi joutumiseen. Toiset ovat avuttomia, toisista tulee aggressiivisia. Välinpitämättömyyttä pidetään tapana, joka saa kiusaamisen helpoiten lakkaamaan. (Hamarus 2008, 189.) Kowalskin ym. mukaan kiusaaminen voi vaikuttaa vahvasti psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen. Se saa aikaan ahdistuneisuutta, sairastumista, huonoa itsetuntoa ja itsetuhoisuutta. Nämä piirteet ovat vieläpä yleisempiä henkisesti kiusatuilla kuin fyysisesti kiusatuilla. Kiusaaminen heikentää myös usein koulumenetystä. Vaikutukset ovat tavallisesti pitkäkestoisia, ja ne voivat jatkua, vaikka kiusaaminen olisi jo loppunut. (Kowalski ym. 2008, 26–27.) Kiusaaminen saattaa lopulta johtaa räjähtämiseen ja epätoivoiseen tekoon, jopa itsemurhaan (Hamarus 2008, 193). Jotkut kiusatut voivat alkaa kokoa kaiken häneen kohdistuvan negatiivisen käyttäytymisen kiusaamisena, koska ovat kerran joutuneet kiusatuksi. Lisäksi kiusaaminen ruokkii kiusaamista, jos vaikeita kokemuksia ei ole käsitelty. (Hamarus 2008, 76.)

Kertovatko lapset tutkimusten perusteella kiusaamisesta? Kowalskin ym. mukaan monet eivät. Syyt siihen voivat vaihdella. Varsinkaan pojat eivät halua näyttää heikoilta, tai kouluun ja vanhempiin ei luoteta. Luottamuksen puute lisää kiusaamisen havaitsemisen vaikeutta aikuisten keskuudessa. (Kowalski ym. 2008, 28.) Kiusaaminen voi jäädä huomaamatta muistakin syistä. Esimerkiksi koulussa kiusaajat harhauttavat aikuisia olemalla kiusattujen kanssa hyvää pataa heidän edessään. (Hamarus 2008, 152.) Siksi ei pitäisi uskoa uhrin vakuutteluja, ettei kyse ole kiusaamisesta ja jotain tapahtui vain hovin vuoksi (Hamarus 2008, 66). Hamarus toteaa, etteivät opettajat myöskään usein puhu nuorten kieltä. Kiusaaminen perustuu erojen havaitsemiseen ja niiden tuottamiseen. Siihen on vaikea puuttua, jos ei pääse käsiksi niihin asioihin, joita tietyssä ryhmäkulttuurissa arvostetaan ja pidetään normaalina. Lisäksi puuttumista varten halutaan usein jokin näkyvä todiste kiusaamisesta. (Hamarus 2008, 195–196, 198.)

Kowalskin ym. tutkimuksessa teroitetaan, että kiusaamista voidaan ehkäistä kouluttamalla vanhempia ja koulun henkilökuntaa havaitsemaan kiusaamista ja puuttumaan siihen. Kouluissa pitäisi hänen mukaansa myös toteuttaa kyselyitä kiusaamiseen liittyen. (Kowalski ym. 2008, 36–37.) Huhtalan (2013, 51) mukaan verkkokiusaamisen ennaltaehkäisy perustuu sille, että ilmiö tiedostetaan ja sen seurauksista keskustellaan lapsen kanssa avoimesti. Avoin ja luottamuksellinen keskusteluyhteys edesauttaa sitä, että lapsi uskaltaa kertoa mahdollisista verkkokiusaamiseen liittyvistä kokemuk-

sistaan ilman, että joutuu pelkäämään, että aikuinen esimerkiksi ylireagoi kieltämällä netin käytän kokonaan.

3.6 Internetkiusaamisen ominaispiirteet

Tutkimusten valossa internetkiusaamiseen pätevät monet samat lainalaisuudet kuin koulukiusaamiseen (Esim. Kowalski ym. 2008, Shariff 2008). Selkeitä eroja on kuitenkin havaittavissa, joita käsitelien seuraavaksi. Samalla tuon esiin vain internetkiusaamiselle tyypillisiä piirteitä.

Shariff toteaa, että internetissä kiusaamisen keinot ovat todella vaihtelevia ja mahdollisuudet ovat lähes rajattomat. Tästä syystä internetkiusaamisen määrittelyssä täytyy olla varovainen. (Shariff 2008, 28.) Samoin kuin kasvokkain kiusaamisessa, internetkiusaamisen määrittely perustuu kokemukseen. Yksi pitää kiusaamisen muotoina kiusoittelua tai riitelyä internetissä, toinen taas ei. Joku laskee vaanimisen (cyperstalking) ja häirinnän kiusaamiseksi, joku muu ei. (Kowalski ym. 2008, 43.) Kiusaaminen saattaa myös olla kiusaajan mielestä vain pilaa, mutta kiusattu kokee asian toisin. Halventava kommentti voi olla tarkoitettu vitsiksi, jonka kiusattu ottaakin tosissaan. (Haasio 2013, 62.) Kowalskin ym. mukaan kiusaamista ja kiusoittelua erottaa se, onko taustalla vihamielinen tarkoitus (Kowalski ym. 2008, 44–45).

Internetkiusaamista tarkasteltaessa voidaan erottaa toisistaan kiusaamisen menetelmät, eli esimerkiksi kuvan julkaiseminen luvatta, ja käyttäytyminen, joka ilmenee menetelmien kautta, eli esimerkiksi toisen tarkoituksellinen nolaaminen vääristellyn tai seksuaalisesti loukkaavan kuvan välityksellä. Kuvien ohella tyypillinen kiusaamisen menetelmä on videoiden julkaiseminen internetissä. Kowalski ym. pitävät puhelimella kuvattuja kiusaamisvideoita yhtenä internetkiusaamisen julmimmista muodoista, jossa on piirteitä tosi-televisiosta. Tarkoituksena on uhrin nolaaminen julkisesti. Ryhmä kiusaajia valitsee uhrinsa joko suunnitellusti tai sattumanvaraisesti, minkä jälkeen he lyövät tai tekevät uhrilleen muuta fyysistä väkivaltaa ja kuvaavat teon kännykkäkameroillaan. Tämän jälkeen video pannaan internetiin esimerkiksi YouTubeen. Tässä kiusaamistavassa yhdistyvät vahvasti sekä fyysinen että henkinen haavoittaminen. Se on johtanut useisiin kuolemantapauksiin, sillä uhrin ovat joko menehtyneet kuvatessa tai he ovat tehneet jälkikäteen itsemurhan. Usein kiusaamistarkoituksella toteutetut videopätkät ovat koulussa kuvattuja, mutta eivät kaikissa tapauksissa. (Kowalski ym. 2008, 46, 48, 51.) Shariff muun muassa kertoo eräästä nuoresta, jonka masturbaatio kuvattiin videolle ja levitettiin seurustelun päättymisen jälkeen (Shariff 2008, 32).

Yksi kiusaamisen menetelmä on hakkeroitua toisen tilille internetissä ja lähetellä sieltä ilkeitä tai häpeällisiä viestejä tilin omistajan ystäville ja muille kontakteille. Usein kiusaaja on tällöin henkilö, joka on saanut tietoonsa tilintunnukset, eli kiusatun ystävä. Tällainen tapa kiusata johtaa yleensä siihen, että kiusattu joutuu nöyryytetyksi ja hän menettää luottamuksen tuttavapiirissään ja ihmis-suhteita hajoaa. Kiusaaja voi myös hakkeroitumalla tehdä kiusatusta henkilön, joka ei ole yleisesti hyväksytty, kuten pedofiilin, joka kirjoittaa internetiin vahvan pedofiliaa puolustavan mielipiteen saaden aikaan vihaa ulkopuolisissa ihmisissä. Vaaratilanteisiin kiusattu saattaa joutua, jos kiusaaja julkaisee tilin kautta kiusatun nimen, kotiosoitteen tai puhelinnumeron. Kiusattu voidaan myös blokkata pois omalta tililtään vaihtamalla hänen salasanansa, jolloin sivustojen omistaja ei itse enää pysty kirjautumaan omaan profiiliinsa. (Huhtala 2013, 45; Kowalski ym. 2008, 45, 48.) Lisäksi kiusatun nimen väärinkäyttö internetissä on mahdollista ilman tilin varastamista. Kuka tahansa voi esiintyä jonakin toisena henkilönä eri sivustoilla ja palveluissa. (Haasio 2013, 62.)

Kenen vain on myös mahdollista luoda internetiin omat kotisivut. Kowalskin ym. (2008, 49–50, 57) mukaan yleinen internetkiusaamisen menetelmä on luoda sivu, joissa muun muassa julkistetaan valokuvia ja loukkaavaa tekstiä jostakusta ihmisestä. Tällaisilla sivustoilla voidaan myös järjestää esimerkiksi äänestyksiä, joissa valitaan luokan rumin tyttö tai koulun lihavin poika. Äänestyksiä toteutetaan usein myös ryhmissä ja yhteisöissä, joihin kiusatulla on pääsy kielletty. Ulkopuolelle jättäminen on toimiva tapa kiusata, koska ihmisellä on luonnostaan tarve tulla hyväksytyksi ja kuulua sosiaaliseen ryhmään. Se voidaan toteuttaa ilman selkeää blokkausta niin, ettei kiusatulle vastata pikaviestimissä, vaan annetaan ymmärtää, ettei häntä haluta keskusteluun mukaan tai ettei hänen mielipiteillään ole merkitystä. Ulossuljetut henkilöt hakeutuvat yleensä johonkin toiseen ryhmään unohtaakseen tulleen torjutuiksi.

Jo esiin tulleiden kiusaamistapojen lisäksi on mainittava pelit. Internetpelit ovat vuorovaikutteisia pelejä, joissa kommunikoidaan pelihahmojen välityksellä. Kowalskin ym. (2008, 48, 57) mukaan joissakin peleissä hahmot luovat erilaisia kiltoja suorittaakseen tehtäviä yhdessä. Kiusaamistilanteissa pelaaja voidaan esimerkiksi sulkea killasta ulos tai siirtää arvoasteikossa alemmaksi. Hänet voidaan myös kokonaan poistaa pelistä ja omia hänen pelihahmonsa ja käyttäjätilinsä. Peleissä liikkuu myös ryhmä, jota englanniksi kutsutaan nimellä ”griifer” (tulee termistä grief, mielipaha). Mielipahan aiheuttajat keskittyvät pelaamisen sijaan häiritsemään ja pilaamaan toisten pelaamista.

Menetelmien yhteydessä olen jo antanut esimerkkejä siitä, millainen käyttäytyminen voidaan kokea kiusaamisena. Nostan lisäksi esiin muutamia termejä, joita ovat panettelu, häirintä ja ”liekitys” tai

”liekityssota” (flaming, flamewar), joille on haastava löytää toimivaa suomennosta. Panettelulla tarkoitetaan esimerkiksi asioiden kertomista ja tiedon levittämistä, mikä ei ole totta. Häirintä, joko seksuaalinen tai muunlainen, viittaa sanoihin, tekoihin ja käytökseen, joka aiheuttaa uhrille ahdistusta ja ärsytystä. Muun muassa loukkaavia viestejä lähetetään, yleensä yksityisesti, mutta toisinaan myös julkisesti. (Kowalski ym. 2008, 47–48.) Tytöt ovat useammin seksuaalisen häirinnän kohteina kuin pojat (Shariff 2008, 90). Kowalskin ym. mielestä internetissä seksuaalisten ahdistelijoiden vaara tiedostetaan yleisemmin kuin muun kiusaamisen vaara. Tämä on ristiriitaista sen takia, että todennäköisemmin nuori joutuu täysin muulla tavalla kiusatuksi internetissä kuin ahdistelun kohteeksi. ”Liekitys” taas tarkoittaa sitä, että internetissä aletaan provosoida, haukkua ja mustamaalata jotakuta. Jos hän vastaa samalla mitalla, tästä syntyy konflikti, ”liekityssota”. Kiusaamista siitä muodostuu silloin, kun toinen jää niin sanotusti jalkoihin eikä pysty vastaamaan sodassa toiselle. (Kowalski ym. 2008, 43, 47.)

3.7 Internetkiusaajan piirteitä

Internetkiusaajalla on tiettyjä piirteitä, jotka saattavat poiketa kasvokkain kiusaavien ominaisuuksista. Kowalski ym. toteavat, että he ovat usein sosiaalisia tilanteita pelkääviä ja niissä ahdistuvia, jotka käyttävät teknologiaa erityisesti kommunikointiin. He saattavat myös kostaa koulukiusaamista kiusaamalla netissä. Samoin internetkiusatuille on tyypillinen tämä piirre, jopa selkeämmin. (Kowalski ym. 2008, 58–59.) Internetissä monet haluavat olla täysin erilaisia kuin todellisessa elämässä, elää ikään kuin internetfantasiaa, joka voi motivoida kiusaamiseen. Esimerkiksi kiltti tyttö koulussa onkin ilkeä kiusaaja online-elämässä. Normaalisti pelokas voi kokea itsensä voimakkaaksi – ja toisin päin. Tai sitten ikä, sukupuoli tai persoonallisuuden piirteet saatetaan vääristellä. Vääristyneen nettipersoonan luovat usein muun muassa seksuaaliset saalistajat ja väijyjät. Monet kokevat internetkiusaamisen turvallisempana, koska internetissä ei jää niin helposti kiusaamisesta kiinni. (Haasio 2013, 62; Kowalski ym. 2008, 59, 62, 55.) Ilman omaa nimeä tai väärän nimen turvin on houkutus käyttäytyä niin kuin ei yleensä käyttäisi (Lämsä 2009, 65–66). Laaksonen ja Matikainen painottavat, että anonyymi keskustelu on usein tasoltaan heikompaa kuin oikeilla nimillä käyty keskustelu (Laaksonen & Matikainen 2013, 199). Internetkiusaaminen on lisäksi helppo tapa purkaa vihaa niille, jotka eivät osaa tai pysty tekemään sitä oikeassa elämässä (Kowalski ym. 2008, 61). Fyysisellä voimalla ja iällä ei ole merkitystä, ne eivät vaikuta kiusaajan ja kiusatun asetelmaan. Nuoret voivat kiusata jopa aikuisia verkossa. Esimerkiksi opettajia on kiusattu. Näin ollen internetkiusaaminen eroaa muusta kiusaamisesta muun muassa voimasuhteissa. (Haasio 2013, 62.)

Haasion (2013) mukaan tutkimukset osoittavat, että kiusaajat ovat usein nuorten lähipiiristä, harvemmissä tapauksissa ventovieraita ihmisiä. (Haasio 2013, 62.) Kiusattu ei kohtaa kiusaajaansa internetissä kasvokkain, joten hän ei välttämättä saa tietää, kuka kiusaaja on ja onko heitä useita. (Lämsä 2009, 65–66.) Kiusaajina voi olla jopa satoja ihmisiä, kun taas internetin ulkopuolella kiusaaminen useimmiten rajoittuu vain muutamaan henkilöön. (Shariff 2008, 33.) Internetkiusaaja myös tavoittaa kiusatun käytännössä milloin tahansa eikä ainoastaan esimerkiksi koulussa. (Lämsä, 65–66.)

3.8 Internet ei unohda

Kasvokkain kiusaamisen määritelmiin kuuluu jatkuvuus, mutta internetissä sama ei niinkään päde. Kiusaamistapaukset voivat olla vain yksittäisiä, mutta kauaskantoisia. Esimerkiksi loukkaava viesti, joka tallentuu, on kiusatun luettavissa uudelleen ja uudelleen, jolloin hän kokee toistuvasti kiusaamisen kokemuksen. (Huhtala 2013, 48.) Lämsä toteaa, että kiusaamisella internetissä on helposti enemmän yleisöä kuin vaikkapa kiusaamisella koulussa. Kiusaaja ei välttämättä käsitä, että kyse ei ole vain hänen ja kiusatun väleistä, vaan levitetty materiaali on monen muunkin nähtävissä ja julkista. Toisaalta julkisuutta saatetaan käyttää hyväksi, jolloin kiusaaminen muuttuu entistä armottomammaksi ja kiusaajan kannalta tehokkaammaksi. Materiaalia ei myöskään helposti saa pois internetistä, vaikka haluaisikin. (Lämsä 2009, 65–66.) Kirjoitettu teksti tallentuu internetiin ja on pysyvää, kun taas puhuttua tekstiä ei voi säästää, se on vain hetkellistä. Kaikki materiaali voidaan ladata sekunneissa omalle päätteelle. (Shariff 2008, 32, 34.) Verkossa kaikki tieto on periaatteessa ikuista ja siirrettävissä hetkessä maapallon eri kolkkiin. Internet ei ikään kuin koskaan unohda, joten netin informaatioon tulee suhtautua eri tavalla kuin perinteiseen puheeseen tai tekstiin. (Pöyhtäri ym. 2013, 70.)

3.8 Internetkiusaaminen osana vihapuhetta

Internetkiusaaminen voidaan laskea kuuluvaksi yleiseen aggressiiviseen käyttämiseen ja vihapuheeseen verkossa (Pöyhtäri ym. 2013, 19). Vihapuhe Suomessa -teoksessa todetaan, että viimeisen kymmenen vuoden aikana ilmapiiri ja asenneympäristö Suomessa on muuttunut sallivaksi suhteessa monenlaisiin “moraalisesti kyseenalaisiin suusta päästettyihin sammakoihin”. Nykyään on hyväksyttävämpää sanoa asioita, jotka kymmenen vuotta takaperin olisivat olleet yleisen mielipiteen mukaan sopimattomia. (Neuvonen 2015, 127.)

Pöyhtäri ym. (2013, 20, 44) mukaan internetiä ja sen verkkokeskusteluja ei kuitenkaan tule pitää aggressiivisen keskustelukulttuurin alkulähteenä, sillä aggressiivista puhetta on ollut aina. Hän kuitenkin tulkitsee, että internetillä on tilana mahdollisesti aggressiivisuutta kärjistävä vaikutus ja se tuo olemassa olevan vihan esiin. Yksi selittävä tekijä on se, että verkossa kuka tahansa voi helposti tuoda mielipiteensä julkisiksi ja muiden luettavaksi. Erityisesti sosiaalinen media tarjoaa lukemattomia mahdollisuuksia vapaaseen sanankäyttöön.

Suomen rikoslaissa vihapuhetta ei ole sellaisenaan määritelty, mutta se kytkeytyy yleensä rikoslain luvun 11 pykälisiin "kiihottaminen kansanryhmää vastaan" (RL 11:10), "törkeä kiihottaminen kansanryhmää vastaan" (RL 11:10a) ja "syrjintä" (RL 11:11). Vihapuheella monesti tarkoitetaan näin ollen vähemmistöryhmiä leimaavaa ja halventavaa puhetta, joka voi myös yllyttää väkivaltaan kyseisiä ryhmiä kohtaan. Halventamisen motiivina voi olla esimerkiksi uhrin uskonnollinen vakaumus tai elämäntavot, seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoli-identiteetti, sukupuolen ilmaisu tai vammaisuus. (Neuvonen 2015, 22, 119.) Vihapuhe-termiä käytetään kuitenkin usein lain määritelmää laajemmassa merkityksessä tarkoittamaan kaikkea aggressiivisesti väritynyttä puhetta, jossa suhtaudutaan kielteisesti johonkin ryhmään tai yksittäiseen henkilöön. Pöyhtäri ym. muistuttavat, ettei kaikki vihapuhe ole näkyvästi vihaista tai aggressiivista. Puhe voi olla vihamielistä tai vihaan lietsovaa myös silloin, kun argumentoidaan rauhalliseen sävyyn. Merkitystä ei aina ole sillä, miten sanotaan, vaan mitä sanotaan. (Pöyhtäri ym. 2013, 18–19.) Verkossa keinot tunteiden välittämiseen ja tulkitsemiseen ovat vähäisempiä kuin kasvokkain. Aggressiivista kieltä käyttävän henkilön todellisia motiiveja on usein vaikea tulkita häntä näkemättä. On vaikea esimerkiksi päätellä, onko puhuja tosissaan ja niin raivoissaan kuin hänen kirjoittamansa teksti antaa ymmärtää. (Pöyhtäri ym. 2013, 50.)

Vaikka vihapuhe-termiä käytetään yleensä ryhmien kohdalla, myös yksilöihin kohdistetut teot voivat olla sananvapauserikoksia. Solvaamalla tai panettelemalla yksittäistä henkilöä voi loukata hänen kunniaansa tai yksilönsuojaansa. Suomen rikoslaissa on kriminalisoitu yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen seuraavasti:

” Joka oikeudettomasti

1. joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai
2. muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville esittää toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, on tuomittava yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.” (RL 28:4.)

Kunnialoukkaukseen (RL 24:9) taas syyllistyy se, joka:

1. esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, taikka
2. muuten kuin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla halventaa toista.

Esimerkiksi ulkonäköä pilkkaavat viestit, rasistinen pilkka ja huorittelu ovat kunnianloukkauksia, ja niistä voi lähettää viestin myös poliisille. Rangaistus kunnianloukkauksesta ei katso ikää. Alle 15-vuotiaskin voi joutua maksamaan korvauksia henkisestä kärsimyksestä. (Valpas, 2013.)

Kaikista aggressiivisimmat verkkokirjoitukset saattavat täyttää laittoman uhkauksen tunnusmerkit, jos kirjoittaja ”nostaa aseensa toista vastaan tai muulla tavoin uhkaa toista rikoksella sellaisissa olosuhteissa, että uhatulla on perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa”. Laiton uhkaus voidaan kohdistaa henkilöön myös sähköpostin tai kirjeen välityksellä. (RL 25:7.)

Viimeisen kahden vuoden aikana on kriminalisoitu myös vainoaminen ja identiteettivarkaudet, jotka molemmat voidaan liittää internetkiusaamiseen. Vuoden 2014 alusta rikoslaisissa on lukenut, että vainoamiseen syyllistyy, jos toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti vainoaa toista siten, että tämä on omiaan aiheuttamaan toisessa pelkoa tai ahdistusta. (Pöyhtäri ym. 2013, 67.) Vuoden 2015 syksyllä astui voimaan laki identiteettivarkauksista. Lain perusteella voidaan tuomita sakkoihin henkilö, joka ”erehdyttääkseen kolmatta osapuolta oikeudettomasti käyttää toisen henkilötietoja, tunnistamistietoja tai muuta vastaavaa yksilöivää tietoa aiheuttaen taloudellista vahinkoa tai vähäistä suurempaa haittaa sille, jota tieto koskee.” (RL 38:9b.)

Nettipoliisi Marko Forssin mukaan sosiaalisen median valeprofiilien osalta uusi kriminalisointi selvittää asianomistaja-asemaa ja antaa selkeän signaalin kansalaisille toiminnan laittomuudesta. Enää ei siis ole välttämättä edellytyksenä, että profiililla tehtäisiin jotain laitonta, vaan rangaistavaa voi olla jo pelkän valeprofiilin tekeminen. Siinä mielessä hänen mukaansa pykälä on odotettu muutos, mutta käytännössä sen merkitys voi jäädä valeprofiilien osalta vähäiseksi. (Marko Forssin Facebook-sivu, 3.5.2014.)

Kaiken kaikkiaan vihapuhe on lainsäätäjän kannalta kuitenkin tulkinnanvarainen asia. Rajanveto

ankaran arvostelun ja siihen liittyvän sallitun provosoinnin ja liioittelun sekä toisaalta panettelun ja solvaamisen välillä saattaa olla hyvinkin vaikeaa. (Pöyhtäri ym. 2013, 67.) Haasio huomauttaa, että vihapuhe on monilla keskustelupalstoilla ja palveluissa ongelma, mutta joko se ei täytä rikoksen tunnusmerkkejä tai siitä ei tehdä ilmoitusta poliisille. (Haasio 2013, 111.) Lain mukaan verkkosivuston ylläpitäjä voi joutua vastuuseen lainvastaisista kirjoituksista, vaikka joku muu olisi ne kirjoittanut. Esimerkiksi näin voi tapahtua silloin, jos hän on kirjoituksista tietoinen ja siitä huolimatta sallii niiden esilläolon. (Pöyhtäri ym. 2013, 64.)

4. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimusmenetelmä

Tämä tutkimus on luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran mukaan (1997, 161–164) sillä tarkoitetaan kokonaisvaltaista tiedon hankintaa ja aineiston kokoamista luonnollisessa tilassa. Lähtökohdaksi ei aseteta teorian ja hypoteesin testaamista, vaan aineiston monipuolista tarkastelua. Tapaukset ovat ainutlaatuisia, ja aineistoa tulkitaan tämä huomioiden.

Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä, että se pyrkii kuvaamaan todellista elämää. Tähän Hirsjärvi ym. liittävät ajatuksen todellisuuden moninaisuudesta, vaikka tutkimuksessa täytyy ottaa aina huomioon, että todellisuutta ei voida pirstoa tutkijan mielen mukaan. Laadullisessa tutkimuksessa ihmistä käytetään yleensä halutun tiedon saavuttamiseen. (Hirsjärvi ym. 2009, 161, 164.)

Teoreettisen näkökulman yhdistäminen laadulliseen tutkimusmenetelmään tekee tutkimusmenetelmästä fenomenologisen. Laadullinen fenomenologinen tutkimus pyrkii tuottamaan sekä kuvailevaa tietoa että ymmärtämään inhimillistä käyttäytymistä yksilön omasta näkökulmasta. Teoreettisen näkökulman tuominen tutkimukseen ei silti rajaa tai määrittele sitä edeltäkään liian tarkasti. Näin tutkimus on vapaampaa. (Aaltola & Valli 2007, 25.) Laadullisen tutkimuksen vapautta lisää se, että aineistosta hyödynnetään sitä, mikä tutkimuksessa kiinnostaa ja on oleellista tutkimuskysymysten kannalta. Muu voidaan jättää pois. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92, 103.)

Ruusuvuoren mukaan tutkimus, joka pysähtyy pelkkiin analyyttisen johtopäätöksiin jää vielä kesken. Tulosten liittäminen teoreettisiin näkökulmiin ja ajankohtaisiin käytännön ongelmiin avaa tutkimusta uudella tavalla lukijoilleen. Tutkimus on aina asioiden kontekstoimista uudelleen. Analyysin päättyessä tarkasteltu ilmiö pikemminkin asettuu uuteen, tuoreen lähestymistavan avaamaan valoon tavalla, joka kutsuu muita tutkijoita kehittämään ja edelleen avaamaan tutkimuksen jo avaamaa dialogia. (Ruusuvuori ym. 2010, 29.)

Tähän tutkimukseen valitsin laadullisen analyysin, koska halusin saada syvällistä ja yksityiskohtaista tietoa internetkiusaamisesta nuorten omista lähtökohdista käsin. Silverman (2000, 122) selittää, että tutkittavien vastaukset laadullisessa tutkimuksessa liittyvät joko ulkoiseen todellisuuteen tai

tutkittavien omiin sisäisiin kokemuksiin ja näkemyksiin, joiden kautta luodaan merkityksiä. Tarkoituksena ei ole siis saada tilastollisesti yleistettävää tietoa internetkiusaamisesta, vaan tapauskohtaisesti tutkia tietyn joukon kokemuksista ja näkemyksistä aiheeseen liittyen.

Laadullisen analyysin yksi yleisimpiä menetelmiä on sisällönanalyysi. Se on menetelmä, jolla voidaan analysoida dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti. Aineistona käytetään tyypillisesti kirjallisia lähteitä, kuten artikkeleita, kirjoja, asiakirjoja tai keskusteluita. Tuomi & Sarajärvi selittävät, että analyysissä aineisto pyritään järjestämään tiiviiseen ja selkeään muotoon niin, ettei kuitenkaan kadoteta sen sisältämää informaatiota. Sisällönanalyysi voidaan tehdä teoriaohjaavasti, aineisto- tai teorialähtöisesti. Omassa tutkimuksessani hyödynnän teoriaohjaavaa analyysiä, jolloin teoriasta nousevat teemat ohjaavat analyysiä. Koen tämän analyysin täyttävän parhaiten tutkimusongelmani asettamat tarpeet. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110.)

Teoriaohjaava sisällönanalyysi kulkee aineiston ehdoilla samoin kuin aineistolähtöinenkin sisällönanalyysi, mutta teemat ovat analyysissä valmiina, ennestään tiedettyinä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96–98, 113.) Tulkitsen näin ollen haastattelulomakkeessa eteen tulevia merkityksiä huomioiden aiemmat tiedot ja tulkinnat tutkimusaiheestani. Tunnistan analyysissä teorian vaikutuksen, mutta en testaa sitä, vaan etsin uusia uria. Teoria toimii koko ajan apuvälineenä tutkimuksessani. Käyn sen ja aineiston kanssa ikään kuin vuoropuhelua. Tuomi & Sarajärven (2009, 96–98) mukaan teoriaohjautuvassa sisällönanalyysissä tutkijan ajatteluprosessissa vaihtelevat aineistolähtöisyys ja valmiit mallit, ja teoriaa ja aineistoa monipuolisesti yhdistelemällä voi syntyä jotain täysin uutta.

Fenomenologisen tutkimuksen yhteydessä puhutaan usein hermeneuttisesta kehästä. Aaltola & Vallin mukaan (2007, 36) tällä tarkoitetaan dialogia aineiston kanssa. Silloin aineistoa ei käsitellä vain saatuna tietovarastona, vaan tavoitteena on sen ymmärtäminen. Kun tutkija kulkee kehämäistä liikkettä aineiston ja tulkintojen välillä, ymmärrys jatkuvasti korjaantuu ja syvenee. Tärkeää on koko-aikainen itsereflektio tulkintojen suhteen, jossa alkuperäisiin tulkintoihin voidaan ottaa myös etäisyyttä ja nähdä asiat uusin silmin tutkimuksen edetessä.

Siljander (1988, 115–119) tiivistää hermeneuttisen kehän kolmeen keskeiseen periaatteeseen, jotka soveltuvat tutkimukseeni. Ensinnäkin tulkintaprosessilla ei ole absoluuttista lähtökohtaa, sillä ymmärrys pohjautuu tulkitsijan omaan esiyymmärrykseen. Tutkimuksen edetessä tämä esiyymmärrys muuttuu ja vaikuttaa uusiin tulkintoihin, jotka taas muovaavat uutta ymmärrystä. Toiseksi tutkimuksen kohdetta on mahdollista ymmärtää vain sen yksittäisten elementtien ja kokonaisuuden väli-

sen dialogisen suhteen kautta. Kolmanneksi, tulkintaprosessilla ei ole absoluuttista päätepistettä, sillä hermeneuttinen kehä on sulkeutumaton.

Sisällönanalyysin on myös erilaisia käytännön tapoja. Tavallisemmat ovat luokittelu, teemoittelu ja tyypittely. Tässä tutkimuksessa käytän analyysissä pääosin teemoittelua. Teemoittelu on sisällönanalyysin vaiheena luokituksen kaltaista, mutta siinä korostuu, mitä kustakin teemasta on sanottu. Tavoitteena on paloitella ja ryhmitellä aineisto erilaisten aihepiirien mukaan. Aineistosta yritetään etsiä tiettyjä teemoja kuvaavia näkemyksiä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.) Pyrin näin ollen muodostamaan aineistostani internetkiusaamiseen liittyviä teemoja ja ymmärtämään näiden teemojen kautta tutkittavien näkemyksiä kiusaamisesta.

Eskolan ja Suorannan mukaan usein kvalitatiivisen tekstin aineiston analysointi jätetään teemoittelun nimissä sitaattikokoelmaksi. Teemoittain järjestetyt vastauksista irrotetut sitaatit ovat monta kertaa mielenkiintoisia lukijalle, mutta kovin pitkälle edennyttä tulkintaa ja johtopäätöksiä ne eivät itsenäisesti osoita. Sitaattien pitäisi ensisijaisesti joko toimia esimerkkeinä kuvaamaan aineistoa tai auttaa tutkijaa perustelemaan tulkintojaan. (Eskola & Suoranta 2005, 176.) Tutkimustulosteni avaamisessa haastattelulomakkeen vastausten lainaaminen on tärkeässä osassa, mutta yritän käyttää niitä harkiten. Perustellut tulkinnat ovat olennaisia, sillä analyysivaiheen tehtävä on saada aineistosta systemaattisesti läpikäyden irti jotain, joka suorissa lainauksissa ei sellaisenaan ole läsnä (Ruusuvuori ym. 2010, 19; Hirsjärvi ym. 2009, 224–225.)

Ruusuvuori ym. toteavatkin, että aineistosta ei itsestään nouse mitään eikä aineisto puhu vaan tutkimuskysymykset ja tutkijan lukemisen tapa, tulkinta ja valinnat ohjaavat ja jäsentävät aineiston käsittelyä. Aineisto voi kuitenkin kertoa, mitä siltä kannattaa kysyä. (Ruusuvuori ym. 2010, 15.) Relevantteja ovat vain sellaiset kysymykset, joiden analysoimiseen aineisto on riittävää. Käsittelemättä voivat jäädä esimerkiksi kysymykset, joita koskevaa puhetta on vain joidenkin haastateltujen vastauksissa. (Rastas 2010, 81.) Toisaalta laadullisen tutkimuksen vapauteen kuuluvana pidän myös yksittäisten vastausten syvällistä pohdintaa.

4.2 Tutkimusaineiston kerääminen

Aineiston keräämisessä käytin lomakehaastattelua (ks. Liite 2). Päädyin siihen, koska pidin sitä käytännöllisenä tapana hankkia aineistoa kymmeniltä ihmisiltä. Lomake oli osittain strukturoitu ja osittain puolistrukturoitu. Strukturoidussa haastattelussa kysymysten muotoilu ja järjestys on kaikil-

le sama. Perustana on ajatus siitä, että jokainen vastaaja ymmärtäisi kysymykset samalla tavalla, eli niillä olisi sama merkitys kaikille tutkimukseen osallistujille. Myös vastausvaihtoehdot ovat valmiit. Puolistrukturoitu haastattelu eroaa edellisestä siinä, että kysymykset ovat kaikille vastaajille samat, mutta valmiita vastausvaihtoehtoja ei anneta. Haastateltava saa vastata kysymyksiin omin sanoin. (Eskola & Suoranta 2005, 87.)

Päädyttyäni lomakehaastatteluun otin yhteyttä itselleni tuttuun tamperelaiseen yläkouluun. Tutulla tarkoitan sellaista koulua, jossa olin aikaisemmin toiminut joitakin päiviä opettajan sijaisena. En valinnut mitä tahansa yläkoulua, koska epäilin haastattelun järjestyvän helpommin kouluun, jonka rehtori tiesi minut. Kyseinen koulu ei kuitenkaan ollut itselleni niin tuttu, että olisin osannut ennakoita, minkälaista aineistoa saan sen oppilailta kerättyä. Tutkimusaiheeni ei näin ollen vaikuttanut valintapäätökseeni. Olin myös varautunut kieltävään vastaukseen, koska tiesin aikataulujen olevan kaikissa kouluissa kiireiset. Sain kuitenkin onneksi rehtorin suostumuksen tutkimuksen järjestämiselle.

Haastattelulomakkeisiin pohjautuvassa tutkimuksessa usein pidetään toimivana tapana sitä, että tutkija itse menee paikan päälle esittelemään ja pitämään tutkimusjoukolle haastattelun. Päädyin kuitenkin tässä tapauksessa luovuttamaan tämän tehtävän opettajille. Syynä oli se, että uskoin läsnäolollani voivan olla ei-toivottuja vaikutuksia oppilaiden vastaamiseen. Epäilin, että sijaisena toiminut henkilö ei tuntuisi heistä tarpeeksi ”ulkopuoliselta”. Käsitukset minusta olisivat voineet ohjata heidän käsityksiään tutkimusta kohtaan.

Täysin anonyyminä en kuitenkaan aineistonkeruuvaiheessa pysynyt, sillä pyysin vanhemmilta lupaa tutkimukseen omalla nimelläni. Näin ollen osa oppilaista saattoi tunnistaa nimeni viedessään lupalapun kotiin, mutta en nähnyt sillä vastaavaa vaikutusta kuin läsnäololla tutkimustilanteessa. Jälkeenpäin olin tyytyväinen ratkaisuuni, koska vastausten määrä ja laatu oli riittävän monipuolinen ilman, että olin paikan päällä valvomassa tilannetta. Opettajille antamani ohjeistus tutkimustilanteeseen loi pohjan onnistuneelle aineistonkeruulle.

4.3 Tutkimukseen osallistujat

Tutkimukseeni osallistui yhteensä 50 nuorta. Poika- ja tyttöhaastateltavia oli yhtä paljon, eli 25 kumpaakin sukupuolta. Eniten vastaajissa oli kahdeksasluokkalaisia (23), toiseksi eniten yhdeksäsluokkalaisia (21) ja vähiten seitsemäsluokkalaisia (6). Seitsemäsluokkalaisten vähäisyys selittyi

poissaoloilla haastattelupäivänä sekä sillä, että kaikki luokkalaiset eivät saaneet lupaa vanhemmiltaan osallistua tutkimukseen. Myös ylemmillä luokilla osa oppilaista jäi tästä syystä pois tutkimuksestani.

Tutkimukseen osallistuneilla oppilailla oli aikaa lomakkeen täyttämiseen noin yksi oppitunti, ja heidän tuli vastata siihen vähintään 30 minuuttia. Lomakkeeseen ei kuulunut merkitä omaa nimeä, eli kaikki saivat vastata täysin anonyymisti. Opettajilla ei ollut lupa keskustella oppilaiden kanssa tutkimusaiheesta ennen tutkimusta tai sen aikana eikä ottaa siihen kantaa. Pyysin heitä myös välttämään kysymysteni selittämistä oppilaille, vaikka ne olisivat olleet joillekin epäselviä. Näin varmistin, että vastaukset olisivat todella mahdollisimman pitkälle nuorten omia näkemyksiä. Sen sijaan painotin opettajia muistuttamaan oppilaita huolellisesta vastaamisesta ja korostamaan jokaisen vastauksen tärkeyttä tutkimuksen kannalta. Lisäksi teroitin opettajille, että vain minä saisin lukea lomakkeiden vastaukset.

4.4 Aineiston analyysi

Aineiston keruun jälkeen luin haastattelulomakkeet huolellisesti läpi ja tarkastelin, millaisia näkökulmia ja havaintoja niistä nousi esille. Jo tässä vaiheessa sain suuntaa-antavan kokonaiskuvan siitä, millaisia vastauksia voisin aineistoni avulla tutkimuskysymykseeni esittää. Olin myös positiivisesti yllättänyt aineiston laadusta, sillä olin varautunut niukempiin ja pinnallisempiin vastauksiin kuin eteeni sain. Seminaariryhmässäni ohjaajani ja moni muu oli epäillyt, että nuoria voisi olla haastava motivoida mediasta kielteisiä mielikuvia luovaan aiheeseen.

Pintapuolisen tarkastelun jälkeen numeroin haastattelulomakkeet, mikä auttoi vastaajien ja vastausten jäsentelyä eri ryhmiin ja teemoihin. Ryhmiä olivat esimerkiksi sukupuoli ja luokka sekä kiusaajat ja kiusatut. Teemat taas koostuivat tämän tutkimusraportin luvuissa käsitellyistä teemoista. Litteroin vastaukset suurpiirteisesti myös tietokoneelle, minkä jälkeen tarvitsin itse lomakkeita enää lähinnä tarkistaessani suoria lainauksia.

Lomakkeiden purkamisessa en kokenut haasteeksi vastausten ymmärtämistä. Nuorten käyttämä kieli on itselleni tuttua, samoin kuin heidän tapansa ilmaista asioita. Vain joitakin kertoja jouduin pinnistelemaan saadakseni käsialasta selvää ja joidenkin internetpelien nimiä en tiennyt etukäteen. Selvitin myös internetistä, minkälaisista peleistä oli kyse.

Kaikkien kysymysten vastauksia en lopulta analysoinut lainkaan. Jo etukäteen olin suunnitellutkin tekeväni niin. Halusin kuitenkin esittää lomakkeessa mahdollisimman paljon erilaisia kysymyksiä, jotta saisin myös tutkimukseni kannalta mielekkäitä vastauksia. Keskityin aineiston kerättyäni mi-nua erityisesti kiinnostaviin kysymyksiin ja vastauksiin enkä siis pyrkinyt analysoimaan lomakkeita kokonaan.

5 INTERNETIN KÄYTTÖ JA KÄYTTÄYTYMINEN VERKOSSA

5.1 Miksi internetiä käytetään?

Nuorille internet on erottamaton osa arkea (esim. Kowalski ym. 2008; 2, Shariff 2008, Preface xvi–xvii, Haasio 2013, 59). Tähän tutkimukseen osallistuneiden nuorten vastaukset vahvistavat tätä tosiasiaa. Lähes kaikki vastaajat käyttivät internetiä useamman kerran päivässä. Neljä vastaajaa ilmoitti käyttävänsä sitä kerran päivässä, kaksi vastaajaa muutaman kerran viikossa. Tätä harvemmin yksikään vastaajista ei käyttänyt internetiä. Jotkut nuorista kertoivat viettävänsä enemmän aikaa ystäviensä kanssa internetissä kuin kasvokkain vapaa-ajalla. Yksi heistä totesi kuitenkin mieluummin puhuvansa ”livenä” tärkeistä asioista. Joidenkin vastaajien oli vaikea arvioida, kummalla tavalla aikaa kuluu ystävien kanssa enemmän.

Haastattelulomakkeeseen listasin joitakin internetpalveluja, joiden etukäteen tiesin tai arvelin olevan nuorten suosiossa. Vastaajat saivat merkitä palvelut, mikäli niitä käyttivät. Aineistostani käy ilmi, että lähes jokaista lomakkeessa mainitsemaani internetpalvelua oli käytetty. Kaikkein suosituin palvelu vastaajien kesken oli YouTube. Seuraavaksi suosituimpiin lukeutuivat WhatsApp ja Facebook, jotka kuroivat selvän kaulan muihin palveluihin. Usein käytettyjä palveluita olivat myös Instagram, Skype, Twitter ja Ask.fm. Ainoastaan niin sanottu Facebookin edeltäjä IRC-galleria ei kuulunut kenenkään vastaajan käyttämiin palveluihin. Vielä kahdeksan vuotta sitten yli puolet 13–17-vuotiaista nuorista kuului IRC-galleriaan (Suominen 2013, 114).

Lisäksi joitakin mainintoja tuli antamieni vaihtoehtojen ulkopuolelta. Melko usein lomakkeissa esiintyi muun muassa Snapchat ja Kik Messenger, jotka muistuttavat WhatsAppia. Myös internetpelien nimiä tuotiin esiin, kuten World of Tanks, Minecraft, Call of Duty, Hay Day, Clash of Clans ja Battlefield.

Pelit ja palvelut ovat olennainen syy siihen, miksi nuoret käyttävät internetiä useita kertoja päivässä ja viettävät siellä paljon aikaa. Aineistoni perusteella ylivoimaisesti eniten he hyödyntävät internetiä pitääkseen yhteyttä kavereihin, mikä onnistuu hyvin eri palveluiden kautta. Yhteydenpidon merkitystä korostetaan myös monissa muissa tutkimuksissa, kuten aiemmin esiin tuomissani Haasion *Netin pimeä puoli* -tutkimuksessa ja Matikaisen *Miksi ihmiset käyttävät sosiaalista mediaa* -artikkelissa (Haasio 2013, 49–50; Matikainen 2011, 78).

Tulkitsen, että juuri yhteydenpidon vuoksi moni vastaajista käytti paljon WhatsAppia. WhatsApp-palvelun käyttöä kommentoitiin muun muassa seuraavasti:

Siellä helppo ja nopea kommunikoida kavereiden kanssa.

Käytän eniten WhatsAppia koska pidän yhteyttä kavereihini ja sovimme siellä asioita.

Käytän eniten whatsappia koska sillä voi kätevästi ja ilmaiseksi viestitellä kavereille ja tehdä ryhmäkeskusteluja.

Helppous, nopeus ja ilmaisuus tulivat esiin useassa WhatsAppia koskevassa vastauksessa. Kun nuoret haluavat saada ystäviinsä yhteyden, he eivät jää odottelemaan, vaan mahdollisimman nopeasti lähettävät viestin. WhatsAppissa ei ole edes välttämätöntä kirjoittaa viestiä, joka on puhumista hiitaampi tapa saada asia perille, vaan voi käyttää ääniviestiä, jossa oma puhe nauhoitetaan. Ryhmäkeskustelujen ansiosta on kätevää puhua monelle henkilölle samanaikaisesti. Perinteinen tekstiviesti varmasti tavoittaisi ystävän yhtä nopeasti kuin WhatsApp-viesti, mutta se ei ole ilmainen tapa ottaa yhteyttä. Silloin kuin viestejä voi lähettää maksutta, niiden määrää ei tarvitse laskea. WhatsAppin ja sen kaltaisten internetpalveluiden menestyksen taustalla on ehdottomasti ilmaisuus, minkä myös tutkimukseeni vastaajat osoittavat.

WhatsAppiin liittyvistä vastauksista tulee kuitenkin ilmi, ettei yhteydenpito palveluiden kautta ole aina oma-aloitteista tai vastavuoroista, ainakaan nopealla aikataululla. Eräs vastaajista käytti WhatsAppia, koska sinne ”tulee tosi usein viestejä”. Toinen totesi käyvänsä WhatsAppissa ”lukemassa vain tulleet viestit”. Yksi nuori taas kertoi käyttävänsä kyseistä palvelua, koska hänellä ei ole ”muuta tollasii ’kaikilla muillakin on’ ohjelmii”. Kommenteista voi päätellä, että suosittuja internetpalveluja käytetään osaltaan siksi, että muutkin käyttävät niitä. Vaikka nuori ei pitäisi yhteyttä toisiin monien palveluiden välityksellä, hän saattaa kokea painetta pitää ainakin jonkin kautta. Nopparin ja Uusitalon tulkinta siitä, että kuuluminen verkkoyhteisöihin voi olla nuorelle sosiaalinen välttämättömyys tulee esiin erityisesti viimeisessä vastauksessa. Osallistumattomuus voi aiheuttaa nuorelle kaveripiirin ulkopuolelle jäämisen. (Noppari & Uusitalo 2011, 143.)

Yhteydenpidon lisäksi tutkimukseeni osallistujat viihtyivät internetissä, koska he voivat siellä muun muassa katsella ja jakaa kuvia sekä videoita, kuunnella musiikkia, seurata toisten tekemisiä, pelata, katsella elokuvia ja ohjelmia, lukea uutisia ja blogeja sekä etsiä tietoa. Vain muutama vastaajista

mainitsi uutiset tai tiedonhaun, mikä kertoo internetin käytöstä erityisesti viihdetarkoituksessa. Muun muassa Martsola ja Mäkelä-Rönholm toteavat saman edellä esiin tuomassani teoksessa *Lapsilta kielletty*. Nuoret haluavat ennen muuta nauttia verkon tarjoamista sisällöistä. (Martsola & Mäkelä-Rönholm 2006, 35.) Internetin avulla he välttävät aikaa käymästä pitkäksi. Eräs vastaaja selitti käyttävänsä Ask.fm-palvelua, koska hänellä on usein tylsää. Toinen kommentoi selaavansa WhatsAppin, Instagramin ja Facebookin läpi aina, kun tulee tylsää. Näin ollen internet voi toimia tyhjän tilan täyttäjänä elämässä, eivätkä kaikki hyödynnä sitä aina ensisijaisena viihdykkeenä, vaan myös paremman tekemisen puutteessa.

Kuvien ja videoiden katselun sekä jakamisen toi esiin useampi vastaaja. Tämä oli oletettavaa, koska videoihin perustuva YouTube oli vastaajien kesken suosituin palvelu, ja myös Facebookia ja Instagramia käytettiin paljon. Kahdessa jälkimmäisessä palvelussa kuvat ovat merkittävässä osassa. Videoiden katselussa suositaan nykyään videoblogeja (Yle, 6.11.2013), joissa on sama idea ja tarkoitus kuin kirjoitetuissa blogeissa. Eräs nuorista kommentoi pitävänsä videobloggaajista, koska ”heilittä voi oppia myös elämänohjeita ja mielipiteitä eri asioista”. Viihdearvon ohessa internetin sisällöt saattavat olla hyödyllisiä oppimisen kannalta. Näkemykseni mukaan tämä myös korostaa sen merkitystä, että esimerkiksi kouluopetuksessa informaatio tuodaan esiin mielenkiintoisella ja viihdyttävällä tavalla.

Yksi oppilaista kertoi päivittävänsä Instagramia jatkuvasti. Syyksi hän totesi uskovansa, että hänen elämässään on jotain, josta kaikki voivat nauttia. Vastaus kuvastaa sitä, että kuvien kautta nuoret haluavat jakaa muille arkeaan ja sen tärkeitä hetkiä, tapahtumia, paikkoja ja henkilöitä. Kuvilla luodaan mielikuvaa omasta elämästä ja persoonasta. Aiemmin toin esiin sosiaaliseen mediaan liittyvässä luvussa, että nämä mielikuvat eivät välttämättä vastaa todellisuutta. Nuoret saattavat korostaa toivottuja asioita itsessään, kuten ulkonäköä ja tietynlaista käyttäytymistä ja elämäntyyliä, joita ajatellaan muiden arvostavan. (Haasio 2013, 60.)

Facebookissa houkuttelee kuvien lisäksi muiden seuraaminen. Silloin kun nuoret haluavat joko seurata erilaisia tapahtumia ja henkilöitä tai päästä selville kaveriensa ja tuttujensa kuulumisista, he hyödyntävät nimenomaan Facebookia. Kuten yhdessä aineistoni vastauksista todetaan, Facebookista löytyy infoa siitä, “missä tapahtuu ja mitä”.

Internetistä löytyy myös lukemattomia eri pelejä. Yli puolet tutkimukseeni osallistujista pelasi säännöllisesti verkossa, yksin tai muiden kanssa. Yhdessä pelaaminen onnistuu hyvin Skype-avul-

la, minkä jotkut vastaajat mainitsivat. Pelaamisessa on selvä ero sukupuolten välillä aineistoni perusteella. Pelaajiksi ilmoittautui kaksi kertaa enemmän poikia kuin tyttöjä.

5.2 Kiusaamiselle otollinen tila

Suurin osa tutkimukseeni osallistuneista oli sitä mieltä, että ihmiset käyttäytyvät internetissä eri tavalla kuin muualla. Heidän persoonallisuutensa saattavat monessa suhteessa muuttua verkkoon siirryttäessä. Moni nuori totesi vastauksissaan, että normaalisti ujo saattaa olla internetissä sosiaalinen. Eräs vastaajista muotoili asian näin:

Joidenkin ihmisten luonne saattaa muuttua kokonaan netissä, esim. ujut puhuvat netissä paljon enemmän kuin oikeasti.

Noppi ja Uusitalo tuovat esiin saman asian tutkimuksessaan. Heidän mukaansa verkon yhteisöt voidaan nähdä reaali maailman yhteisöjä tasa-arvoisempina, sillä niissä on mahdollista ylittää iän, etnisen taustan tai sukupuolen tuomia rajoitteita, jotka määrittelevät keskeisesti ihmisiä heidän kohdatessaan kasvokkain. Internetin yhteisöt tarjoavat monille sosiaalisista peloista kärsiville tärkeän kohtaamispaikan, jossa toisten ihmisten tapaaminen ja tunteiden ilmaiseminen on helpompaa kuin reaalielämässä. (Noppi & Uusitalo 2011, 146.)

Tulkitsen, että näkemys käyttäytymisen ja luonteenpiirteiden muutoksesta on merkittävä internet-kiusaamisen kannalta. Se vahvistaa käsitystä siitä, että verkossa kiusaajat eivät välttämättä ole samoja henkilöitä kuin sen ulkopuolella. Esimerkiksi Kowalski ym. toteavat, että internetissä kiusaajat saattavat usein olla sosiaalisia tilanteita pelkääviä ja niissä ahdistuvia, jotka käyttävät erityisesti teknologiaa kommunikointiin. (Kowalski ym. 2008, 58–59.)

Vastaajien mielestä internetissä uskalletaan puhua avoimemmin kuin kasvokkain, myös henkilökohtaisista asioista. Mielipiteet ja ajatukset tuodaan esiin herkemmin ja vahvemmin. Tämä käy ilmi muun muassa näistä kommentista:

Netissä ihmiset sanoo asiat suoraan, face to face ei aina uskalleta.

Jotkut ovat rohkeampia netissä ja ilmaisevat ajatuksensa voimakkaammin.

Näppäimistö on paljon vahvempi väline kuin suu ja kommentit terävämpiä.

Muutama nuori huomautti, että jotkut ihmiset eivät edes halua sanoa kasvokkain kaikkia asioita, joita internetissä sanovat. Tällä he mahdollisesti viittaavat siihen, että internetissä on helpompi jättää huomiotta sanojen aiheuttamat reaktiot ja seuraukset.

Yksi vastaajista toi esiin täysin eri näkökulman internetin sosiaalistavaan vaikutukseen. Hänen kokemuksensa perusteella ”livenä todella puhelias henkilö saattaa olla netissä tuppisuu”. Epäilemättä erilainen käyttäytyminen verkossa kuin muualla ei koske vain epäsosiaalisia tai ujoja henkilöitä.

Netissä voi periaatteessa luoda itsestään millaisen kuvan tahansa. Usein tehdään itsestä netissä coolimpi.

Tämä lainaus alleviivaa sitä, että internetissä nuoret pyrkivät usein peittämään heikkouksiaan ja itselleen epäedullisena pitämiään asioita. Kasvokkain tämä ei ole samalla tavalla mahdollista, ulkonäöstä alkaen. Useampi vastaajista oli kokenut, että internetissä ihmiset tarkoituksellisesti esittävät enemmän kuin muulloin eivätkä ole aitoja. Rooleja kuvattiin esimerkiksi ilmaisulla ”cool”, ”kovempi äijä” ja ”kovis”. Näiden ilmaisujen katson viittaavan kaveripiirissä suosittuun henkilöön, jota ihailaan ja jolla on auktoriteettia suhteessa toisiin.

Yksi vastaaja painotti, että hänestä on normaalia, jos ihminen haluaa antaa itsestään hyvän käsityksen. Voi siis myös ajatella, että itsensä esittäminen hyvässä valossa kuuluu asiaan julkisessa tilassa, joka internet on. Pyrkimys oman kuvan paranteluun ei ole automaattisesti paheksuttava asia, vaan se voidaan nähdä myös ihmisen luonnollisena tapana toimia tietynlaisessa ympäristössä.

Selvästi kielteisiäkin näkökohtia tulee esiin aineistossani internetikäyttämiseen liittyen. Muutama nuoret olivat havainneet, että ihmiset muun muassa valehtelevat herkemmin internetissä kuin muulloin. Myös kielenkäyttöön ja puheen aiheisiin oli kiinnitetty huomiota. Eräs oppilas totesi haastattelussa seuraavaa: ”Kiroillaan enemmän ja puhutaan sopimattomista asioista kuten päihteistä ja seksistä.”

Lisäksi yleinen ilkeys ja riidanhaastaminen näyttäisivät lisääntyvän verkossa vastausten perusteella. Nuoret puhuivat vastauksissaan haukkumisesta, uhoamisesta ja suuttumisesta, jota heidän mielestään ilmenee helpommin internetissä kuin sen ulkopuolella. Juurikaan vastaajat eivät kuitenkaan perustelleet, miksi heidän mielestään kielteisiä asioita tapahtuu verkossa enemmän kuin muualla. Vain yksi oppilas pohti, että nimimerkin turvin ihminen uskaltaa enemmän kuin omalla nimellään.

Käsittelenkin myöhemmin tutkimuksessani syvemmin anonyymiteetin vaikutusta negatiiviseen käytökseen internetissä.

6 INTERNETKIUSAAMISEN ILMENEMISMUOTOJA

Nuorten vastaukset näyttävät toteen, että internetissä kiusaamista voi ilmetä aivan missä tahansa. Yksi heistä ilmaisi asian kuvaavasti vastaamalla, ettei “hänelle tule mieleen yhtäkään (palvelua, sivustoa, yhteisöä) missä ei voisi kiusata”. Toisen vastaajan kommentista välittyi kuitenkin kokemus siitä, ettei joka paikassa internetissä kiusaaminen ole yhtä helppoa. Hän totesi seuraavasti:

Jos on sellasii moderaattoreita jotka vahtii keskusteluu jollain palstalla niin se on vähän vaikeampaa.

Moderaattorilla tarkoitetaan internetissä toimivaa sääntelijää ja valvojaa, joka voi joko etukäteen estää negatiivisia julkaisuja tai poistaa niitä jälkikäteen. Kommentin kirjoittanut nuori koki, että moderaattoreiden toteuttama tarkkailu voi estää keskustelujen muodostumista kiusaamiseksi.

Vastanneista neljä viidesosaa oli joskus itse nähnyt kiusaamista internetissä tai kuullut siitä. Pyytäessäni heitä antamaan tarkentavia esimerkkejä siitä, missä internetissä kiusataan, ylitse muiden mainintoja sai Ask.fm. Eräs vastaaja totesi, että tämä palvelu on kaikkein pahin kiusaamisen kenttä. Kyseisessä palvelussa onkin ilmennyt lukuisia vakavia kiusaamistapauksia, joihin viittasin tutkimukseni johdannossa. Ask.fm:n kohdalla täytyy siksi huomioida, että vastaajat olivat saattaneet kuulla julkisuuteen nousseista tapauksista eikä palvelu tullut heille mieleen ainoastaan omien kokemusten kautta.

Ask.fm:n ohella nuoret olivat havainneet ja kuulleet kiusaamisesta eniten Facebookissa ja WhatsAppissa. Nämä samat palvelut olivat myös ahkerasti käytettyjä vastaajieni keskuudessa, jonka toin esiin luvussa viisi. Kuten olettaa saattoi, kiusaamista tapahtuu eniten niissä palveluissa, joissa nuoret viettävät eniten aikaa. Pelaajat toivat esimerkeissään esiin myös pelien chatit ja Skypen, jota monet hyödyntävät keskusteluun pelatessaan yhdessä.

Kiusaamisen menetelmien yhteydessä moni nuori puhui kuvista ja videoista – ja ensimmäisistä vieläkin enemmän. Heidän mukaansa kuviin ja videoihin kommentoidaan ilkeästi ja ei-toivottuja kuvia ja videoita ladataan internetiin ja lähetetään siellä toisille. Vastausten joukossa asia muotoiltiin muun muassa seuraavilla tavoilla:

YouTubessa videoiden haukkumiseen ja kommentoimiseen kynnys on pieni ja sitä tapahtuu paljon.

Netissä saatetaan lähettellä toisista noloja tai muuten yksityiseksi tarkoitettuja kuvia tai videoita ja näin pilata maine.

Jälkimmäisessä lainauksessa tulee jälleen esiin se, miten tärkeää nuorille on säilyttää myönteinen käsitys itsestään sosiaalisessa verkostossaan. Vastaajan käyttämä sana *nolo* toistui jatkuvasti aineistossani. Sivistyssanakirjan mukaan sillä tarkoitetaan asiaa, joka on hämilliseksi tai vaivaantuneeksi tekevä, nolostuttava ja kiusallinen (Nurmi ym. 2001). Tutkimukseeni osallistuneet pitivät erityisesti näitä tunteita kiusaamisen merkkeinä. Kiusallisiksi voidaan kokea esimerkiksi seksuaaliset ja alatyyliset kommentit, joiden yleisyyden Haasio todentaa tutkimuksessaan. Samassa yhteydessä hän toteaa, että varsinkin tyttöjen julkaisemat kuvat ovat usein seksuaalisesti provosoivia. He esiintyvät niissä niukkoihin vaatteisiin puettuina. (Haasio 2013, 60.)

Aineistostani selviää, että kiusaaminen kuvien kautta ei rajoitu pelkästään kommentointiin ja lähettämiseen. Vastaajat puhuivat myös muun muassa inhottavien kuvien vaatimisesta, pilakuvien tekemisestä ja julkaisemisesta sekä kieltäytymisestä poistaa noloja kuvia. Viimeisin maininta kuvastaa internetiä tilana, jossa kiusaaminen on helpommin jatkuvaa kuin hetkellistä, mikä on seurausta tallennetun materiaalin pysyvyydestä. Ridellkin korostaa tutkimuksessaan, että ilman lupaa ja henkilön tietämättä julkaistut esitykset vaikeuttavat oman minän julkisen näkymisen hallintaa verkon tilassa (Ridell 2011, 15).

Teorian valossa ulkoiset ominaisuudet, kuten pukeutuminen, kauneus, pituus, ruumiin rakenne, vamma ja vierasmaalaisuus ovat tyypillisiä syitä joutua kiusatuksi. Myös käytökseen sekä taitoihin ja asemaan liittyvät seikat altistavat kiusaamiselle. Esimerkkejä ovat koulumenestys, uskonnollisen vakaumuksen tai kiinnostuksen kohteen voimakas esille tuominen, puhetapa ja oman sukupuolen odotusten vastaisesti käyttäytyminen. Harrastuksilla on myös oma arvonsa yhteisössä, kuten myös varallisuudella ja ystävien määrällä. (Hamarus 2008, 96.) Tutkimukseeni osallistujat kiinnittivät huomiota joihinkin samoihin asioihin kertoessaan, millaista kommentointia he pitivät internet-kiusaamisena.

Usein haukutaan toisia rumilla nimillä.

[Kiusataan] haukkumalla toista lihavaksi tai laiskaksi tai tyhmäksi.

Ulkonäköä haukutaan, käytöstä dissataan.

Jotain ihmistä on haukuttu uskonnon, ihonvärin yms. takia.

Lainauksissa esiin tulevan nimittelyn ja haukkumisen lisäksi nuorisoslangiin kuuluva sana *dissata* vilahteli usein aineistossani. Edellä olevassa kommentissa se viitanee halveksimiseen, mutta voi tarkoittaa myös yleistä negatiivisuutta, arvostelua ja alaspainamista.

Vastauksista tuli selvästi ilmi, että myös juoruilua pidetään internetkiusaamisena. Eräs oppilas toteasi, että netissä tapahtuu paljon ”asioiden levittämistä henkilölle, jolle se ei kuulu”. Nuoret olivat myös tietoisia siitä, että toisista puhutaan pahaa ja porukalla nauretaan jollekin henkilölle. Yhtä vastaajaa vaivasi trollaus keskustelujen aikana. Trollauksessa henkilö häiritsee muita keskustelijoita esimerkiksi esittämällä tyhmiä kysymyksiä ja kääntämällä keskustelun puheenaiheen pääläelleen. Trollaaja kokeilee, tarttuvatko muut keskustelijat hänen syöttiinsä. (Pöyhtäri 2013, 49.) Lisäksi nuoret toivat esiin syrjimisen ja jopa vainoamisen, joka tulkintani mukaan näkyy tässä kommentissa: ”Ihmisiä on pilkattu ja väheksytty jatkuvasti eikä heitä ole jätetty rauhaan.”

Jatkuva kiusaaminen ja häirintä osoittaa röyhkeyttä, jota Martsola ja Mäkelä–Rönholm (2006, 68) kuvaavat nuorten internetkiusaamiskulttuurin yhdeksi piirteeksi. Heidän mukaansa nuoret saattavat jopa kilpailla ja ylpeillä siitä, kuka vetää eniten ”överiksi” eli menee pisimmälle kiusaamisessaan. Häpeä on vaihtunut häpeämättömyyteen, josta on tullut toisaalta defenssi, puolustuskeino suojata aitoa omaa itseä.

Vastaajien mielestä Facebook oli yksi niistä kentistä, joissa ”lähetellään asiattomia juttuja”, kuten yksi nuorista asian ilmaisi. Facebookia tutkinut Ridell vahvistaa vastaajieni kokemuksia kyseisen palvelun käytöstä kielteisiin tarkoituksiin. Hän ei puhu varsinaisesti kiusaamisesta, mutta toteaa Facebookin aiheuttavan draamaa eri henkilöiden välille. Myös sivustakatsojat luovat sitä pään sisälään seuraamalla joidenkin viestittelyä ja tekemällä johtopäätöksiä heidän väleistään. Ridell kirjoittaa:

Facebookissa myös juorut rehottavat ja harhaiset käsityksen leviävät vauhdilla. Epätäsmällisyydet, valheet, huhut ja harhakäsitykset leviävät salamannopeasti. (Ridell 2011, 115.)

Hän kuitenkin huomauttaa, että ihmisillä on eri pelisäännöt käyttäytymiselle sosiaalisessa mediassa. Facebookissa ihmiset tulkitsevat toisiaan helposti väärin. Virheelliset ja pikaiset päätelmät ovat

yleisiä, ja moniselitteisissä viesteissä on sekaannuksen riski. Non-verbaalin kommunikoinnin puuttuessa täysin väärä käsitys voi tulla huumoriksi tarkoitetuista viesteistä, jos huumori jää niistä ymmärtämättä. (Ridell 2011, 115–116.)

Lomakkeiden vastauksista selviää, että myös kiusaamiseksi tarkoitetut viestit voivat mennä joiltakin käyttäjiltä ohitse sosiaalisessa mediassa. Muun muassa Hamarus ottaa ilmiön esille tutkimuksessaan. Hän korostaa, että kiusattu ei välttämättä aina ole itse lainkaan tietoinen siitä, että hän on kiusaamisen kohteena ja on siksi puolustuskyvytön. (Hamarus 2008, 66.) Tällaista tilannetta oli todistanut seuraavan kommentin kirjoittanut nuori:

Facebookissa ja instassa ei välttämättä haukuta suoraan, vaan niin sanotusti piikitellään ilkeästi, vittuillaan (en tiedä, mitä muuta termiä käyttäisin!). Erään heikkolahjaisen tytön kuviin kommentoitiin muka positiivisesti, keuhuttiin ja ylistettiin, eikä tyttö ymmärtänyt lukea rivien välistä oikeita kommentteja. Kuitenkin pilkka ja haukkuminen ja naureskelu välittyi selvästi.

Facebook on esimerkki palvelusta, jossa on tavallista perustaa erilaisia ryhmiä. Ryhmät näyttävät olevan yhdenlainen kiusaamisen areena. Niihin liittyen eräs oppilas kommentoi näin:

Nettikiusaamisen yksi esimerkki voisi olla se, jos koulussa luokalle on perustettu Facebook-ryhmä. Kun yhtä oppilasta on kiusattu, voi myös Facebookissa tulla kiusaamista.

Tästä lainauksesta käy ilmi, että vastaaja uskoo koulukiusaamisen jatkuvan kiusaamisena verkossa. Kun tietyssä yhteisössä joutuu kiusatuksi, ympäristön muutoksella ei ole vaikutusta, jos ollaan tekemisissä yhä samojen ihmisten kanssa. Muutkin nuorista olivat havainneet juuri ryhmissä kiusaamista. Yksi heistä totesi lomakkeessaan, että keskusteluryhmissä ihmiset ovat todella ilkeitä toisilleen.

Vastaajat eivät puhuneet selvästi ryhmän ulkopuolelle jättämisestä, jonka Kowalski tutkimuksessaan luokittelee toimivaksi tavaksi kiusata. Toimivuus perustuu siihen, että ihmisellä on luonnostaan tarve tulla hyväksytyksi ja kuulua sosiaaliseen ryhmään. Kuitenkin aineistossa tuli esiin epäsuora ulosjättäminen, jonka Kowalski ym. määrittelevät kiusatun torjumiseksi keskusteluissa niin, ettei hänen mielipiteilleen esimerkiksi anneta arvoa (Kowalski ym. 2008, 49–50).

Anonymiteetti on yksi internetille ominainen piirre, jonka monet vastaajat nostivat esille puhuesaan kiusaamisesta verkossa. Se tekee ihmisistä estottomampia. Kun henkilöä ei voi identifioida, on helppo sanoa ja tehdä asioita ilman rajoja. Jos rangaistusta tai sosiaalista hylkäämistä ei tarvitse pelätä, kiusaaminen voi saada vaikka miten julmia muotoja. (Kowalski 2008, 64–65.)

Eräs oppilaista kuvasi nimimerkin suojissa tapahtuvaa kiusaamista tällä tavoin:

He [kiusaajat] voivat ns. maskin takaa pistää toiselle haukkumaviestin. He haukkuvat muiden ulkonäköä, eivät itsekään varmasti ole täydellisiä. Miksi he eivät ole ymmärtäneet, että toisia ei saa kiusata.

Lainauksesta käy ilmi, miten vääränä ja harmillisena ilmiönä vastaaja pitää internetkiusaamista ja toisten pilkkaamista, vieläpä piilossa. ”Eivät itsekään varmasti ole täydellisiä” -ilmaisu kertoo siitä, että kaikissa ihmisissä on piirteitä, joista ei voi pitää, mutta niitä ei tarvitse halveksia. Nähdäkseni hän pitää selvänä sitä, että kaikki tietävät, miten kiusaaminen satuttaa ja että sillä on seurauksia, mutta sitä ei ole sisäistetty tai siitä ei piitata.

Myös monet muut nuoret puhuivat vastauksissaan anonyymista pilkkaamisesta. Anonymiteetti yhdistettiin usein aineistossani Ask.fm-palveluun, jossa voi esimerkiksi nimettömänä esittää toisille ilkeitä kysymyksiä. Yksi vastaaja kuvasi Ask.fm:ssä esitettyjä kysymyksiä polttaviksi, joka nähdäkseni voi tarkoittaa jälleen noloa ja kiusallista. Seuraavaksi joitakin kommentteja kyseiseen palveluun liittyen:

Lähes kaikkialla kiusataan, mutta yksi suurimmista sosiaalisen median kiusaamisen paikkana on Ask.fm, koska siellä voi anonyyminä lähettää toisille asioita.

Olen kuullut että askissa kiusataan tosi paljon.

Nykyään varsinkin ask.fm:ssä tulee tosi paljon kiusaamiskommentteja anonyymeiltä siksi en sitä käytäkään.

Askissa kaikki haukkui muita. Mutta koska kyllästyin pahan puhumiseen poistin tilini.

Kahdessa viimeisessä kommentissa tulee selvästi esiin se, että kiusaamisen kokemuksilla ja myös sen näkemisellä on vaikutuksia nuorten netin käyttöön. Jos jollekin palvelulle tulee huono maine, sitä ei välttämättä haluta enää käyttää. Tai vaihtoehtoisesti jo aloitettu käyttö voidaan lopettaa.

Yksi nuorista kertoi tarinan ystävästään Ask.fm:ään liittyen.

Kaunis ja mukava kaverini joutuu kiusaamisen kohteeksi lähes joka päivä Ask.fm-sivustolla. Kiusaaja esiintyy eräänä henkilönä kuka hän ei ole. Kiusaaja väittää olevansa kaverini luokalla, minkä seurauksena kaverini haluaa vaihtaa koulua. Koulussa kaverini ei ole enää yhtä iloinen kuin ennen. Hän epäilee jokaista ihmistä kiusaajaksi, koska hänellä ei ole aavistustakaan kuka kiusaaja voisi olla.

Tämän nuoren tapaus osoittaa saman asian, josta Shariff kirjoittaa tutkimuksessaan. Anonyymi kiusaaminen vaikuttaa myös luokan ja kaveriporukoiden ilmapiiriin, koska pohditaan ja pelätään sitä, kuka on kiusaaja, joka internetissä ei ole tuonut julki henkilöllisyyttään. Vasta jos anonyymi kiusaaminen jatkuu kiusaamisena esimerkiksi koulussa, kiusaajan henkilöllisyys on selvä. (Shariff 2008, 33.)

Lainaus todentaa myös yhteyden koulumaailman ja nettimaailman välillä. Internetissä tapahtuvat asiat voivat heijastua kouluun, ja toisinpäin. Lisäksi vastaus tuo julki vakavia seurauksia, joita nettikiusaamisella voi olla, kun kiusattu oppilas harkitsee koulunvaihtoa ja on selvästi onneton. Anonyymi kiusaaminen on aiheuttanut kyseiselle nuorelle epätietoisuutta ja kenties myös luottamuksen puutetta, koska hän epäilee kaikkia luokkalaisiaan kiusaajiksi. Ilmaisuu ”joka päivä” puhuu omaa kieltään kiusaamisen pitkäkestoisuudesta ja raakuudesta kiusattua kohtaan. Toinenkin vastaaja otti lomakkeessaan esimerkiksi ystävänsä kuvatakseen Ask.fm:ssä tapahtuvaa kiusaamista.

Kaveristani oli tehty profiili askiin hänen tietämättään hänen nimelläkin ja kysely ja vastattu typeriin kysymyksiin. Myös muuten ns. puolitutut saattavat kysellä ilkeitä ja nolaavia asioita, jotka esim. tietävät todeksi. Toisaalta kysymyksiä ei ole pakko julkaista.

Tässä lainauksessa huomioni kiinnitti erityisesti viimeisin toteamus, jonka mukaan kysymysten julkaiseminen on vapaaehtoista. Tämä pitää paikkansa, sillä Ask.fm-palvelussa käyttäjä voi itse päättää, mihin kysymyksiin vastaa ja mitkä kysymykset tulevat näkyviin hänen profiiliinsa. Jos siis jokin kysymys on häiritsevää ja nolaavaa, sitä ei tarvitse näyttää muille. Näin mahdollinen kiusaaminen pysyy kiusaajan ja kiusatun välisenä asiana eikä tule suuremman joukon tietoisuuteen. Muille ihmisille ei tarvitse osoittaa joutuneensa kiusatuksi, mikä ei luonnollisesti kuitenkaan poista omaa kokemusta kiusatuksi joutumisesta.

Vastauksessa tulee myös esiin profiilin tekeminen, joka on tyypillinen tapa kiusata verkossa muidenkin tutkimusten perusteella. Aikaisemmin annoin jo esimerkiksi Haasion tutkimuksen, jossa todetaan, että kuka tahansa voi esiintyä jonakin toisena henkilönä eri sivustoilla ja palveluissa (Haasio 2013, 62).

Profiilinteon ohessa aineistossani mainittiin hakeroitumisesta, jolloin palvelutilin tunnukset on saatu tietoon ja tiliä voidaan käyttää kiusaamistarkoituksiin, esimerkiksi lähettelemällä sieltä ilkeitä tai häpeällisiä viestejä tilin omistajan ystäville ja muille kontakteille (Kowalski ym. 2008, 45). Tai kuten yksi nuorista totesi:

Tunkeutuu toisen henkilön profiiliin ja lisää ylimääräisiä kuvia jotka saattaa olla noloja.

Eräs oppilas käytti vastauksessaan myös termejä *ddos* ja *boot* kysyessä, miten internetissä kiusataan. Niillä viitataan hyökkäämiseen toisen tietokonetta vastaan netin kautta. Esimerkki tästä voisi olla viruksen lähettäminen maililla tai sosiaalisessa mediassa.

Aineistostani ilmenee, että peleissä kiusataan erityisesti eri tavoin haukkumalla, pilkkaamalla ja huijaamalla. Yksi vastaaja otti esimerkiksi uudet pelaajat, joita saatetaan ”haukkua noopeiksi”. Pelikielessä termi tarkoittaa aloittelijaa. Jos taas peli ei suju, oli kokemusta tai ei, helposti saa tyhmän maineen. Huijaamista kukaan vastaajista ei varsinaisesti selittänyt, mutta kokemukseni valossa sillä saatetaan toinen epäedulliseen asemaan pelissä. Tulkintani mukaan tässä kommentissa sivutaan aihetta:

No kuten aiemmin selvisi pelaan aika paljon. Siellä peliyhteisössä on aika paljon sellasta ”Olet huono” tyyppistä ja sitä on paljon. [...] Sitten vielä tää, että pilataan toisten mahdollisuus jossain pelissä.

Esimerkiksi taistelupelissä toisen voisi huijata pois piilopaikastaan vastustajan vahingoitettavaksi, mikä johtaa todennäköisesti häviöön ja pelin loppumiseen.

Pelien kohdalla jotkut vastaajat määrittelivät myös syrjimisen kiusaamiseksi, mikä käy ilmi seuraavista esimerkeistä:

Class of clanissa ei päästetä klaaniin.

[Peleissä on] *juuri jotain että tuo on (kirosana) huijari tai potkikaa toi pois (syrjimistä).*

Peleissä muodostetaan monenlaisia ryhmiä, joihin ei näiden nuorten kokemusten perusteella haluta ketä tahansa tai sieltä voidaan myös pelaajia poistaa. Lomakkeessa kysyessäni, onko mielestäsi ryhmän ulkopuolelle sulkeminen kiusaamista, huomattava määrä oppilaista vastasi ei. Kysymys koski kaikenlaisia ryhmiä, ei ainoastaan pelejä. Näin ollen tämänkaltaista syrjimistä ei tutkimusjoukkoni lue internetkiusaamisen pahimpiin muotoihin, vaikkakin edellä olevat lainaukset osoittavat, että kokemukset ovat aina yksilöllisiä. Toisille nuorista syrjimistä ei ole se, jos ei kuulu johonkin kaveriporukkaan, kuten tämä vastaus todentaa:

Jos joku tekee WhatsApp ryhmän, jossa on neljä tyttöä enkä oo mukana en ota sitä syrjimisenä.

Muidenkin tutkimusten valossa kiusaamisen määrittely on vahvasti sidoksissa subjektiivisiin kokemuksiin. Näin ollen jokainen ihminen kokee kiusaamisen eri tavalla. Joku kestää pitkään hännäämistä, toiselle leikinomainen kiusoittelukin on liikaa. Yksilökohtaiset eroavaisuudet johtavat myös siihen, että kiusaamista voi olla vaikea havaita ulkopuolelta. (Hamarus 2008, 53.) Esimerkiksi näistä kommentteista jotkut toiset nuoret saattaisivat olla eri mieltä:

Yksittäinen kirosana tai nimittely ei ole nettikiusaamista.

Luokkalaisten kanssa on tullut kinaa mutten kyllä kutsuisi sitä kiusaamiseksi.

Mielipiteiden jakautuminen tuli esiin myös kysymyksessä, jossa pyysin määrittelemään, ovatko tietyt asiat kiusaamista vai eivät. Vaihtoehdot olivat nolon kuvan lisääminen luvatta, nolon videon lisääminen luvatta, juorujen ja perättömien juttujen kertominen itsestä, esiintyminen vastaajan nimellä tai nimimerkillä ja sulkeminen keskusteluryhmän tai yhteisön ulkopuolelle. Lähes kaikki pitivät juorujen ja perättömien juttujen kertomista kiusaamisena, kun taas muut kohdat saivat aikaan enemmän hajontaa. Jotkut pitivät jokaista vaihtoehtoa kiusaamisena, eräs vastaajista ei mitään näistä. Yksi nuori taas kertoi, että hän vain nauraisi kaikille teoille. Kuva-kysymyksessä joidenkin kohdalla vastausta määrittivät tietyt tekijät. Esimerkiksi kuvan julkaisua kommentoitiin, että “riippuu kuka laittaa ja missä mielessä” ja “riippuu onko kaveri vai ei”. Yksittäistä tapausta ei myöskään pidetty niin vakavana kuin jos se olisi jatkuvaa.

Erityisen mielenkiintoisia olivat vastaukset, joissa kuvan lisääminen koettiin pahemmaksi asiaksi kuin videon lisääminen. Ne osoittavat, miten vahvat tunteet nuorilla liittyvät omiin kuviin verkossa. Valokuvat luovat imagoa jopa enemmän kuin liikkuva kuva.

7 NÄKEMYKSIÄ INTERNETKIUSAAMISEN SYISTÄ JA SEURAUKSISTA

7.1 Kiusaamisen syitä

”No miksi edes ylipäättään kiusataan?” Näin eräs nuorista kiteytti vastauksensa kysyttäessä, miksi internetissä kiusataan. Tästä kommentista välittyy, ettei hän voi ymmärtää, mikä saa ihmiset kiusaamaan toisia – oli ympäristö sitten mikä tahansa.

Erilaisia syitä nettikiusaamiselle on kuitenkin mahdollista pohtia, ja monenlaisia näkökantoja vastaajajoukkoni toikin esiin. Samalla täytyy kuitenkin huomioida, että miksi internetissä kiusataan -kysymykseen tuli paljon en tiedä -vastauksia.

Yksi kiusaamista selittävä tekijä, joka nousee vahvasti esiin aineistostani, on kiusaajien omat motiivit. Moni vastaaja uskoi, että kiusaaminen tuottaa kiusatulle mielihyvää ja iloa. Sitä tehdään huvikseen ”eikä ajatella sen olevan vakavaa”, kuten yksi nuorista totesi. Toinen oppilas koki, että kiusaamaan lähdetään paremman tekemisen puutteessa, kun tarvitaan viihdykettä. ”Kun ihmisillä on tylsää he alkavat kiusaamaan muita netissä.”

Huvi-näkökulman lisäksi jotkut vastaajat katsoivat, että kiusaajat haluavat paha kiusatulle. Lomakkeissa kommentoitiin muun muassa, että kiusaamisella halutaan pilata toisen maine jostain syystä ja halutaan toiselle paha mieltä. Vastaajat eivät esittäneet syitä tällaisille pyrkimyksille, mutta sen sijaan kiusaajien lähtökohtia nettikiusaamiselle pohdittiin paljon. Moni nuori totesi eri tavoin, että nettikiusaamisen takana on kiusaajan oman aseman ja itsetunnon vahvistaminen. Vastaajien mukaan kiusaajat haluavat tulla nähdyksi ja olla suosittuja yhteisössä tai kaveriporukassa. Tässä esimerkkejä siitä, miten nuoret sanoittivat asian:

Kiusaamisella yritetään osoittaa että on kova jätkä ja tavoitellaan huomiota.

Halutaan saada huomiota ja peittää omia vikoja ”ansaita” kunnioitusta.

Nostaa itseä ylemmäs vaikka mun mielestä se ei kyllä toimi.

Yritetään pönkittää omaa egoa.

Yritetään saada muut näyttämään raukoilta.

Katson, että nämä oppilaiden näkemykset internetkiusaamisen syistä ovat yhtenevät koulukiusaamisen tai muun kasvokkain kiusaamisen syiden kanssa. Muun muassa Hamaruksen tutkimustuloksista käy ilmi, että kiusaajat kuvaavat itseään johtajatyyppeinä, tavoittelevat tarkoituksella suositun asemaa ja muiden hallinta tuottaa heille mielihyvää. Omia tappiota tai huonommuutta ei haluta myöntää ja osoittaa, joten ne täytyy peittää kiusaamisen ja kostamisen alle. (Hamarus 2008, 108–110.) Samat asiat ovat esillä edellä olevissa lainauksissa. Hamarus toteaa lisäksi, että kateus voi johtaa kiusaamiseen (Hamarus 2008, 133). Osa vastaajistanikin otti tämän tunteen esiin selittävänä tekijänä.

Jotkut pohtivat myös, että kiusaamisen kautta halutaan paeta todellisuutta ja omia ongelmia. Eräs nuori kirjoitti, että ehkä kiusaajalle tulee kiusaamisesta parempi olo. Tämän ajatuksen voi päätellä liittyvän juuri siihen, että kiusattu itse potee pahaa oloa sisällään. Seuraavassakin lainauksessa on esillä kyseinen näkökulma:

Kiusaajat ovat vain noloja ja säälettäviä ihmisiä, jotka purkavat raivoansa ja ahdistustansa toisiin ihmisiin. Ei minua kiinnostaisi, vaikka minua yritettäisiin kiusata netissä. Usein väitetään, että kiusaaja on vahvempi osapuoli ja kiusattu heikompi osapuoli. Ei. Asian on aivan päinvastoin. Kiusaajalla on heikko itsetunto, jonka vuoksi hän kiusaa. Kiusattu on paljon vahvempi ja järkevämpi ihminen.

Kommentin kirjoittanut oppilas näyttäisi ajattelevan, että kiusaamisen syyn tiedostaminen vähentää sen merkittävyyttä omalla kohdalla. Sitä ei tarvitse ottaa niin pahasti itseensä, jos käsittää sen juontavan juurensa kiusaajaan omaan tunnetilaan, jota tässä tapauksessa kuvataan “raivona ja ahdistuksena”. Sen sijaan vastaaja ei perustele, miksi pitää kiusattua vahvempana ja järkevämpänä ihmisenä. Kenties hän ei ajattele kiusatuksi joutuneiden ainakaan kiusaavan muita, mikä ei välttämättä aina suoraviivaisesti pidä paikkaansa. Hänestä vahvuutta ja järkevyyttä on ilmeisesti se, että ei ala kohdella toisia ihmisiä kaltoin, vaikka itsellä olisikin käsittelemättömiä ongelmia.

Lisäksi kaksi kommenttia kiinnitti huomioni. Ensimmäisessä internetkiusaamisen syyksi nähtiin massan mukana kulkeminen. Kyseinen vastaaja piti kiusaamista asiana, johon ei välttämättä ole omia motiiveja, vaan sitä tehdään, jos muutkin tekevät. Toisessa kiusaamista selitettiin sillä, ettei kiusaaja ole itse kokenut kiusaamista. Tämä oppilas mahdollisesti uskoo, että kynnyks kiusata olisi korkeampi, jos itse tietäisi, miten kielteisiä vaikutuksia se saa aikaan.

Monet selittivät kiusaamista verkossa myös sen helppoudella verrattuna kasvokkain tapahtuvaan kiusaamiseen. Paria poikkeusta lukuun ottamatta vastaajien mielestä internetissä on helpompi kiusata kuin kasvokkain.

Koska kiusaajat eivät uskalla kiusata muuten. Kiusaajille helpompaa, nössöjen puuhaa.

Halutaan sanoa asioita joita ei uskalleta sanoa kasvotusten.

Lainausten perusteella kiusaaminen internetissä ei vaadi yhtä paljon rohkeutta kuin kiusaaminen muulla. Nähdäkseni tämä on yhteydessä aiemmin ilmi tulleeseen seikkaan, eli siihen, että nuorten mielestä verkossa ihmiset käyttäytyvät ylipäättään rohkeammin. Katson, että ensimmäisen kommentin määritelmällä *nössö* tarkoitetaan pelkuria. Tulkintani mukaan sen kirjoittaja halveksuu salassa tapahtuvaa kiusaamista, jossa ei tarvitse paljastaa henkilöllisyyttään tai ainakaan kohdata kiusattuun kasvokkain. Eräs toinenkin vastaaja osoitti halveksuntaansa:

On helppoa kirjoittaa pikkuviesti ja painaa yhtä nappia toisin kuin livenä pitää puhua. Mielestäni on hävettävää kiusata netissä.

Jos kiusaajat tavoittelevat internetkiusaamisella suosiota, kaikkien silmissä kiusaaminen ei selvästikään tuo sitä lisää, vaan päinvastoin vähentää sitä.

Muissakin vastauksissa korostui ajatus siitä, että internetkiusaamisessa kiusaaja ei joudu pelkäämään itsensä puolesta. Kiinnijääminen ja vastuuseen joutuminen nähtiin anonymiteetin vuoksi huomattavasti epätodennäköisempänä kuin kasvokkain kiusaamisessa. Tämä piirre selvästi erottaa internetkiusaamista muusta kiusaamisesta. Näkemykseni mukaan seuraava lainaus kiteyttää osuvasti sitä, miten internet tilana on otollisempi kiusaamiselle kuin muut ympäristöt: ”Pimeästä huoneesta on helpompi huudella yksin kuin ulkona kasvotusten.”

Internetissä kiusaaja voi siis salata ja peittää tekonsa niin, ettei kukaan pääse selville hänen syyllistymisestään niihin. Ne eivät välttämättä koskaan tule pimeästä päivänvaloon. Kiusaajan mahdollisuus pysyä tunnistamattomana muuttaa myös voimasuhteiden merkitystä kiusaamistilanteessa. Esimerkiksi kasvokkain kiusaamisessa fyysisellä voimalla voi olla ratkaiseva vaikutus tapahtumien kulkuun. (Kowalski ym. 2008, 17.) Vastaajani myös huomioivat tämän pohtiessaan, miksi internetkiusaaminen on helpompaa. Eräs nuori kirjoitti: ”Netissä ei tiedä, minkä kokoista körilästä kiusaa.”

Kommentti osoittaa, että internetissä kiusaajaksi voi ryhtyä, vaikka omaisi fyysisesti heikommat ominaisuudet kuin kiusaamisen kohde. Myös toinen vastaaja toi esiin saman ajatuksen toteamalla, että kiusaaja voi olla ”vaikka joku 6-vuotias”. Näiden ohella eräs nuori kirjoitti, että netissä on helpompaa sanoa asioita ilman, että toinen voi lyödä. Internetissä kiusaamiselle on näin ollen vähemmän rajoittavia tekijöitä kuin muualla.

Voimasuhteiden muutoksen lisäksi myös kiusaamistilanteen roolit voivat muuttua, kun kiusaaminen tapahtuu verkossa. Joissain lomakkeissa huomautettiin, ettei kiusatuilla ole puolustajia internetissä. Tämän näkemyksen ei voi katsoa olevan täysin paikkansapitävä, sillä internetissäkin on mahdollista esimerkiksi vaatia kiusaajaa lopettamaan toimintansa. Puolustuksen mahdollisuus riippuu kuitenkin siitä, missä kiusaaminen tapahtuu. Jos se ei ole julkista, vaan tapahtuu henkilökohtaisilla viesteillä, muut kuin kiusattu eivät tiedä kiusaamisesta. Eräs nuori otti esiin myös toisen näkökulman puolustamiseen liittyen. Hän totesi, ettei internetissä kiusaaja saa tukea kiusaamiseen yhtä helposti kuin muualla. Varmasti näinkin tapahtuu, jos kiusaamisen menetelmä ei ole julkinen.

Verkossa kiusaamisella ei myöskään ole yleensä aikarajoitetta. Muutamassa vastauksessa korostui se, että internetissä voi miettiä pidempään, mitä sanoo toiselle ihmiselle. Kasvokkain tilanteet tulevat ja menevät äkkiä, mutta netissä keskustelun voi halutessaan antaa edetä hitaasti. Helppoutta jotkut nuoret perustelivat vastauksissaan lisäksi sillä, että kiusatun reaktioita ei tarvitse nähdä kiusatessaan netissä. Eräs vastaaja koki, ettei kiusaaminen välttämättä tunnu yhtä pahalta silloin. Epäilemättä näkökontakti voi rajoittaa toisen ihmisen kaltoin kohtelua, koska voi heti havaita erilaiset tunteet suuttumisesta kyyneliin. Internetissä todellisuus ja virtuaalimaailma saattavat myös joskus sekoittaa, minkä tulkitsen tulevan esiin seuraavassa kommentissa: ”Netissä ei välttämättä edes ymmärrä toisen olevan oikea ihminen”.

7.2 Onko pahempaa kiusata internetissä vai kasvokkain?

Aineistoni perusteella vastaajat pitivät internetkiusaamista helpompana kuin kasvokkain kiusaamista. Entä pitivätkö he sitä pahempana? Tämän kysymyksen kohdalla oli paljon hajontaa havaittavissa. Toiset nuoret olivat sitä mieltä, että se on pahempaa, toiset taas eivät. Joidenkin mielestä vastaus riippuu ihmisestä ja tilanteesta. Lähes kaikki niistä vastaajista, jotka eivät pitäneet nettikiusaamista pahempana vaihtoehtona kuin kasvokkain kiusaamista, perustelivat näkemystään väkivallalla. Internetkiusaaminen ei ole fyysistä, eli siinä ei ole fyysisen väkivallan mahdollisuutta toisin kuin kiusaamisessa muualla. Esimerkiksi seuraavasta lainauksesta käy ilmi tämä näkökulma:

Ei minun mielestäni. Se [internetkiusaaminen] ei ole niin fyysistä. Netin ulkopuolella tapahtuvassa kiusaamisessa kiusaaja on pelottavampi ehkä.

Tulkitsen kyseisen vastaajan kokevan, että väkivalta tekee kiusaamisesta pelottavampaa kiusatulle. Fyysisen satuttamisen kohteeksi joutumista halutaan erityisesti välttää.

Muutamit nuoret ottivat esiin muitakin syitä kuin väkivallan sille, miksi kasvokkain kiusaaminen voi olla pahempaa kuin internetkiusaaminen. Näkemykseni mukaan suurimmassa osassa niissä välitty ajatus siitä, että nettikiusaamisesta voi päästä helpommin eroon ja että se ei ole niin henkilökohtaista kuin kasvokkain kiusaaminen. Yksi oppilaista totesikin, että netissä melkein kaikkia kiusataan joskus ja siksi siellä on helpompaa olla välittämättä siitä. Toinen nuori muistutti, että netissä kommentit ja käyttäjätilin voi poistaa, ja näin saada kiusaamisen nopeasti loppumaan. Kolmas uskoi ihmisten tajuavan, että kiusaaminen netissä on kiusaajille helppoa. Ilmeisesti hänen mielestään tämän tiedostaminen mahdollistaa kevyemmän suhtautumisen kiusaamiseen.

Lisäksi eräs nuori piti nettikiusaamista vähemmän pahana tästä syystä:

Nettikiusaamista ei muista kunnolla, jos ei tunne henkilöä joka kiusaa on helpo unohtaa. Netin ulkopuolella kiusaaminen on pahempaa jos kiusattu ei voi paeta.

Tulkitsen tämän vastaajan uskovan, että nettikiusaaminen on helpompi unohtaa. Kiusaajan tunteminen voi tehdä kiusaamisesta henkilökohtaisemman tuntuista. Epäilemättä kiusaajan näkeminen usein vaikkapa koulussa tuo kiusaamisen helpommin mieleen. Koulussa kiusaajaa ei myös useinkaan voi paeta, kun taas tuntematonta internetkiusaajaa voi. Tämä onnistuu esimerkiksi poistumalla joltakin sivustolta, ellei kiusaaminen jatku muuallakin kuin netissä.

Ne vastaajat, jotka pitivät internetkiusaamista pahempana kuin kasvokkain kiusaamista, nojasivat perusteluissaan muun muassa sen pysyvyyteen ja julkisuuteen. Pari nuorta kirjoitti lomakkeessaan, että nettiin laitettut asiat voivat pysyä siellä ikuisesti. Tämä pitää paikkansa, sillä poistetutkin asiat kuka tahansa on jo voinut ladata omalle päätteelleen. Kasvokkain kiusaaminen ei yleensä ole ikuisia, vaan voi loppua jo pelkästään ympäristön vaihdoksella. Julkisuuteen liittyen vastaajat kommentoivat seuraavaa:

Netissä toisen yksityisyyden vaarantuminen voi olla todella loukkaavaa.

Nettikiusaaminen voi olla pahempaa koska esim. facebookissa se voi levitä suuremmalle alueelle.

Netissä kiusaaminen voi olla kenen tahansa nähtävillä.

Päätelen näiden nuorten ajattelevan, että kasvokkain kiusaamisessa ihmisten määrä, jotka ovat tietoisia kiusaamisesta, on paljon rajatumpi. Mitä vähemmän on henkilöitä todistamassa itselle epäedullista toimintaa, sitä paremmin voi suojella mainettaan. Internetissä se on vastaajien mielestä vaikeampaa.

Jotkut nuorista kokivat internetkiusaamisen siksi pahempana, että se satuttaa ennen muuta henkisesti. Varmasti jokaisen ihmisen kohdalla vaihtelee se, kumpaa pitää raskaampana, fyysistä vai henkistä kipua. Siksi tutkimusryhmänikin kohdalla tässä asiassa oli paljon eriäviä mielipiteitä. Eräs nuori vertaili fyysistä ja henkistä kiusaamista ilman varmuutta siitä, kumpi oikeastaan tuntuu pahemmalta.

Netissä ei voi fyysisesti lyödä tai potkia mutta voi saada kiusatun näyttämään tyhmältä muiden edessä ja saada itsetunnon laskettua tosi alas.

Edellä esitettyjen syiden lisäksi erään oppilaan näkökulma on huomionarvoinen. Kyseinen nuori kommentoi lomakkeessaan seuraavaa: ”Nettikiusaaminen on pahempaa kun kiusaajaa ei välttämättä tiedä.” Aikaisemmin toin esiin toisen nuoren lainauksen, jonka mukaan kiusaaminen on helppo unohtaa, jos kiusaajaa ei tunne. Näin ollen tätäkin asiaa voi tarkastella kahdelta eri kantilta. Jotkut voivat tuntea sen erityisen ahdistavana, ettei kiusaajan henkilöllisyyttä tiedä. Tietämättömyys myös vaikeuttaa kiusaamisen loppumista, koska kiusaajan kanssa asiasta ei voida käydä keskustelua.

7.3 Kiusaamisen seuraukset

Tutkimusten mukaan (esim. Hamarus 2008) eri ihmiset reagoivat eri tavoin kiusatuksi joutumiseen. Yhdestä tulee avuton, toisesta aggressiivinen ja kolmas suhtautuu asiaan välinpitämättömästi. Viimeisin tapa reagoida on yleensä se, jolla kasvokkain kiusaamisen saa helpoiten lakkaamaan. (Hamarus 2008, 189.)

Omasta aineistostanikin näkyy, että internetkiusaamiseen voi suhtautua monella tavalla. Nuoret luettelivat paljon erilaisia seurauksia, joita heidän näkemyksensä mukaan kiusaaminen jättää jälkeensä. Vastauksissa painottui myös se näkökulma, että nettikiusaamisen seuraukset ovat ihan yhtä vakavia ja hyvin samankaltaisia kuin muullakin tapahtuvan kiusaamisen. Julkisuus tosin tekee niistä usein mittavampia. Tämä käy ilmi muun muassa tästä lainauksesta:

Nettikiusaaminen on ihan yhtä paha asia kuin tavallinen kiusaaminenkin. Nettikiusaaminen saattaa vain levitä suuremmalle yleisölle ja saada näin suuremman mittakaavan.

Adjektiiveja, joilla vastaajat pyrkivät kuvaamaan nettikiusaamisen vaikutuksia, olivat esimerkiksi surullinen, masentunut, vihainen, ahdistunut ja ärsyyntynyt. Monien uskomus myös oli, että kiusatuksi joutuminen verkossa aiheuttaa pelkoa, paha mieltä, arkuutta, ujoutta, yksinäisyyttä, syrjäytymistä ja itsetunnon laskemista. Tulkintani mukaan nämä ovat asioita, jotka ovat kiinteästi sidoksissa ihmisen sosiaaliseen ja tunne-elämään. Tutkitusti lasten mediankäytöllä on vaikutusta näiden kahden kehitykseen. Kiusaaminen internetissä vaikuttaa siihen, miten lapsi toimii suhteessa ympäröivään maailmaan. Martsolan ja Mäkelä-Rönholmin mukaan se muovaa myös itsetuntoa ja moraalialia. (Martsola & Mäkelä-Rönholm 2006, 53.) Katson, että vastaajieni mainitsemat seuraukset voivat tehdä ihmisestä ulkopuolisen ja syrjäänvetäytyvän sosiaalisessa verkostossaan. Eräs nuori totesi ytimekkäästi, että nettikiusaamisen seurauksena kaverit voivat kaikota. Kiusaaminen näyttäisikin olevan ikään kuin noidankehä: kiusatuksi joutuvat helposti yksinjäivät ja pelokkaat ja kiusaamisen tuloksena aiemmin sosiaalisistakin saattaa tulla sellaisia.

Kiusaaminen voi vaikuttaa vahvasti psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen. Se saa aikaan paitsi ahdistuneisuutta, sairastumista ja muita vakavia seurauksia, niin myös itsetuhoisuutta. (Kowalski ym. 2008, 26; Shariff 2008, 25–26.) Viittasin luvussa kolme myös Hamaruksen tutkimustulokseen, jonka mukaan kiusaaminen saattaa lopulta johtaa ”räjähtämiseen” ja epätoivoiseen tekoon, jopa itsemurhaan (Hamarus 2008, 193). Vastaajani olivat ottaneet saman seikan huomioon. Lomakkeissa esiintyneet maininnat itsemurhista eivät kuitenkaan perustu kokemukseen, koska Suomessa nettikiusaaminen ei tiedettävästi ole vielä johtanut itsemurhiin. Ne perustuvat pikemminkin päätelmiin ja tietoon, jota on saatu muualta. Tämä välittyy selvästi esimerkiksi tästä kommentista: ”Ainakin amerikkassa jotkut on tehny itsemurhia.”

Vaikka vastaajat eivät olisi maininneet seurauksissa itsetuhoisia ajatuksia, he saattoivat puhua elinikäisistä traumoista tai koko elämäksi jäävistä pysyvistä haitoista. Nuorista osa selvästi tiedosti sen, että tavalla tai toisella kiusatun mielenterveys voi kärsiä ja hänen kuva itsestään vääristyä.

Lisäksi nostan esiin yhden kommentin, joka on erityisesti internetkiusaamista eikä kasvokkain kiusaamista koskeva seuraus. Eräs oppilas pohti lomakkeessa, että netissä kiusatuksi joutunut ei ehkä koskaan halua käyttää enää ”mitään sosiaalista elektroniikkaa”. Nähdäkseni ajatus on melko pitkälle viety, mutta siinä on totuuden siemen. Varmasti niitä henkilöitä löytyy, jotka ovat vähentäneet esimerkiksi internetin käyttöä kiusaamisen takia tai poistuneet joistakin palveluista.

8 INTERNETKIUSAAMISEEN PUUTTUMINEN

Lähes kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että internetkiusaamiseen on mahdollista puuttua. Monien mielestä toimivin keino on kertoa siitä jollekin aikuiselle. Nuorten vastauksissa kuitenkin vaihteli se taho, jonka puoleen he ensimmäisenä kääntyisivät kiusaamistilanteessa. Aiemman tutkimuksen perusteella perinteinen keino on ottaa yhteyttä kiusaajan vanhempiin, jos kiusaajan henkilöllisyys on tiedossa. Kowalski ym. korostavat, että jokaisen vanhemman pitäisi olla perillä siitä, mitä hänen lapsensa tekevät netissä ja olla halukkaita ottamaan selvää yhteisöistä ja palveluista, joissa lapsilla on sosiaalista elämää. (Kowalski ym. 2008, 91, 101, 103.) Nettipoliisi Marko Forss painottaa täysin samaa. Hänen mukaansa lapsi ei ehkä osaa tai itse kehtaa ottaa ikäviä asioita puheeksi. Vanhemmalla on myös oikeus päättää, mitä palveluita lapsi käyttää, vaikkakaan ylivarovainen ei kannata olla. (Iltalehti, 7.8.2014.)

Usea oppilas mainitsikin ensimmäisenä vanhemmat – sekä kiusaajan että kiusatun – nettikiusaamiseen puuttujana, mutta moni myös ehdotti avuksi nettipoliisia tai sivustojen ylläpitoa. Näin ollen internetkiusaamisen kohdalla ne henkilöt, joille kiusaamisesta kerrotaan, saattavat olla täysin eri henkilöitä kuin kasvokkain kiusaamisessa. Merkillepantavaa on myös se, että vain kaksi vastaajaa mainitsi opettajat kysyttäessä, kenen nettikiusaamiseen pitäisi puuttua. Nuoret eivät pitäneet koulua ensimmäisenä tahona, joka puuttuu netissä tapahtuvaan kiusaamiseen. Koulukiusaamistutkimuksen vastauksissa olisi todennäköisesti useammin viitattu opettajiin ja muuhun koulun henkilökuntaan. Harva myös toi esiin vastauksissaan sekä vanhemmat että nettipoliisin ja ylläpidon, eli puuttumisen suhteen nuorten näkemyksissä on nähtävissä selkeä kahtiajako. Toiset kertoisivat läheisille ihmisille, toiset ottaisivat yhteyttä virallisiin toimijoihin. Muutamat nuoret ehdottivat myös rikosilmoituksen tekemistä.

Jos sinusta lisätään nolo video tai kuva nettiin ilman lupaa, kyseessä on RIKOS eikä pelkkä kiusaaminen. Sinulla on lupa ilmoittaa asiasta poliisille.

Nettipoliisi Marko Forssin mukaan nettipoliisille tulee viikoittain ilmoituksia eriaisteisesta kiusaamisesta netissä, ja suurin osa tapauksista liittyy sosiaaliseen mediaan. Hän toteaa nettipoliisilla olevan oma tehokas keino puuttua nettikiusaamiseen. Siinä osallisten henkilöllisyyttä ei välttämättä edes selvitetä. Saadessaan ilmoituksen lievistä kiusaamistapaukses-

ta poliisit käyttävät poliisiprofiilejansa virtuaalisen huomautuksen antamiseen. Forssin mukaan tämän tehokkuudesta on hyviä tuloksia. (Forss 2013, 61.) Marko Forssin tietojen perusteella niiden nuorten näkemys on perusteltu ja varteenotettava, jotka puuttuisivat kiusaamiseen verkossa nettipoliisin kautta.

Pelkästään nettipoliisit eivät saa tuloksia aikaan, vaan myös sivustojen valvojat. Haasion tutkimuksen mukaan ylläpitäjät suhtautuvat kiusaamiseen vakavasti monissa palveluissa (Haasio 2013, 63). Usea vastaajani kuitenkin toivoi, että valvonta olisi vieläkin tehokkaampaa. Esimerkiksi sitä peräänkuulutettiin, että negatiivisia kommentteja poistettaisiin herkemmin ja ylläpitäjien avulla kommentoija joutuisi niistä vastuuseen. Myös lisärajoitteet ja valvojien määrän lisääminen olivat joidenkin nuorten toivelistalla. Eräs oppilas lisäksi ehdotti seuraavaa käytännönratkaisua: ”Palveluihin pitäisi laittaa ohjelma että tiettyjä sanoja ei saa sanoa.”

Jotkut oppilaat antoivat paljon painoarvoa sille, mitä itse voi tehdä kiusaamisen estämiseksi joutuessaan sen kohteeksi. Yksi heistä mainitsi muun muassa, että kommentteja voi poistaa omista kuvista ja päivityksistä. Nähdäkseni tämä on ristiriidassa sen kanssa, että toiset nuoret haluavat ylläpitäjien poistavan niitä. Miksi kaikki eivät tee sitä itse, jos tämä on mahdollista? Varmasti palvelujen toiminnassa on tässä suhteessa eroja, mutta kenties syynä voisi olla myös oma-aloitteellisuuden puute tai pelko siitä, että poistaminen yllyttää kiusaajia. Kiusaajat näkevät tällöin, että kommentit saivat aikaan kielteisen reaktion kiusatussa.

Toisin kuin kasvokkain kiusaamisessa, netissä torjuntakeinoina toimii esimerkiksi käyttäjän estäminen eli blokkaminen, johon muutama nuori viittasi aineistossani. Haasio ottaa saman keinon esille tutkimuksessaan. Hän myös toteaa samassa yhteydessä, että herjaavat kommentit on hyvä tallentaa todisteeksi ja kiusaajalle ei kannatta vastata. (Haasio 2013, 62.)

Estämisen ohella aineistossani tuli esiin ennaltaehkäisevä näkökulma.

Ei kannatta laittaa tai sanoa itsestään mitään nettiin mistä voidaan kiusata.

Toisesta ei voi laittaa kuvaan esim faboon ilman toisen suostumista.

Tämä vastaaja näkee varovaisen internetkäyttämisen parempana vaihtoehtona kuin haitallisten julkaisujen poistamisen jälkikäteen. Toisaalta kyseinen nuori ei ota huomioon sitä, että oikeastaan mistä vain joku voi keksiä kiusata netissä. Itsensä varjeleminen kiusaamiselta saattaa osoittautua

lähes mahdottomaksi tehtäväksi, jos haluaa esimerkiksi sosiaalisen median palveluja käyttää säännöllisesti.

Nettikiusaamisessa kiusaajan henkilöllisyys ei ole läheskään aina selvää (Haasio 2013, 62). Aineistossani tämä tulee esiin puuttumista vaikeuttavana tekijänä. Erään nuoren näkemys oli, ettei puuttuminen ole lainkaan mahdollista, jos kiusaaja ei paljasta henkilöllisyyttään. Toisen mielestä kiusaamista voisi olla vaikea estää, jos kiusaaja ei ole yksi tietty henkilö tai ryhmä. Kolmas vastaaja taas totesi samasta ongelmasta näin:

Voi [puuttua] mutta vaikeaa jos ei tiedä kuka kiusaaja on. Pitäisi selvittää kiusaajan ip-osoite.

IP-osoite kertoo jokaisen internetiin kytketyn tietokoneen oman numerosarjan. Poliisi pystyy sen tarvittaessa selvittämään. (Valpas, 2013.) Kommentin esittänyt vastaaja siis näkee nettipoliisin keinona selvittää kiusaamistilannetta verkossa.

Osa nuorista ei kommentoinut mitään aikuisista puuttumiskysymyksen kohdalla. Sen sijaan he korostivat kiusatun omaa vaikutusvaltaa tilanteessa: joko sitä, että he rohkenisivat kertoa siitä jollekin tai ottaisivat asian esille kiusaajansa kanssa. Oppilaat painottivat muun muassa, että kiusatun pitäisi puolustaa itseänsä, pyytää kiusaajaa lopettamaan ja saattaa kiusaajat vastuuseen.

Yksi pojista piti hyvänä puuttumistapana kiusaajan viemistä saunan taakse. Tämän katson viittaa vaan salassa tapahtuvaan koston väkivallalla tai uhkailemalla. Voi olla, että kommentin esittäjä ei ole kirjoittanut sitä tosissaan. Vaihtoehtoisesti hän ei halua etsiä rauhanomaisia keinoja kiusaamisen selvittämiseen tai pidä niitä riittävinä.

Lomakkeista löytyi myös niitä vastauksia, joissa teroitettiin jokaisen vastuuta nettikiusaamiseen puuttumisessa. Myös silminnäkijöillä tai muulla tavalla kiusaamisesta perille pääsevillä nähtiin olevan velvollisuus tehdä jotakin asian hyväksi. Samat nuoret, jotka korostivat tätä, yleensä tiedostivat omankin vastuunsa.

Kyllä [voi puuttua]. Mennä puolustamaan kiusattua ja kaikkien niiden jotka näkee kiusaamista pitäisi siihen puuttua.

Kaksi oppilasta otti aineistossani esille valistuksen. Heillä oli täysin eri näkökulmat nettikiusaamisilmiön esilläpitoon. Ensimmäisen mielestä pitäisi ”puhua ihmisille kuinka tyhmää se on”. Tästä voi tehdä sen tulkinnan, että hänen mukaansa nettikiusaamista voisi kitkeä opettamalla sen vaikutuksista ja seurauksista. Toinen taas kirjoitti päinvastaista:

Mielestäni on aivan turhaa, että nettikiusaamisesta puhutaan noin paljon. Ei tämä kuitenkaan johda mihinkään. Ei nettikiusaaminen tule koskaan loppumaan, uskokaa pois. Sillä, että nettikiusaamisesta puhutaan näin paljon, vaan ruokitaan kiusaajia, koska kiusaajat tällöin tietävät, että he onnistuvat kiusaamisessa. He vaan saavat lisää motivaatiota nettikiusaamiseen, koska he haluavat vastustaa hankkeita, joilla yritetään saada kiusaaminen loppumaan.

Jälkimmäinen kommentti on poikkeuksellinen näkemys muiden tutkimusten valossa, joissa korostetaan internetin vaarojen esille tuomisen tärkeyttä. (Esim. Kowalski ym. 2008, 177.) Tulkintani mukaan lainauksessa on turhautunut ja jopa katkera sävy. Tämä voisi kertoa siitä, että henkilö on itse joutunut kiusaamisen kohteeksi, ja se ei ole loppunut. Tätä johtopäätöstä vastaan sotii tosin se, että lomakkeessa vastaaja ei kerro joutuneensa kiusatuksi. Samalla on syytä huomioida, etteivät kaikki nuoret varmastikaan ole vastanneet rehellisesti jokaiseen kysymykseen. On myös mahdollista, ettei henkilö itse ole joutunut kiusatuksi, mutta joku hänen läheisensä on. Tai voi olla niinkin, että hän pitää yksinkertaisesti ongelmaa liian suurena ratkaistavaksi ennaltaehkäisevin keinoin.

Edellä toin esiin, etteivät vastaajat pitäneet koulua merkittävänä toimijana nettikiusaamiseen puuttumisessa. Teoria ei tässä kohdin ole linjassa nuorten näkemysten kanssa. Muun muassa Shariff painottaa, että koulun henkilökuntaa pitäisi kouluttaa verkkokiusaamisesta. (Shariff 2008, 228).

Mannerheimin Lastensuojeluliitto kannustaa kouluja osallistumaan kiusaamistapausten käsittelyyn silloin, kun kiusaamista tapahtuu sekä koulussa että verkossa. Koulun tulisi Lastensuojeluliiton mukaan tehdä yhteistyötä kotien kanssa kiusatun oppilaan auttamiseksi. Virallisesti koulu ei kuitenkaan ole velvoitettu puuttumaan kouluajan ulkopuolella tapahtuvaan kiusaamiseen. Periaatteessa koulun on siis mahdollista rajata vapaa-ajalla tapahtuva kiusaaminen toimenpiteidensä ulkopuolelle. (Yle, 25.2.2015.)

Yleensä kouluaikana tapahtuvaksi kiusaamiseksi määritellään sekä koulussa että koulumatkoilla tapahtuva kiusaaminen. Sana *koulu* yhdistää kiusaamisen tiettyyn tilaan. Hamaruksen perusteella koulukiusaaminen voidaan kuitenkin ulottaa myös vapaa-ajalla tapahtuvaan kiusaamiseen, jos siihen liittyy koulussa syntyneitä tai särkyneitä ihmissuhteita. Koulussa alkanut kiusaaminen mielletään koulukiusaamiseksi muuallakin, jos samat sosiaaliset suhteet pitävät prosessia yllä. (Hamarus 2008, 129.)

Kowalski esittää, että käytännöt, jotka on luotu koulukiusaamisen ehkäisyyn, voidaan myös omaksua kiusaamiseen ehkäisyyn netissä (Kowalski ym. 2008, 128). Hänen mukaansa kouluun kannattaa

olla yhteydessä, vaikka nettikiusaaminen tapahtuisi vapaa-ajalla, koska on mahdollista selvittää, kiusataanko samaa oppilasta myös koulussa ja keitä kiusaajat ovat (Kowalski ym. 2008, 103). Lisäksi nettikiusaaminen voi tapahtua toisinaan myös kouluaikana puhelimien välityksellä (Kowalski ym. 2008, 126).

8.1 Puuttuisivatko nuoret itse internetkiusaamiseen?

Tutkimukseni nuoret keksivät monenlaisia puuttumismahdollisuuksia internetkiusaamiseen. Mutta olisivatko he itse valmiita puuttumaan siihen? Tätä pyrin lomakkeessa selvittämään luomalla kuvitteellisen tilanteen. Sen mukaan WhatsAppissa olisi ryhmä, jossa keskitytään haukkumaan ja nolautamaan yhtä luokan oppilaista hänen tietämättään. Kysyin oppilailta, miten he toimisivat, kun pääsisivät selville kyseisestä ryhmästä. Vastaukset olivat vaihtelevia. Toiset olivat valmiita puolustamaan kiusattua, toiset pysyisivät hiljaa. Osa taas ei tiennyt, mitä tekisi siinä tilanteessa, uskaltaisiko puolustaa vai jäisikö sivustakatsojaksi.

Toimintatapojen vaihtelevuus oli oletettavaa, sillä teorian perusteella kiusaamistilanteessa ihmiset ottavat eri rooleja. Aikaisemmin viittasin Hamaruksen tutkimukseen, jossa rooleiksi luokiteltiin muun muassa kiusaajien apurit, kiusaajien vahvistajat, jotka osoittavat käytöksellään hyväksyvänsä kiusaamisen, puolustajat ja ulkopuoliset, jotka käyttäytyvät ikään kuin kiusaamista ei olisikaan. Puolustajien rooli on harvinainen, koska puolustajat ovat vaarassa joutua usein itse kiusatuiksi. (Hamarus 2008, 58–59, 86.)

Ne jotka olivat valmiita puuttumaan WhatsApp-ryhmässä tapahtuvaan kiusaamiseen, esittivät erilaisia tapoja siihen. Joidenkin nuorten ratkaisu oli mennä kertomaan suoraan kiusatulle ryhmästä ja millaista keskustelua siellä käydään häneen liittyen. Toiset taas kertoisivat tilanteesta aikuiselle, ja eräs vastaaja ilmoitti lisäävänsä aikuisen ryhmään. Opettajakin mainittiin puuttujana tämän kysymyksen kohdalla, toisin kuin kysyttäessä yleisesti, keiden nettikiusaamiseen pitäisi puuttua. Päätellen sen johtuvan siitä, että esimerkkitapauksessa oli kyse yhdestä luokan jäsenestä, eli tapaus liittyi selvästi kouluun.

Yksi oppilas, joka ilmiantaisi kiusaamisen aikuisille, esitti tekoonsa rajoitteen: ”Pyydän aikuisia puuttumaan niin että minun nimeni ei esiinny missään vaiheessa.” Katson tämän vastaajan haluavan puolustaa kiusattua, mutta ainoastaan niin, ettei siitä koidu hänelle itselle harmia. Tämä lainaus puhuu sen puolesta, että nuoret eivät tahdo joutua kielijän asemaan ja päätyä siksi itse kiusatuiksi.

Muutama muukin nuori asetti rajoituksen sille, puolustaisiko kiusattua vai ei. Yksi heistä kommentoi seuraavaa: ”Puuttuisin tilanteeseen jos kiusattu olisi ystävä.” Tämän lainauksen perusteella suhde kiusattuun on merkittävä tekijä kiusaamiseen puuttuttaessa. Jos henkilö on itselle läheinen, halu auttaa voimistuu sivustakatsojien mielissä.

Toinenkin vastaaja totesi puuttumisen riippuvan henkilöstä, ja lisäksi hänen mielestään vaikutusta olisi kiusaamisen vakavuudella. Mikäli kyse olisi vain juoruilusta, hän saattaisi pysyä hiljaa. Jos kuitenkin kiusattua uhkailtaisiin väkivallalla, hän puolustaisi tätä. Eräs nuori tekisi puolustuspäätöksensä sen mukaan, onko kiusattu ärsyttävä vai mukava luokan jäsen.

Jos kyseessä on luokan ne jotka pilaavat muiden päivän ja vittuilevat kaikille menen mukaan. Jos ei ole niin koitan pysäyttää ryhmän.

Tämä henkilö näyttäisi ajattelevan, että sitä, mitä ihminen kylvää, sitä hän myös niittää. Jos käyttäytyy toisia kohtaan ilkeästi, ei ansaitse tulla enää puolustetuksi. Teorian mukaan yksi kiusattujen ryhmä ovat henkilöt, jotka tunkeilevat ja käyttäytyvät ärsyttävästi, kunnes heille suututaan ja heitä aletaan kiusata. Näkisin vastaajan sanan *vittuilu* voivan tarkoittaa tällaista käytöstä. Tämänkaltaiset kiusatut poikkeavat tyypillisistä kiusatuista. He eivät usein ole valmiita alistumaan kiusatuiksi, vaan ottavat itselleen valtaa rikkomalla yhteisön normeja. He pyrkivät ryhmän jäseneksi, vaikka olisikin osoitettu, ettei heitä siihen haluta. Näin syntyy kehä, jossa kiusattukin on ikään kuin kiusaaja ärsyttäessään muita. (Hamarus 2008, 82–84.)

Jotkut nuoret uskoivat olevansa valmiita ilmaisemaan paheksuntansa suoraan ryhmäläisille ja puolustaisivat näin epäsuorasti kiusattua. Tämä näkökulma tuli esiin muun muassa näissä kommentoissa:

Ihmettelisin kuinka nössöjä ne on kun haukkuu selän takana.

Käskisin poistaa ryhmän.

Laittaisın ryhmään viestin: “on tämä kyllä harvinaisen naurettavaa toimintaa”.

Yrittäisin puhua kiusaajille kuinka hyvä tyyppi kiusattu on.

Lainauksista huomaa, että kiusaamisen voisi tuomita ryhmässä sekä positiiviseen että negatiiviseen sävyyn. Positiivista edustaa viimeinen lausaus, jossa kiusaajien ajattelua kiusatusta yritetään muuttaa. Ensimmäisessä lausauksessa on taas selvästi nähtävissä hyökkäävä asenne kiusaajia kohtaan,

jossa heitä halveksitaan ihmisinä kiusaamisen vuoksi. Eräs oppilas jopa totesi, että hän haukkuisi kiusaajat täysin, eli käyttäisi nimenomaan hyökkäystä puolustuksen välineenä.

Aineistossani esiintyy puolustajien ohella niitä, jotka eivät itse osallistuisi kiusaamiseen, mutta eivät kuitenkaan tekisi mitään sen loppumiseksi. Lisäksi muutamat vastaajat sanoivat suoraan, etteivät he puuttuisi millään tavalla kiusaamiseen. Yksi heistä totesi näin: ”Se on heidän ryhmänsä en sano mitään.” Päätelen tämän vastaajan ajattelevan, että jos asia ei koske häntä, hänen ei tarvitse siihen puuttua. Kyseinen nuori on valmis ”pesemään kätensä” tilanteen kohdalla. Toinen oppilas ottaisi selvästi kiusaajan apurin tai vahvistajan roolin kirjoittaessaan, että hän nauraisi itseksensä kiusaamistilanteelle. Kolmas ei tekisi mitään, koska on ”pakko olla joku syy sille että kiusataan”. Kyseisen vastaajan näkemys on, että kuka tahansa ei voi joutua kiusatuksi, vaan kiusaaminen on jotenkin itse aiheutettua tai oikeutettua joidenkin kohdalla. Nämä muutamat kommentit osoittavat, että kaikki nuoret eivät suhtaudu kiusaamiseen vakavasti eivätkä ole halukkaita estämään sitä.

9 HENKILÖKOHTAISTA KOKEMUSTA INTERNETKIUSAAMI- SESTA

9.1 Kiusatut

Tutkimusryhmässäni oli sekä nettikiusaajaksi että -kiusatuksi itsensä nimeäviä henkilöitä. Yli neljännes vastaajista, 13 oppilasta, kertoi joutuneensa kiusaamisen kohteeksi. Näin rajallisessa tutkimusjoukossa pidän määrää yllättävän suurena. Vain yksi vastaajista ei osannut määritellä, onko häntä kiusattu internetissä vai ei.

Nuorten kokemuksissa nettikiusatuksi joutumisesta oli sekä yhtäläisyyksiä että eroavaisuuksia. Joihenkin kohdalla kiusaaminen oli harvinaista, toiset kärsivät siitä jatkuvasti. Osa oli kertonut jollekin kiusaamisesta, osa taas oli pitänyt sen salassa. Myös monenlaisia kiusaamisen tapoja tuli ilmi henkilökohtaisissa vastauksissa, kuten muulloinkin yleisempien kysymysten kohdalla. Niitä olivat muun muassa haukkuminen, pahan puhuminen selän takana, syrjintä (myös peleissä) sekä ilkeät viestit ja kommentit. Joukossa oli myös yksi feikkiprofiilin toteutus, eli oppilasta oli kiusattu tekemällä hänestä väärä profiili jollekin sosiaalisen median sivustolle.

Kiusaaminen herättää erilaisia negatiivisia tunteita, oli kyse sitten kasvokkain kiusaamisesta tai internetkiusaamisesta. Oman arvioni ja teorian perusteella siitä, millaisia nämä tunteet saattaisivat olla, yhdessä kysymyksessä pyysin vastaajia kertomaan, oliko kiusaaminen aiheuttanut pelkoa, vihaa, ärsytystä tai häpeää. Lisäksi nuoret saivat mainita muita tunteita listan ulkopuolelta (ks. Liite 2).

Tämän kysymyksen valossa eniten kiusatut olivat kokeneet ärsytystä. Moni mainitsi pelkästään sen, jotkut sen ohessa muitakin vaihtoehtoina olevia tunteita. Näkemykseni mukaan ärsytys on listan lievin negatiivinen tunne, joten useaan vastaajaan nettikiusaaminen ei ollut vaikuttanut erityisen vakavasti. Samalla täytyy kuitenkin pohtia, olivatko kiusatuksi joutuneet syvällisesti miettineet koskaan ennen haastattelua, millaisia vaikutuksia kiusaamisella heihin oli. Esimerkiksi viha voi olla haastava tunne tunnistaa itsessään ja muutamassa sekunnissa merkitä se ylös paperille. Lähestulkoon kukaan ei juuri tätä tunnetta valinnutkaan. Sen sijaan pelko ja häpeä mainittiin osassa kiusattujen lomakkeita. Listan ulkopuolelta nimettyjä tunteita olivat raivo, jonka tulkitsen lähemmäksi suut-

tumista kuin vihaa, masennus ja kostonhalu. Eräs vastaaja myös kirjoitti tuntevansa sääliä kiusaajia kohtaan. Tämä kommentti mielestäni kertoo siitä, että kiusattu näkee kiusaamisen johtuvan kiusaajan omista ongelmista eikä vain hänestä itsestään.

Aineistossa on nähtävissä kiusattujen kohdalla kaksi ääripäätä siinä, olivatko kiusaajat kiusatun kavereita vai eivät. Tämän asian kysymiseen lomakkeessa päädyin erityisesti omien muistojeni vuoksi kouluajoilta. Silloin monesti kiusatut olivat toisena päivänä pilkan kohteena ja toisena päivänä hyvää pataa kiusaajiensa kanssa. En kuitenkaan tiennyt, päteisikö sama ristiriita myös internet-kiusaamisessa. Aineistoni mukaan toisissa tapauksissa kyllä, toisissa ei. Osa myönsi kaveeraavansa nettikiusaajiensa kanssa, jotkut taas vahvasti kielsivät sen esimerkiksi sanoin ”ei tosiaan kavereita”. Tämän kysymyksen ulkopuolella ovat luonnollisesti ne tilanteet, joissa nettikiusaaja ei ole kiusatulle tiedossa. Silloin ystävyys on täysin mahdollista kiusaamisesta huolimatta.

Niiden, jotka nimesivät kiusaajansa kavereikseen, kiusaaminen ei ollut yleensä jatkunut koulussa. Tällä tutkimusjoukolla on hankala tehdä sitä johtopäätöstä, että kynnys oman ystävän kiusaamiseen on suurempi koulussa kuin netissä, sillä eiväthän kaverit välttämättä ole edes koulukavereita. Myös se on huomioitava, että jos kiusattu pitää kiusaajaansa kaverina, se ei tarkoita, että kiusaajan näkökulmasta he olisivat kavereita. Voi olla, että kiusattu vain pyrkii kiusaajiensa kaveriksi ja haluaa identifioida itsensä heidän ystävikseen saadakseen esimerkiksi suosiota ja asemaa yhteisössä, joista kiusaajat usein nauttivat. Tämä näkökulma voisi olla myös yksi selitys sille, miksi kiusatut haluavat kiusaamisen jälkeenkin viettää aikaa kiusaajiensa seurassa. Lisäksi Hamarus toteaa, että syrjityt henkilöt saatetaan ottaa ystäväksi tilapäisesti paremman puutteessa silloin, kun esimerkiksi oma paras ystävä on poissa (Hamarus 2008, 79).

Nettikiusatuksi joutuneet kertoivat erilaisia tapoja, miten heidän tapauksessaan kiusaamiseen oli reagoitu tai puututtu. Aineistostani ei kuitenkaan selvästi tule esiin se, keiden kohdalla kiusaaminen oli jo loppunut. Tämän katson johtuvan kysymyksenasettelusta. Lomakkeessa en selvästi kysy, onko kiusaaminen loppunut, vaan annoin vaihtoehtoja kiusaamisen yleisyydelle: päivittäin, kerran viikossa, kerran kuussa ja harvemmin. Viimeisin näistä sai useimmiten mainintoja.

Kiusatut nuoret olivat hyödyntäneet perinteistä puuttumiskeinoa eniten, eli asian kertomista aikuiselle tai aikuisille, jotka sitten olivat selvittäneet kiusaajan henkilöllisyyttä tai suoraan tilannetta, jos henkilöllisyys oli tiedetty. Jotkut kiusatut lisäksi kirjoittivat kertoneensa nettikiusaamisesta jollekin, mutta eivät tuoneet esiin, oliko asiaan saatu aikaan muutosta sen jälkeen. Sen sijaan he saattoivat kuvata tunteitaan kertomisen jälkeen, kuten eräskin poika, jolle siitä oli seurannut helpottunut olo.

Yksittäisiä muita reagoitokeinoja olivat olleet muun muassa seuraavat:

Isäni on vastannut että vastaa samalla mitalla takaisin.

Kaverit nauroivat kanssani kiusaajien typeryydelle ja olimme yhdessä heitä vastaan jos he sanoivat jotakin.

Ensimmäisen lainauksen voi katsoa tarkoittavan sitä, että lapsen isä aikoo asiallisesti puuttua tilanteeseen. Vastaaja saattaa vain itse ilmaista asian niin, että se kuulostaa isän aikovan kiusata tai muuten rangaista kiusaajaa. Molemmat näkemykset ovat kuitenkin mahdollisia.

Jälkimmäinen lainaus taas osoittaa, ettei kiusaamistilanteessa ole käännytty aikuisten puoleen, vaan asia on otettu omiin käsiin ja etsitty tukea ystävistä. Toteamus *yhdessä heitä vastaan* viittaa siihen, että yhdessä on alistumisen sijaan puolustauduttu, eikä näin ole annettu kiusaajalle valta-asemaa tilanteessa. Kyseinen vastaaja myös kertoi, millaisesta kiusaamisesta oli kyse:

Facebookissa eräässä ryhmässä johon kuuluin alettiin haukkua koska vaihdoin koulua. Aluksi vain yksi ihminen mutta sitten siihen tuli lisää ja lisää ihmisiä mukaan.

Aineistossani eräs poika kertoi joutuvansa haukutuksi netissä joka viikko, mutta ei ilmaissut sen tarkemmin, missä siellä. Oppilaan muista vastauksista selviää, että hän on kiinnostunut nettipelaamisesta ja puhuu paljon kavereidensa kanssa Skypessä. Hän myös mainitsee ensimmäisenä Skypen niistä palveluista, joissa voidaan kiusata. Todennäköisesti kiusaaminen siis liittyy peleihin muistaen sen, että Skypen käyttö on yleistä juuri pelaamisen yhteydessä. Vakavalta tilanne ei vaikuta vain siksi, että kiusaamista tapahtuu usein, vaan myös sen tähden, että pojan kiusaajat ovat hänen kavereitaan ja hän ei ole kertonut siitä kenellekään. Lisäksi poika toteaa netin käytöstään: ”Ehkä hieman varovaisemmin toimin netissä. Pitkäaikaisen kiusaamisen jälkeen.”

Myös toisen pojan kertomus sai samanlaisia piirteitä.

Joissain peleissä jotkut pilaavat täysin toisten mahdollisuuden voittaa, vaikka olemme samaa joukkuetta.

Tämä nuori ilmoitti joutuvansa nettikiusaamisen kohteeksi peleissä kerran kuukaudessa. Hänenkään kohdalla se ei ole jatkunut kuitenkaan koulussa. Aiheesta seitsemäsluokkalainen toteaa: ”Nettimaailman kuvitellaan sijaitsevan poissa oikeasta maailmasta.”

Tällä näen pojan tarkoittavan sitä, että se mitä tapahtuu netissä, pysyy netissä. Kun samat ihmiset ovat tekemisissä kasvokkain, ei käyttäytyä enää samalla tavalla.

Edelliseen esimerkkitapaukseen verrattuna kiusaaminen on vaikuttanut eri tavalla netinkäyttöön: ”Se lisää sitä. Haluan todistaa heidän olevan väärässä.”

Koska kyse on tässäkin tapauksessa pelaamisesta, lainaus todennäköisesti viittaa siihen, että vastaaja haluaa osoittaa olevansa hyvä pelaaja. Omasta mielestään hän ei ansaitse syrjintää ja kiusaamista internetpeleissä.

9.2 Kiusaajat

Kaksi vastaajista tunnusti lomakkeessa kiusanneensa toisia internetissä. Muutama oppilas oli epävarma siitä, oliko hänen toimintansa netissä koettu kiusaamisena. Eräs oppilaista esimerkiksi toivoi, ettei hänen sarkasmiaan ollut kukaan tulkinnut loukkaavasti. Oletukseni ennen tutkimusta oli, että kiusaajia olisi saattanut olla enemmänkin vastaajissa. Mahdollisesti tämä pitää myös paikkansa, sillä kenties kaikki eivät edes anonyymisti halunneet myöntää olevansa kiusaajia. Toisaalta aineistoni kiusaajien lukumäärä voi myös olla totuudenmukainen.

Niistä oppilaista, jotka suoraan ilmoittivat kiusanneensa verkossa, toinen oli tyttö ja toinen poika. Tyttökiusaaja selvästi katui kiusaamistaan, koska vastasi ”valitettavasti kyllä” kysymykseen, oletko itse kiusannut toisia netissä. Kyseisellä vastaajalla oli myös henkilökohtainen käsitys kiusaamisen mahdollisista vaikutuksista ja seurauksista, koska hän ilmoitti lomakkeessaan joutuneensa myös itse kiusatuksi. Häntä oli silloin tällöin haukuttu ja nimitelty. Tilanteeseen oli kuitenkin puututtu pyytämällä kiusaajaa lopettamaan, ja oppilas oli estänyt kiusaajaa lähettämässä hänelle verkossa viestejä. Teorian perusteella (ks. esim. Lämsä 2009, 71–72) tämän nuoren tapaus liittyy yleiseen kiusaamista koskevaan ilmiöön, jossa kiusatuista tulee myös itse kiusaajia, tai toisinpäin.

Vastaaja totesi nettikiusaamisen seurauksena voivan olla se, että kiusattu saa itsetuhoisia ajatuksia. Näin ollen hän otti esiin yhden vakavimmista mahdollisista seurauksista. Nähdäkseni tämä vastaus kertoo siitä, että kiusata voi siitä huolimatta, että kiusaaja tiedostaa tekonsa vakavuuden. Pelkästään tieto rajuista haittavaikutuksista ei estä tai saa nettikiusaamista loppumaan.

Tämän nuoren kommentista on myös mahdollista vetää se johtopäätös, että hän on itse kiusattuna saanut itsetuhoisia ajatuksia. Hän on hyvinkin saattanut pohtia kiusaamisen seurauksia ennen muuta oman kokemuksensa kautta, vaikka ei suoraan sitä ilmaisekaan. Kysyttäessä, mitä tunteita kiusatuksi joutuminen on itsessä herättänyt, kyseinen nuori vastasi pelkoa, ärsytystä ja masennusta.

Vastaajan mukaan kiusaamisen syynä on se, että halutaan toiselle paha mieltä ja itselle mielihyvää. Tyypillinen kiusaaja taas on hänen mielestään ”itseensä tyytymätön henkilö”. Tämä toteamus näyttäisi kuvastavan juuri sitä seikkaa, että hän ei ole pelkästään kiusaaja, vaan myös kiusattu.

Aineistoni toinen kiusaaja erosi selvästi edellisestä siinä, ettei hän vastauksena perusteella ollut joutunut netissä kiusatuksi. Hänkin silti oli ymmärtänyt, että kiusaamisen seuraukset voisivat olla ”kauheita”. Hän myös piti internetkiusaamista helpompana kuin muuta kiusaamista, koska kukaan ei voisi nähdä itseä kiusaamishetkellä. Päätelen tämän ajattelun olevan yhteydessä siihen, että kyseisen nuori nimesi tyypillisen kiusaajan olevan epävarma itsestään. Salassa voi tulla kiusaajia myös sellaisista henkilöistä, joilla ei ole muuten kiusaamisen mahdollistamaa valta-asemaa toisiin nähden.

Tämän kiusaajan kohdalla panin merkille myös sen, että hän oli vastaajieni joukossa ainoa, joka jätti vastaamatta kysymykseen, miksi internetissä kiusataan. Joko hän ei osannut selittää kiusaajien motiiveja – myöskään omiaan – tai ei halunnut pohtia syitä kiusaamiselle.

10. POHDINTA

Lähdin tutkimaan internetkiusaamista yläkouluikäisten keskuudessa oman kiinnostukseni pohjalta. Olin lukenut uutisia kiusaamistapauksista ja kuullut niistä muun muassa työskennellessäni koulussa opettajan sijaisena. Asiantuntija-analyysien ohelle kaipasin nuorten omia näkemyksiä kyseisestä ilmiöstä. Vaikka jo ennen tutkimusta olin ehtinyt muodostaa käsityksiä tutkimusaiheesta, pyrin häivyttämään niitä tutkimuksen alusta loppuun. Nähdäkseni tämä tukee tutkimukseni luotettavuutta, samoin kuin se, että olen kertonut tarkasti tutkimukseni etenemisen vaiheista. Eskola ja Suorannan (2005, 210) ja Tynjälän (1991, 391–392) mukaan laadullisessa tutkimuksessa tutkija on aina enemmän läsnä kuin kvantitatiivisessa tutkimuksista. Tärkeää onkin silloin subjektiviteetin myöntäminen.

Tutkimusjoukkoni ei eronnut mitenkään mediankäytön suhteen keskiaverto nuorista. Yllätyksenä ei tullut se, että lähes kaikki vastaajat käyttivät internetiä useamman kerran päivässä. Sosiaalisen median palvelut, kuten WhatsApp, Facebook ja YouTube olivat heidän suosiossaan. Erityisesti palveluita käytettiin viihtymiseen ja sosiaalisista syistä, eli yhteydenpitoon ja ajan viettämiseen ystävien kanssa. Myös ahkeria pelaajia löytyi tutkimukseeni osallistujista, enemmän poikien keskuudesta. Lisäksi oman identiteetin rakentaminen on osa mediankäyttöä, mikä näkyy esimerkiksi siinä, millaisia kuvia julkaistaan. Minäkuvaa usein parannellaan, ja omia heikkouksia peitellään.

Tutkimuksestani käy ilmi, että ihmiset käyttäytyvät internetissä eri tavalla kuin muualla. Vastaajien mukaan internetissä puhutaan suoremmin, mielipiteet tuodaan esiin vahvemmin ja herkemmin sekä avaudutaan henkilökohtaisista asioista. Moni nuori oli kokenut, että siellä riittää haastetaan helpommin kuin muualla ja yleinen ilkeys lisääntyy: haukkuminen, uhoaminen ja valehtelu. Nuorten mielestä myös ihmisen persoonallisuus saattaa muuttua verkossa. Esimerkiksi ujosta saattaa tulla sosiaalinen ja toisinpäin. Internetkiusaamisen kannalta näkemys on merkittävä, sillä se osoittaa, että luonteenlaatu ei määrittele nettikiusaajia. Verkossa kiusaajat voivat olla täysin erilaisia henkilöitä kuin tyypilliset kasvokkain kiusaajat.

Oppilaiden vastaukset osoittivat, että internetissä kiusaamista voi ilmetä missä tahansa. He liittivät yleensä kiusaamisen peleihin ja sosiaaliseen mediaan, eniten Ask.fm-palveluun. Palvelu on kerän-

nyt myös kansainvälistä huomiota kiusaamisen vuoksi. Kiusaamista näyttäisi tapahtuvan pääasiassa niissä palveluissa, joissa nuoret viettävät eniten aikaa. Tämä oli oletettavissa jo ennen tutkimusta.

Kiusaamisen menetelmien yhteydessä moni vastaaja otti esille kuvat. Niihin kommentoidaan ilkeästi, mutta niitä voidaan myös lähetellä ja vaatia nuorilta. Lisäksi ei-toivottuja kuvia ei suostuta poistamaan tai tehdään pilakuvia.

Teorian perusteella ulkoiset ominaisuudet ja käytös johtavat usein kiusaamiseen. Internetissä vaikuttaisi pätevän sama, sillä useat vastaajat toivat esiin muun muassa ulkonäön halveksimisen kertoessaan kiusaamisesta verkossa. Myös syrjintä kuuluu internetkiusaamisen menetelmiin, samoin kuin kasvokkain kiusaamisen. Erilaiset sosiaalisen median ryhmät olivat paikkoja, joissa moni nuori oli törmännyt kiusaamiseen. Niissä jätetään huomiotta ja suljetaan ilkeästi keskustelun ulkopuolelle. Peleissä taas nuorten mukaan kiusataan erityisesti eri tavoin haukkumalla, pilkkaamalla ja huijaimalla.

Tutkimukseni todentaa, että anonymiteetti on yksi internetille ominainen piirre, joka mahdollistaa monia kiusaamistapauksia. Monien nuorien mielestä se teki verkkokiusaamisesta helppoa ja turvallista, koska kiinnijäämisen vaara on silloin mitätön. Johtopäätökseni on, että anonymiteetti on yksi ratkaiseva tekijä siinä, miksi internetkiusaamisen on nykyään niin yleistä ja lisääntyvä ongelma. Nimettömänä ja salassa voi tehdä mitä vain, koska silloin ei joudu vastuuseen teoistaan ja välttää näkemästä kiusaamisen seurauksia. Fyysisillä voimasuhteilla ei ole mitään merkitystä, toisin kuin muualla tapahtuvassa kiusaamisessa. Kuten eräs vastaajani toteaa: ”Nettikiusaaminen on toisaalta kiusaamisen sääliittävin muoto, mutta samalla ehkä tehokkain.” Anonymiteetti yhdistettiin usein aineistossani Ask.fm-palveluun. Esimerkkitapaukset Ask.fm:ään liittyen vaihtelivat ilkeistä kysymyksistä valeprofiilin tekoon.

Kaikki vastaajat eivät pitäneet samoja asioita kiusaamisena kuin toiset. Joillekin esimerkiksi nolon kuvan julkaiseminen luvatta olisi kiusaamista, kun taas juoruilu ei olisi, ja toiset taas pitivät molempia kiusaamisen tapoina. Kiusaamisen määrittelyssä merkittävää ovatkin yksilölliset kokemukset, mikä näkyy myös tässä tutkimuksessa.

Vastaajajoukkoni toi esiin monenlaisia syitä internetkiusaamiselle, samalla kun joillakin ei ollut aavistustakaan, miksi verkossa kiusataan. Vahvasti aineistostani nousi esiin kiusaajien omat motiivit. Moni nuori uskoi, että kiusaaminen tuottaa kiusatulle mielihyvää ja iloa ja sitä tehdään hvin vuoksi. Jotkut taas katsoivat, että kiusaajat haluavat pahaa kiusatulle esimerkiksi pilaamalla tämän

maineen. Osa oppilaista oli sitä mieltä, että kiusaaminen internetissä johtuu ennen muuta kiusaajan omista ongelmista, ahdistuksesta ja heikosta itsetunnosta. Huomioitavaa oli se, että vastaajien näkemykset internetkiusaamisen syistä olivat monin tavoin yhtenevät kasvokkain kiusaamisen syiden kanssa.

Nuorten käsitykset vaihtelivat sen suhteen, onko kiusaaminen internetissä pahempaa kuin sen ulkopuolella. Toisten mielestä julkisuus ja pysyvyys teki siitä raaempaa, toisten mielestä sitä vastoin väkivallan uhka tekee kasvokkain kiusaamisesta pelottavampaa. Joidenkin näkemys oli, että internetkiusaamisesta voi päästä helpommin eroon poistumalla palveluista. Hajontaa oli myös sen suhteen, onko kiusaamista helpompi sietää, jos tietää kiusaajansa kuin jos ei tiedä. Samoin siinä mielihiteet erosivat, kumpi on raskaampaa, henkinen vai fyysinen kiusaaminen.

Tutkimuksessani painottuu se näkökulma, että internetkiusaamisen seuraukset ovat ihan yhtä vakavia ja samankaltaisia kuin muullakin tapahtuvan kiusaamisen. Julkisuuden takia ne ovat usein kuitenkin mittavampia. Vastaajat luettelivat nettikiusaamisen aiheuttamia tunteita surusta ärsyyntyneisyyteen ja masennuksesta pelkoon. Heidän mielestään verkossa kiusatuista ihmisistä voi tulla ulkopuolisia ja syrjäänvetäytyviä sosiaalisessa verkostossaan. Vastaajat myös mainitsivat muun muassa itsetuhoisuuden ja terveyden menettämisen, joista puhutaan myös muissa tutkimuksissa (internet)kiusaamisen seurauksina.

Internetkiusatuiksi itsensä luokittelevien määrää pidin suurena aineistossani. Sen sijaan kiusaajia oli vain vähän, mutta nähdäkseni sen myöntäminen on vielä vaikeampaa kuin kiusatuksi joutuminen. Hankalimmilta tilanteilta vaikuttivat ne, joissa kiusaaminen oli jatkuvaa eikä siihen oltu puututtu. Tällaisia tapauksia oli mukana aineistossani, mutta huomionarvoista on se, että aineistonkeräämisestä on jo lähes kaksi vuotta aikaa. Tilanteet ovat voineet muuttua jo täysin silloisten kiusattujen kohdalla, kuten ylipäätään tutkittavien nuorten näkemykset ovat voineet muuttua tähän hetkeen mennessä. Joidenkin kiusattujen kiusaaminen oli siirtynyt verkosta myös kouluun, jotkut pitivät kiusaajiansa ystävinään ja jotkut olivat muuttuneet varovaisemmaksi netinkäytössään. Aineistoni esimerkkitapaukset kiusatuista ja kiusaajista olivat kaikki uniikkeja, mutta niissä oli kuitenkin yhteisiä piirteitä yleisen tiedon kanssa internetkiusaamisesta, niin aikaisempaan tutkimukseen kuin tähänkin tutkimukseen verrattuna.

Lähes kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että internetkiusaamiseen on mahdollista puuttua. Monien mielestä toimivin keino on kertoa siitä aikuisille. Vaihtelua oli siinä, mitä tahoja ehdotettiin: vanhempaa, poliisia vai internetsivujen ylläpitoa. Koulun henkilökunnan mainitsi vain harva vastaaja,

ainakin jos internetkiusaaminen ei millään tavalla liittynyt kouluun, esimerkiksi luokkalaisiin. Koulukiusaamisen kohdalla on yleisempää kertoa vaikka opettajalle, kun taas koulukiusaamistapauksissa harvemmin käännyttään poliisin puoleen. Jotkut oppilaat antoivat paljon painoarvoa sille, mitä itse voi tehdä kiusaamisen estämiseksi, toiset taas paljastaisivat kiusaamisen ennen aikuisia ystävilleen.

Lomakkeista löytyi myös niitä vastauksia, joissa teroitettiin jokaisen vastuuta nettikiusaamiseen puuttumisessa. Samat nuoret yleensä tiedostivat omankin vastuunsa. Kaikki vastaajat eivät olleet lainkaan itse valmiita ja halukkaita puuttumaan kiusaamiseen tai sitten he tekisivät päätöksen sen perusteella, kuinka läheinen kiusattu henkilö heille on. Jotkut pohtisivat puuttumista myös sen mukaan, millainen käsitys heillä olisi kiusatusta.

Edellä esitettyjä tutkimustuloksia arvioidessa on hyvä pitää mielessä, ettei nuorten näkemyksiä kannatta tulkita siinä valossa, että he olisivat ikään kuin tyhjiä tauluja. Varmasti he puhuvat pitkälti omien kokemusten pohjalta, mutta varmasti myös muualta saadun tiedon perusteella. Lisäksi analyysiä tehdessäni tulin pohtineeksi erilaisia nuorten vastaamiseen liittyviä kysymyksiä. On esimerkiksi mahdotonta tietää, kuinka tosissaan jotkut nuoret paneutuivat vastauksiinsa, huijasiko joku vastauksissaan, jättikö joku jotain kertomatta, loppuiko joiltakin aika kesken ja kuinka paljon he itse olivat lukeneet uutisia internetkiusaamisesta. Erityisesti nämä kysymykset huomioiden on todettava, etteivät tutkimukseni nuoria ole syytä asettaa edustamaan yleisesti kaikkia nuoria, vaan nähdä heidät yksilöinä, jotka sellaisenaan tuovat arvokasta näkökulmaa internetkiusaamisen tutkimiseen.

Vastausten läpikäymiseen ja analysointiin sisällönanalyysi soveltui nähdäkseni hyvin. Aineistosta muodostui luontevasti teemoja, joiden kautta sain vastauksia tutkimuskysymyksiini. Olisin kuitenkin myös voinut valita jonkin toisen menetelmän. Esimerkiksi vain muutaman nuoren haastatteleminen kasvokkain olisi saattanut myös tuottaa syvällistä tietoa internetkiusaamisesta. Valitsin kuitenkin tällä kertaa monipuolisuuden, jotta mahdollisimman monet perspektiivit tulisivat esiin: kiusatut, kiusaajat, sivustakatsojat ja niin edelleen. Haastattelu myös onnistui odotuksien yli, joten tutkimuksen aikana ei tarvinnut enää spekuloida aineistonkeruutapaa. Vaikka olinkin tyytyväinen aineistoon, olisin voinut muotoilla jotkut kysymykset vielä paremmin ja varmistaa, ettei niitä voi tulkita monella tavalla. Toisaalta sekin toi mielenkiintoa aineistoon, että kaikki eivät olleetkaan ymmärtäneet kysymystä identtisesti. Tätä kautta saattoi avautua uudenlaisia näkökulmia joihinkin teemoihin.

Tutkimusprosessini aikana olen yrittänyt tulkita aineistoani teoriataustaa vasten. Vastaajat esittivät usein sellaisia näkemyksiä, jotka olivat sekä teoriaan että toisiinsa yhteneviä. Kuitenkin pyrin löytämään haastateltavien vastauksista myös eroavaisuuksia ja ainutkertaisia näkemyksiä. Kuten tutkimuksessani olen tuonut esiin, en ole pyrkinyt saavuttamaan ensisijaisesti yleistettävää tietoa, vaan tuomaan kiusaamisaiheeseen uusia ulottuvuuksia.

Internetkiusaaminen on aihe, josta riittää tutkimusnäkökulmia. Sitä tuskin kovin nopeasti voi pitää “tyhjennettynä pajatsona”. Oman näkemykseni mukaan kiinnostavaa voisi jatkossa olla tutkia esimerkiksi laaja-alaisemmin internetkiusaamiseen puuttumista, koska siitä voisi olla konkreettista apua monen kiusatun kohdalla. Myös nettipoliisin ja sivustojen valvojien toiminnasta ja kokemuksista olisi hyödyllistä saada lisätietoja. Lisäksi internetkiusaamisen tutkiminen olisi mahdollista keskittää johonkin tiettyyn osaan sosiaalista mediaa, kuten WhatsAppiin tai Ask.fm-palveluun.

LÄHTEET

Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.). 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä, PS-kustannus.

Aamulehden uutinen, 9.8.2014: Puhelimen vaarat saa kuriin pelisäännöillä.

BBC:n uutinen 6.8.2013: Hannah Smith death: Father says daughter was victim of cyberbullies
<<http://www.bbc.com/news/uk-england-leicestershire-23584769>> Viitattu 25.9.2015.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere, Vastapaino.

Facebook-sivuston info-sivu. <<https://www.facebook.com/facebook?v=info>> Viitattu 14.8.2015.

Finlex, Rikoslaki 1889:39, luvut 11, 24, 25, 28 ja 38.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001> Viitattu 10.9.2015.

Forss, M. Nettipoliisi ja nuoret sosiaalisessa mediassa. Teoksessa Kupiainen, R., Kotilainen, S. Nikunen, K., & Suoninen, A. (toim.) Lapset netissä –Puheenvuoroja lasten ja nuorten netin käytöstä ja riskeistä. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2013, 60–65.

Haasio, A. 2013. Netin pimeä puoli. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hamarus, P. 2008. Koulukiusaaminen, huomaa, puutu, ehkäise. Helsinki, Kirjapaja.

Helsingin Sanomien uutinen 21.8.2015: Nettikiusaaminen hukkuu tilastoihin.

<<http://www.hs.fi/kotimaa/a1440045624622>> Viitattu 11.9.2015.

Helsingin Sanomien uutinen 23.1.2014: Tutkijat vertaavat Facebookia paiseruttoon – “kuolee pois”.

<<http://www.hs.fi/ulkomaat/a1390447475129>> Viitattu 14.9.2015.

Helsingin Sanomien uutinen 5.9.2013: IL: Poliisi tutkii Facebook-kiusausta – yli 600 liittyi pilkkaryhmään <<http://www.hs.fi/kotimaa/IL+Poliisi+tutkii+Facebook-kiusausta++yli+600+liittyi+pilkkaryhm%C3%A4%C3%A4n/a1378349022723>> Viitattu 25.9.2015.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki, Yliopistopaino.

Huhtala, N. 2013. Verkkokiusaaminen lasten ja nuorten nettimaailman haasteena. Artikkelikokoelmassa Kupiainen, R. Kotilainen, S. Nikunen, K. & Suoninen, A. (toim.) Lapset netissä. Puheenvuoroja lasten ja nuorten netin käytöstä ja riskeistä. Helsinki, Mediakasvatusseura, 44–52.

Iltasanomien uutinen 7.8.2013: Kiusaaminen ajoi 14-vuotiaan itsemurhaan Britanniassa <<http://www.iltasanomat.fi/ulkomaat/art-1288587930319.html>> Viitattu 25.9.2015.

Iltasanomien uutinen 9.8.2013: Bileistä käynnistyi kanadalaistytön helvetti: Nettikiusaaminen johdatti itsemurhaan - mieskaksikko pidätetty <<http://www.iltasanomat.fi/ulkomaat/art-1288588431677.html>> Viitattu 25.9.2015.

Iltalehden uutinen 6.1.2015: Tyttöporukan Whatsapp-kiusaaminen kärjistyi - poliisi tutkii <http://www.iltalehti.fi/uutiset/2015010518977195_uu.shtml> Viitattu 13.9.2015.

Iltalehden uutinen 7.8.2014: Herätys isät ja äidit! Tällaiset vaarat vaanivat lastasi netissä <http://www.iltalehti.fi/perhe/2014080718550341_pr.shtml> Viitattu 9.9.2015.

Kowalski, R. et al. 2008. Cyber bullying: bullying in the digital age. Blackwell, Malden, Mass.

Laaksonen, S., Matikainen J. & Tikka, M. Tutkimusotteita verkossa. Teoksessa Laaksonen, S., Matikainen J. & Tikka, M. (toim.) 2013. Ootteita verkosta: verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Tampere, Vastapaino, 9–33.

Laaksonen, S., Matikainen J. Tutkimuskohteena vuorovaikutus ja keskustelu verkossa. Teoksessa Laaksonen, S., Matikainen J. & Tikka, M. (toim.) 2013. Ootteita verkosta: verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Tampere, Vastapaino, 193–215.

Lämsä, A-L. (toim.). 2009. Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä, PS-kustannus.

Marko Forssin Facebook-sivu, 3.5.2014. <<https://www.facebook.com/marko.f.forss?fref=ts>> Viitattu 3.5.2014.

Martsola, R. & Mäkelä-Rönnholm, M. 2006. Lapsilta kielletty. Kuinka suojella lasta mediatraumat. Helsinki, Kirjapaja.

Matikainen, J. 2011. Miksi ihmiset käyttävät sosiaalista mediaa. Teoksessa Aaltonen-Ogbeide, T., Saastamoinen, P., Rainio, H. & Vartiainen, T. (toim.) Silmät auki sosiaaliseen mediaan. Helsinki, Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta, 64–77.

Neuvonen, R. (toim.) 2015. Vihapuhe Suomessa. Helsinki, Edita.

Noppiari, E. & Uusitalo, N. 2011. Kavereita verkossa ja sen ulkopuolella: näkökulmia nuorten verkko-yhteisöllisyyteen. Tampere, Tampere University Press.

Nurmi, T., Rekiaro, I., Rekiaro, P. 2001. Sivistyssanakirja. Jyväskylä, Gummerus.

Olweus, D. 1992. Kiusaaminen koulussa. Helsinki, Otava.

Pöytäri, R., Haara, P., Raittila, P. 2013. Vihapuhe sananvapautta kaventamassa. Tampere, Tampere University Press.

Rastas, A. Haastatteluaineistojen monet tehtävät etnografisessa tutkimuksessa. Teoksessa Ruusu-vuori, J., Nikander, P., Hyvärinen, M. (toim.) 2010. Haastattelun analyysi. Tampere, Vastapaino, 64–86.

Ridell, S. 2011. Elämää Facebookin ihmemaassa. Sosiaalinen verkostosivusto käyttäjiensä kokemana. Tampere, Tampereen yliopisto.

Ruusuvuori, J., Nikander, P., Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusu-vuori, J., Nikander, P., Hyvärinen, M. (toim.) 2010. Haastattelun analyysi. Tampere, Vastapaino,

9–36.

Shariff, S. 2008. Cyber-bullying, Issues and solutions for the school the classroom and the home. New York, Routledge.

Siljander, P. 1988. Hermeneuttisen pedagogiikan pääsuuntauksset. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 55. Oulu, Oulun yliopisto.

Silverman, D. 2000. Doing Qualitative Research: A Practical Handbook. Lontoo, Sage Publications.

Suominen, J. 2006 – Verkko videoita joka tuubista. Teoksessa Suominen, J., Östman, S., Saarikoski, P. & Turtiainen, J. (toim.) 2013. Sosiaalisen median lyhyt historia. Helsinki, Gaudeamus, 88–115.

Suominen, J. 2012 – Mikä somelaisen tappaisi. Teoksessa Suominen, J., Östman, S., Saarikoski, P. & Turtiainen, J. (toim.) 2013. Sosiaalisen median lyhyt historia. Helsinki, Gaudeamus, 244–285.

Suomisanakirja-sivusto. <<http://www.suomisanakirja.fi/nolo>> Viitattu 18.8.2015.

The New York Timesin uutinen 13.9.2013: Girl's Suicide Points to Rise in Apps Used by Cyberbullies <http://www.nytimes.com/2013/09/14/us/suicide-of-girl-after-bullying-raises-worries-on-web-sites.html?hp&_r=1&> Viitattu 25.9.2015.

Tuomi, J., Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki, Tammi.

Tuomi, J., Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki, Tammi.

Twitterin sivun tieto-osio. <<https://about.twitter.com/>> Viitattu 14.8.2015.

Tynjälä, P. 1991. Kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien luotettavuudesta. Kasvatus 22 (5-6), 387–398.

Valpas, I. 2013. Nettirauhan aika. Demi-lehden verkkosivusto. <<http://www.demi.fi/lehti/artikkelit/nettirauhan-aika>> Viitattu 13.9.2015.

Voice.fi-sivun uutinen 16.10.2012: Facebook-kiusaaminen meni liian pitkälle – Järkyttävä lopputulos pysäytti kaikki <<http://www.voice.fi/ilmiot/facebook-kiusaaminen-meni-liian-pitkalle-jarkyttava-lopputulos-pysaytti-kaikki/8/43254>> Viitattu 25.9.2015.

WhatsApp-sivu <<http://www.whatsapp.com/?l=fi>> Viitattu 5.5.2015.

Ylen uutinen 15.9.2013: Ask.fm-palvelu yhdistettiin taas itsemurhaan - 12-vuotias amerikkalaistyttö joutui kyberkiusaajien uhriksi <http://yle.fi/uutiset/askfm-palvelu_yhdistettiin_tuas_itsemurhaan_-_12-vuotias_amerikkalaistytto_joutui_kyberkiusaajien_uhriksi/6831933> Viitattu 25.9.2015.

Ylen uutinen 28.1.2014: Teinien kommentit hätkähdyttävät suosituissa nettipalvelussa: "Sut pitäis tappa. Seriously gurl." <http://yle.fi/uutiset/teinien_komentit_hatkahdyttavat_suosituissa_nettipalvelussa_sut_pitais_tappaa_seriously_gurl/7047778> Viitattu 14.9.2015.

Ylen uutinen 6.11.2013: Vloggaus huippusuositua - minkälaisia videoblogeja seuraat? <http://yle.fi/uutiset/vloggaus_huippusuositua_minkalaisia_videoblogeja_seuraat/6920316> Viitattu 10.9.2015.

YouTube-sivuston tieto-osio. <<https://www.youtube.com/yt/about/>> Viitattu 13.7.2015.

LIITTEET

Liite 1: Tutkimuslupapyyntö huoltajille

20.1.2014

Hyvät yläkoululaisten huoltajat!

Olen Tampereen yliopiston journalistiikan opiskelija ja teen Pro gradu -tutkielmaa lasten ja nuorten Internetin käytöstä. Tutkimuksen aineisto kerätään *** koulun 7.–9. luokkalaisilta kyselylomakkeella. Lomake sisältää sekä avoimia kysymyksiä että valmiita vastausvaihtoehtoja. Lisäksi pyydetään kirjoittamaan lyhyt vapaamuotoinen kirjoitelma aihepiiriin liittyen. Vastausten perusteella selvitetään muun muassa, miten lapset ja nuoret rakentavat sosiaalisia suhteitaan Internetissä ja millaisia käsityksiä ja kokemuksia heillä on siellä tapahtuvasta kiusaamisesta.

Kyselylomakkeeseen vastataan täysin nimettömänä, eikä kenenkään henkilöllisyys tule ilmi tutkimuksessa. Myöskään koulun nimeä ei julkaista tutkimuksessa. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja tapahtuu vain huoltajien suostumuksella. Mikäli haluatte tai ette halua lapsenne osallistuvan tutkimukseen, ilmoittakaa siitä alla olevan tutkimuslupakyselyn kautta.

Opettajia on informoitu tutkimuksesta.

Ystävällisin terveisin,

Susanna Sarimaa

Palauta tämä osa luokanvalvojalle 10.2.2014 mennessä.

Oppilaan nimi:

Saa osallistua tutkimukseen _____

Ei saa osallistua tutkimukseen _____

Huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys

Liite 2: Haastattelulomake

Tutkimusaihe: Yläkoululaisten Internetin käyttö, käsitykset kiusaamisesta Internetissä

Ohje: Vastaa jokaiseen kysymykseen rauhassa ja huolellisesti. Kerro rehellisiä mielipiteitäsi ja kokemuksiäsi, sillä kysely on täysin luottamuksellinen. Henkilöllisyytesi ei tule esiin missään vaiheessa tutkimusta. Kiitos vaivannäöstäsi, vastauksesi ovat merkittäviä!

1. Millä luokalla olet? _____

2. Sukupuoli

poika ____ tyttö _____

3. Kuinka usein käytät nettiä? Merkitse rastilla.

Useasti päivässä _____

Kerran päivässä _____

Muutaman kerran viikossa _____

Harvemmin _____

4. Mitä seuraavista palveluista käytät? Merkitse rastilla.

WhatsApp _____

Facebook _____

Twitter _____

Instagram _____

YouTube _____

Ask.fm _____

Suomi24 _____

Skype _____

Blogi-palvelu (esim. blogspot.com) _____

Irc-galleria _____

Habbo Hotelli _____

Muu, mikä? _____

5. Mitä yllä olevista palveluista käytät eniten ja mistä syistä?

6. Mitä asioita tykkäät tehdä netissä? (Esim. käyttää sosiaalista mediaa, jutella kavereiden kanssa, katsella kuvia tai videoita)

7.

a. Pelaatko netissä tai netin kautta? _____

b. Jos pelaat, mitä pelejä?

8. Vietätkö enemmän aikaa kavereiden kanssa netissä kuin muuten vapaa-ajalla? _____

9.

a. Käyttäytyvätkö ihmiset mielestäsi eri tavalla netissä kuin muuten julkisesti? _____

b. Jos käyttäytyvät, millä tavoilla?

10. Netissä voi esiintyä kiusaamista. Anna esimerkkejä siitä, millä tavoilla netissä kiusataan.

11. Missä palveluissa, sivustoilla, yhteisöissä jne. voi kiusata netissä?

12.

a. Oletko nähnyt kiusaamista netissä tai kuullut siitä? _____

b. Jos olet nähnyt tai kuullut, millaista se on ollut?

13. Oletko itse kiusannut toisia netissä? _____

14.

a. Kiusaavatko mielestäsi pojat ja tytöt eri tavoilla netissä? _____

b. Miten pojat kiusaavat?

c. Miten tytöt kiusaavat?

15. Millaisia seurauksia nettikiusaamisella voi olla kiusatulle?

16.

a. Voiko nettikiusaamiseen puuttua? _____

b. Jos voi puuttua, millä tavoilla?

c. Keiden siihen pitäisi puuttua?

17. Onko nettikiusaaminen pahempaa kuin netin ulkopuolella tapahtuva kiusaaminen? Perustele vastauksesi.

18. Onko netissä helpompi kiusata kuin kasvokkain? Miksi on tai ei ole?

19. Miten nettikiusaaminen eroaa kasvokkain kiusaamisesta?

20.

a. Ovatko netissä kiusatut usein samoja henkilöitä, joita kiusataan koulussa? _____

b. Ovatko nettikiusaajat usein samoja henkilöitä, jotka kiusaavat koulussa? _____

21.

a. Millainen on tyypillinen kiusaaja?

b. Millainen on tyypillinen kiusattu?

22. Miksi netissä kiusataan?

23. Kuvittele tilanne:

WhatsAppissa on ryhmä, jossa keskitytään haukkumaan ja nolaamaan yhtä luokkasi oppilaista hänen tietämättään. Kun pääset selville kyseisestä ryhmästä, miten toimit?

24.

a. Oletko itse kokenut kiusaamista netissä? _____

b. Jos olet kokenut, missä ja millä tavoilla sinua on kiusattu?

25. Millaisia tunteita kiusatuksi joutuminen on herättänyt sinussa? Merkitse rastilla.

Pelkoa _____

Ärsytystä _____

Häpeää _____

Masennusta _____

Muita tunteita, mitä? _____

26. Kuinka usein sinua on kiusattu netissä? Merkitse rastilla.

Kerran päivässä _____

Kerran viikossa _____

Kerran kuussa _____

Harvemmin _____

27. Onko nettikiusaaminen jatkunut koulussa kiusaamisena tai syrjimisenä? Miten?

28. Ovatko nettikiusaajat kavereitasi? _____

29.

a. Oletko kertonut joillekin siitä, että olet joutunut kiusaamisen kohteeksi netissä? _____

b. Jos olet kertonut nettikiusaamisesta, millaisia vaikutuksia kertomisella oli?

30. Miten kiusatuksi joutuminen on vaikuttanut netin käyttöösi?

31. Kokisitko seuraavat asiat nettikiusaamiseksi? Merkitse rastilla kyllä tai en.

	Kyllä	En
Sinusta lisättäisiin nolo kuva nettiin lupaa kysymättä.	_____	_____
Sinusta lisättäisiin nolo video nettiin lupaa kysymättä.	_____	_____
Sinusta leviteltäisiin juoruja tai perättömiä juttuja.	_____	_____
Joku esiintyisi nimelläsi/nimimerkilläsi netissä.	_____	_____
Joku sulkisi sinut keskusteluryhmän tai yhteisön ulkopuolelle.	_____	_____

32. Lopuksi kirjoita vapaasti nettikiusaamisesta. Voit esimerkiksi kertoa jonkun tapauksen, jossa sinua tai jotakuta muuta on kiusattu netissä.
